

สภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพชุมชน
ตำบลกระหวั่น อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ

The problems, needs and potentials of the community
in Krawan sub-district, Khunhan District, Srisaket Province.

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ส่วนใหญ่การดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่นชนบท จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักในการเลี้ยงชีพ เป็นวิถีชีวิตที่อาศัยพึ่งพาธรรมชาติ มีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของคนในชุมชน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงชีพ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความใกล้ชิดกันในระบบเครือญาติ มีความสามัคคีกลมเกลียว มีระบบการผลิตที่เป็นการผลิตแบบยังชีพ ทั้งอาหารการกินและเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพชน มีลักษณะเป็นการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นซึ่งถือได้ว่าเป็นความงดงามของวิถีชีวิตในชนบทในอดีต ปัจจุบันเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนมากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก เทคโนโลยีที่ทันสมัยกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต ทั้งเครื่องจักรกล ยานพาหนะ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ โทรทัศน์ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ตู้เย็น เป็นต้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมใหม่ที่ประชาชนรับมาพร้อมกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนในสังคมและชุมชนมีช่องว่างมากขึ้น ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนจากการผลิตแบบยังชีพเป็นการผลิตเพื่อการค้าทำให้อำนาจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนในชุมชนเริ่มหดหายไปอย่างน่าเสียดาย แต่ก็มีเกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่ประกอบอาชีพเสริมในหมู่บ้านหรือชุมชนของตนเองเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว เช่น การค้าขายการรับจ้าง การเลี้ยงไหม การทอเสื่อ การจักสาน เป็นต้น กล่าวได้ว่าเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียวเริ่มลดน้อยลง การประกอบอาชีพเสริมนอกภาคการเกษตรได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นซึ่งอาชีพเสริมดังกล่าว สามารถทำรายได้ให้กับครัวเรือนของเกษตรกรมากขึ้นจนกลายเป็นอาชีพที่สำคัญอาชีพหนึ่งของครัวเรือนเกษตรกรในที่สุด แม้ว่าการประกอบอาชีพเพิ่มนอกจากอาชีพหลักจะมีความสำคัญต่อการสร้างรายได้ให้กับครอบครัวของเกษตรกร แต่ยังเป็นการดำเนินกิจกรรมแบบปัจเจกบุคคลที่ไม่มีอำนาจต่อรองทางการตลาด เกิดปัญหาด้านวัตถุดิบในการผลิตสินค้าจำหน่ายไม่ได้เนื่องจากการผลิตสินค้าที่เหมือนกันทำให้มีการแข่งขันกันด้านราคา ในขณะที่สินค้ามีคุณภาพที่ไม่ได้รับรองมาตรฐาน สินค้าที่ผลิตขึ้นกระจายตามแหล่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ ซึ่งผู้บริโภคไม่สามารถรู้ถึงแหล่งผลิตที่แท้จริงได้ ทำให้เกิดการรวมตัวของชาวบ้านขึ้นเป็นกลุ่มเพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งการรวมกลุ่มทำให้ลดการแข่งขันด้านการผลิตและสามารถรวมผลิตกันอยู่ที่เดียวกัน การรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันผลิตของชาวบ้านแม้สามารถรวมผลิตกันมาไว้แหล่งเดียวกันได้ แต่ไม่สามารถจำหน่ายสินค้าได้ เนื่องจากขาดการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ไม่มีการจัดการด้านการตลาด ด้านการผลิต ด้านวัตถุดิบและด้านทุน เป็นต้น ซึ่งการรวมกลุ่มดังกล่าวยังไม่มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจไปสู่ระบบทุนนิยม รัฐในฐานะผู้กำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติจึงได้มีการ

เสนอยุทธศาสตร์การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจระดับชุมชนที่มุ่งแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในระดับล่าง โดยการส่งเสริมให้ชุมชนทำธุรกิจที่สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีในชุมชน โดยการพัฒนาโอกาสและความสามารถของชุมชนในการผลิตการแปรรูป การบริการ รวมถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ อย่างครบวงจร โดยเฉพาะสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่า ซึ่งเป็นทางเลือกที่จะช่วยแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนได้¹

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อเป็นการสร้างโอกาสรายได้และการพึ่งพาตนเองภายในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในเรื่องของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ความเป็นอยู่โดยเฉพาะระบบการผลิต การบริโภค การจัดสรรแบ่งปันทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่นและรายได้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้มีเสถียรภาพมั่นคง ควรเริ่มจากการพัฒนาเศรษฐกิจระดับล่างคือเศรษฐกิจครัวเรือนหรือเศรษฐกิจฐานรากให้มีความมั่นคง มีเสถียรภาพ มีความเข้มแข็งก็จะส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศด้วย กลุ่มอาชีพถือเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งที่สร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน การรวมตัวของกลุ่ม นอกจากเป็นการรวมตัวภายในชุมชนแล้ว ยังมีการรวมตัวเป็นกลุ่มคนภายนอกชุมชน คือ การรวมตัวกันของผู้คนในชนบทและในเมือง ในหมู่บ้านระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัดเกิดการรวมตัวกันเกิดขึ้นเป็นกลุ่มอาชีพ มีกติกาหลักเกณฑ์การอยู่ร่วมกัน การเสริมสร้างให้ชุมชนเกิดการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตามภูมิสังคมที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญาและวิถีวัฒนธรรมชุมชน² ภายใต้แนวปฏิบัติของปรัชญาการพัฒนาชุมชนและแก้ปัญหาความยากจน พัฒนาให้ทุกชุมชน มีแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม และท้องถิ่นนำแผนชุมชนไปใช้ประกอบการจัดสรรงบประมาณ ขยายโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และลดสัดส่วนผู้อยู่ใต้เส้นความยากจนลง ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ให้ความสำคัญกับ การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลาย และจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมของชุมชน มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน มีกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในการนำไปสู่การพึ่งตนเอง รวมทั้ง

¹ ธนิต เลิศพันธุ์พรหม.(2554). ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนให้กับกลุ่มอาชีพในเขตเทศบาลเมืองศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

² วารุณี สาริเครือ. (2556). การเสริมสร้างความเข้มแข็งกลุ่มอาชีพขององค์การบริหารส่วนตำบลตะบ้าย อำเภอสว่างเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

การสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลง การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนด้วยการบูรณาการ กระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนส่วนใหญ่ ของประเทศ ซึ่งมีฐานะยากจน และรับทราบถึงปัญหาความต้องการต่างๆ ของประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างดี จึงมีบทบาทสำคัญ ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชน ซึ่งเป็นภารกิจหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบกับกฎหมายได้กำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในด้านการส่งเสริมอาชีพ ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 68 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบลอาจจัดทำกิจการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์ ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 51 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย เทศบาลตำบลอาจจัดทำกิจการใดๆ ในเขตเทศบาลจัดให้มีการบำรุงและส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร ซึ่งแผนปฏิบัติการกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดให้กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ถ่ายโอนภารกิจด้านการพัฒนาอาชีพ ให้แก่เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลและองค์การบริหารส่วนจังหวัด เช่น งานส่งเสริมการพัฒนาอาชีพแก่กลุ่มอาชีพ การสนับสนุนทุนดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร งานฝึกอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรมไทย เป็นต้น โดยกำหนดประเภทของกลุ่มงานภารกิจถ่ายโอนดังกล่าว เป็นหน้าที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเลือกทำโดยอิสระภารกิจการส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชน มีเป้าหมายสำคัญเพื่อยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นโดยการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายและเพิ่มศักยภาพของชุมชนให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีและเหมาะสมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาตรฐานฉบับนี้จึงจัดทำขึ้น เพื่อเป็นแนวทางให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนได้มีการรวมกลุ่มและพัฒนากลุ่มอาชีพ ให้มีความสามารถในการผลิต การตลาดและการบริหารจัดการกลุ่มให้มีความเข้มแข็งต่อไป

ดังนั้นการวิจัยสำรวจปัญหาความต้องการและศักยภาพชุมชนตำบลกระหวั้น อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ ก็เพื่อให้มีศูนย์กลางในการบริการข้อมูลข่าวสารของชุมชนที่ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ เป็นการจัดทำข้อมูลเพื่อการบริการข้อมูลข่าวสารและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ตลอดจนเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำแผนพัฒนาการส่งเสริมอาชีพของท้องถิ่น จึงได้ร่วมจัดการสำรวจข้อมูลด้านอาชีพและกลุ่มอาชีพในท้องถิ่น ศักยภาพของท้องถิ่นในการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ เช่น ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจ สังคม โครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค ปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดินแหล่งทุน กำลังแรงงาน กำลังการผลิต วัตถุดิบ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติคุณภาพดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ แร่ธาตุ สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ความสำคัญทางประวัติศาสตร์วัตถุดิบในชุมชนที่สนับสนุนการประกอบอาชีพในท้องถิ่น เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการ

พิจารณาตอบสนองความต้องการการส่งเสริมอาชีพของประชาชนในชุมชน รวมถึงการกำหนดแนวทางการส่งเสริมอาชีพของประชาชนในท้องถิ่นต่อไป

2. วัตถุประสงค์

การศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการและศักยภาพชุมชน ตำบลกระหวัน อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 2.1 เพื่อสำรวจสภาพปัญหาของชุมชน ตำบลกระหวัน อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ
- 2.2 เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชน ตำบลกระหวัน อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ
- 2.3 เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชน ตำบลกระหวัน อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ

คำถามวิจัย

สภาพปัญหาของชุมชนตำบลกระหวัน อำเภอขุนหาญ เป็นอย่างไร

ความต้องการของชุมชน ตำบลกระหวัน อำเภอขุนหาญ เป็นอย่างไร

ศักยภาพของชุมชน ตำบลกระหวัน อำเภอขุนหาญ เป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง

3. นิยามศัพท์

สภาพปัญหา หมายถึง สภาพปัญหาในชุมชนพื้นที่ตำบลกระหวัน จังหวัดศรีสะเกษ ครอบคลุมปัญหาทั่วไป ปัญหาด้านการประกอบอาชีพ ด้านแหล่งทุนกู้ยืมเพื่ออาชีพ ด้านสาธารณูปโภค ด้านการตลาดและสินค้า ด้านความรู้วิชาการ และปัญหาอื่น ๆ ที่ชุมชนเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ

ความต้องการ หมายถึง ความต้องการของชุมชนพื้นที่ตำบลกระหวัน จังหวัดศรีสะเกษ ครอบคลุมในด้านทักษะการประกอบอาชีพ ด้านการนำใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านระบบการตลาด ด้านการใช้เทคโนโลยี ด้านความช่วยเหลือจากภาคส่วน และความต้องการพัฒนาตามประเด็นยุทธศาสตร์ของเทศบาลตำบลกระหวัน

ศักยภาพชุมชน หมายถึง ความเข้มแข็งหรือความสามารถของชุมชนที่เกิดจากปัจจัยหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ในด้านกลุ่มอาชีพที่สร้างรายได้ แหล่งทุนกู้ยืมเพื่ออาชีพ องค์การชุมชนเพื่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นดั้งเดิม และปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. ขอบเขต

1. ด้านเนื้อหา

สภาพปัญหาของชุมชน ประกอบด้วย ด้านปัญหาทั่วไป ด้านการประกอบอาชีพ ด้านแหล่งทุนกู้ยืมเพื่ออาชีพ ด้านสาธารณูปโภค ด้านการตลาดและการค้า

ความต้องการของชุมชน ประกอบด้วย ความต้องการ ด้านทักษะการประกอบอาชีพ ด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ด้านระบบการผลิต ด้านเทคโนโลยี ด้านความช่วยเหลือจากภาคส่วน ด้านความต้องการพัฒนาตามประเด็นยุทธศาสตร์

ศักยภาพของชุมชน ประกอบด้วย ความเข้มแข็งของชุมชนในด้านกลุ่มอาชีพ แหล่งทุนกู้ยืม เพื่ออาชีพ องค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น

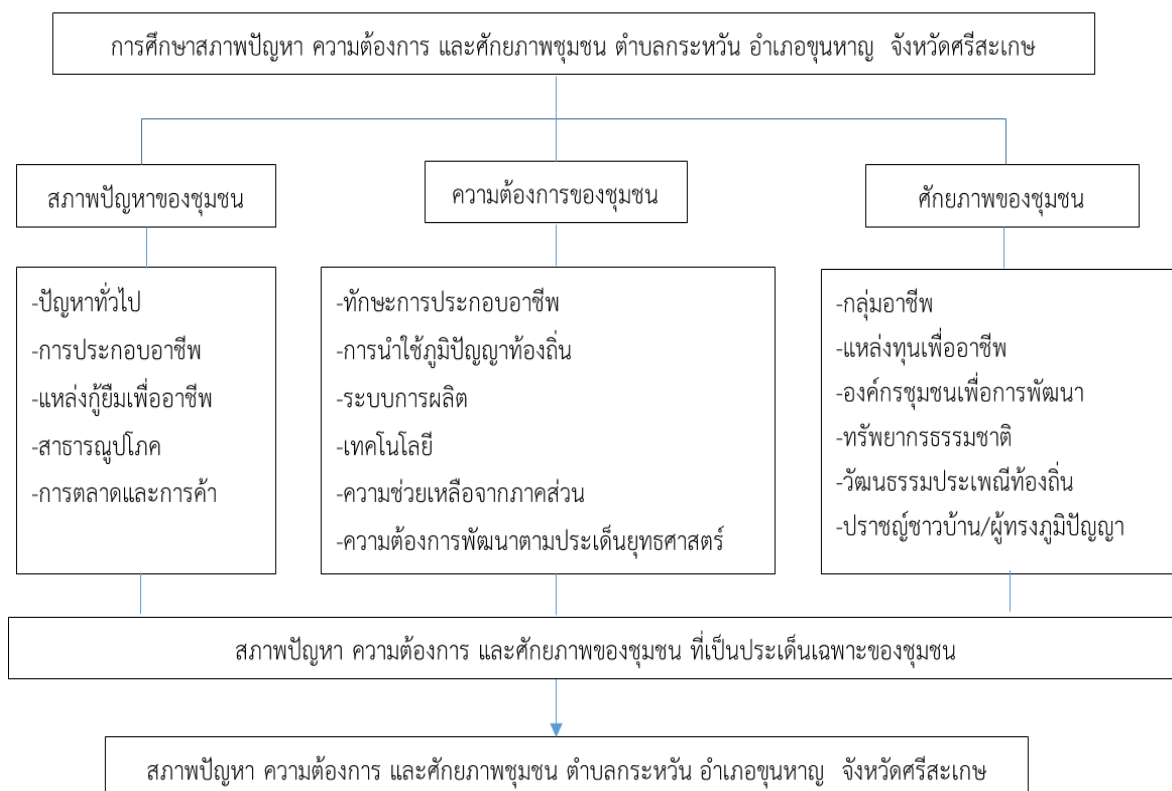
2. ด้านพื้นที่

ดำเนินการศึกษาในพื้นที่ตำบลกระหวั่น อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ครอบคลุม 12 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านกระเบาเตือ บ้านเตือ บ้านระหาร บ้านกระหวั่น บ้านโพธิ์น้อย บ้านจะเนียว บ้านกันจาด บ้านห้วย บ้านตะหลุง บ้านโตง บ้านกันจาดใหม่ และบ้านจะเนียวพัฒนา

3. ด้านเวลา

ดำเนินการศึกษาวิจัย ในห้วงระยะเวลา 6 เดือน ในช่วงเดือนมิถุนายน – กันยายน 2561

กรอบแนวคิด

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่องสภาพปัญหา ความต้องการและศักยภาพชุมชนตำบลกระหวั้น อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ ได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มอาชีพ
3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
4. แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือ
5. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
6. แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน

1.1 ความหมายของศักยภาพและศักยภาพชุมชน

ศักยภาพ หมายถึง ภาวะแฝง อำนาจ หรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ อาจทำให้พัฒนาหรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้¹

ศักยภาพชุมชน มีลักษณะที่ชุมชนจะเข้มแข็งและมีศักยภาพได้นั้น เพราะคนในชุมชนมีน้ำใจ มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความกระตือรือร้นมีบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันมีเครือข่ายของการทำให้สังคมมาติดต่อสัมพันธ์กันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน มีสถานภาพทางกายภาพของชุมชนที่เหมาะสม และสมาชิกมีส่วนร่วมในงานสาธารณะของชุมชน²

ศักยภาพของชุมชน³ หมายถึง ชีตความสามารถของชุมชนในอันที่จะตอบสนองความต้องการและแก้ไขสภาพปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน รวมทั้งความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานกับคนภายนอกชุมชน ขณะเดียวกันก็ดำเนินการแก้ไขปัญหา

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2525.) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

² มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2543.) องค์ความรู้ในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน: จากประสบการณ์ที่ทฤษฎีฐานราก. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

³ จิระภา ภูมิสุข. (2544.) ศักยภาพของชุมชนในด้านทัศนสาธารณสุข. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ที่มาจากภายนอกชุมชน ทั้งนี้ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปึกติสุขในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน องค์ประกอบที่ทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินงานใด ๆ นั้น ได้แก่ โครงสร้างประชากรและระบบการปกครอง อาชีพและระบบการผลิต

ศักยภาพของชุมชนว่า⁴ หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการจัดการภายในชุมชน เช่น การใช้ระบบเครือญาติ ในระบบคัดเลือกผู้นำ การใช้ระบบศาลเฒ่าศาลแก่ ทำหน้าที่พิจารณาคดีและแก้ไขคลี่คลายความขัดแย้งหรือกรณีพิพาทในชุมชน

ความเป็นชุมชน⁵ คือ การที่กลุ่มคนจำนวนหนึ่ง มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารกัน มีความเอื้ออาทร มีการเรียนรู้และร่วมกันกระทำการกิจต่างๆ โดยชุมชนมีหลายแบบไม่จำเป็นจะต้องหมายถึงคนกลุ่มใหญ่มาอยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน ดังนั้นหากถามถึงความเป็นชุมชนของเมืองไทย จะพบว่า ยังคงมีอยู่คู่กับมวลมนุษยชาติที่ไม่อาจอยู่เพียงลำพังได้ ไม่ว่าจะมองในมุมใด เพียงแต่เมื่อคิดถึงภาพของชุมชนที่เข้มแข็ง ดังาม แล้วจะรู้สึกเหมือนกับบางส่วนของชุมชนเปลี่ยนไปหรือขาดหายไป โดยเฉพาะเรื่องวัฒนธรรมประเพณี และความเอื้ออาทร ที่สำคัญก็คือ ในความเป็นชุมชนนั้น ลักษณะของการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเหนียวแน่น เข้มแข็งเพียงใด หากความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันลดน้อยลงไปเท่าใด ความเป็นชุมชน ยิ่งอ่อนแอและยากจะนับว่ายังมีความเป็นชุมชนเหลืออยู่

ศักยภาพของชุมชน⁶ คือ การที่ชุมชนมีคน ความรู้ ทรัพยากร ไม่ได้โง่ จน เจ็บแต่ขาดโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองหรือไม่มีความรู้ในการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างยั่งยืนชุมชนสามารถค้นหาศักยภาพของชุมชนได้

ศักยภาพและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน⁷ คือ การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของกลุ่มคนตั้งแต่เรื่องของจิตสำนึก ความรู้ ทักษะไปจนถึงการจัดการ การรวมกลุ่ม ที่ทำให้เกิดพลังต่อรองในการแก้ปัญหาต่างๆ และการที่กลุ่มจะเข้มแข็งหรือไม่ต้องพิจารณาถึงด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรอื่นๆ ของชุมชนด้วย การจะเกิดศักยภาพหรือความเข้มแข็งของชุมชนนั้นมีปัจจัยที่จะเป็นตัวนำไปสู่การมีศักยภาพหรือความเข้มแข็งของชุมชนได้

เงื่อนไขและปัจจัยของชุมชนที่ทำให้เกิดความเข้มแข็ง⁸ ดังนี้

⁴ สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์. (2533).รากฐานแห่งชีวิต วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : หมู่บ้าน.

⁵ ประเวศ วะสี. (2541). การส่งเสริมสุขภาพมิติใหม่. นนทบุรี: กองแผนงานและวิชาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.

⁶ เสรี พงศ์พิศ. (2548). แผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

⁷ อนุชาติ พวงสำลี และ อรทัย อาจอ่ำ. (2539.) การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

⁸ Mathews, D. (1996). Element of strong civil society and healthy public life. (n.p.): Kettering Foundation April.

1. โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อความเป็นชุมชน
 - 1.1 การรวมตัวเป็นกลุ่ม/องค์กร มีมากน้อยเพียงใด
 - 1.2 ขนาดของกลุ่มที่พบปะ
 - 1.3 จำนวนสถานที่และโอกาสในการพบปะสังสรรค์ เพื่อการแก้ปัญหาของชุมชน
 - 1.4 ประเด็นพูดคุย/ปัญหาของชุมชน
 - 1.5 ระดับความสัมพันธ์ใกล้ชิดของคนในชุมชน
 - 1.6 เครื่องมือสื่อสาร
2. กระบวนการเฉพาะบางอย่าง
 - 2.1 กระบวนการตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาโดยรวมของชุมชนเป็นอย่างไร การมีส่วนร่วมของคนมากน้อยเพียงไร บทบาทของผู้นำในการตัดสินใจเป็นอย่างไร
 - 2.2 กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่แตกต่างกันหรือการหาข้อสรุปร่วมกันในการแก้ไขปัญหา
3. ผู้นำ
 - 3.1 จำนวนผู้นำ การกระจายตัวในตำบล/พื้นที่
 - 3.2 บทบาทของผู้นำสัมพันธ์กับสมาชิกในชุมชน เช่น การเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็น การสร้างกระบวนการ/กิจกรรมให้สมาชิกมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่ายภายใน/ภายนอกชุมชน
 - 3.3 คุณสมบัติ เช่น การติดตามสถานการณ์ปัญหา การเปิดกว้างให้การเรียนรู้ไม่แบ่งฝ่าย มองการไกล
4. กระบวนทัศน์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม
 - 4.1 เป็นการประเมินว่าชุมชนมีระบบความคิดด้านต่าง ๆ เหล่านี้มากน้อยเพียงไร
 - 4.2 การให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมพอ ๆ กับผลงาน
 - 4.3 การดึงคนให้มาร่วมกระบวนการคิดและตัดสินใจให้มากที่สุด
 - 4.4 การเน้นศักยภาพของสมาชิกที่มาร่วมตัวกันว่าเป็นต้นทุนของชุมชน มากกว่ามองว่าเป็นปัญหาของชุมชน
 - 4.5 ความคิดเกี่ยวกับ “อำนาจ” หรือ “พลัง” ในการเปลี่ยนแปลง เน้นพลังของกลุ่มในการแก้ปัญหาของตนเองมากกว่าฝากความหวังไว้ที่ผู้มี “อำนาจ” หรือไม่
 - 4.6 ความคิดเกี่ยวกับการรับผิดชอบแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง
5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน
 - 5.1 การพึ่งพาหน่วยงานของรัฐที่มีมากน้อยเพียงไร

5.2 ความร่วมมือสนับสนุน ความใกล้ชิดกันของโรงเรียน วัด และสถานบริการในชุมชน

6. ความรู้สึกร่วมเป็นกลุ่มชุมชนเดียวกันและมองหาทางออกของความร่วมมือในชุมชนเป็นการประเมินว่าในชุมชนมีความรู้สึกผูกพันเป็นชุมชนหรือไม่ โดยดูจาก

6.1 ประวัติศาสตร์/คำบอกเล่าของชาวบ้านเกี่ยวกับการช่วยเหลือกันและกันในการแก้ปัญหาชุมชน

6.2 การทำกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือหลายฝ่ายร่วมกัน

6.3 ความพยายามในการดึงเอาคนที่ยังไม่เข้าร่วมงานพัฒนาชุมชนให้เข้ามาร่วมด้วย

1.2 การประเมินศักยภาพของชุมชน

ขอบเขตการประเมินวินิจฉัยศักยภาพของชุมชนในงานพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชนวิเคราะห์จากองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้⁹

1. ความกระตือรือร้นหรือวิญญาน ตลอดจนการรับรู้และจิตสำนึกในการพัฒนาของประชาชน เป็นการวินิจฉัยความพร้อมของประชาชน หมายถึง ความมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา ความกระตือรือร้นมีความสำคัญอย่างมากแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชน ทั้งนี้รวมถึงการรับรู้และการมีจิตสำนึกในงานพัฒนาของประชาชนด้วย

2. โครงสร้างและบทบาทขององค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน รวมทั้งโครงสร้างอำนาจชุมชน เป็นเรื่องที่พิจารณาถึงสภาพการปกครองของผู้นำชุมชนว่ามีบทบาทอย่างไรในการดำเนินงานพัฒนา เช่น คุณภาพและลักษณะของผู้นำชุมชน และองค์กรของชุมชนมีความพร้อมที่จะพัฒนาและเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนา

3. การวางแผนและการบริหารจัดการงานพัฒนา พิจารณาถึงความสามารถที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชนมากนักน้อยเพียงใด

4. การพัฒนาคน การพิจารณาความพร้อมของทรัพยากรบุคคลในชุมชน ว่าสามารถทำให้ชุมชนมีการพัฒนามากน้อยเพียงใด เช่น ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และประชาชนทั่วไปในชุมชน การพัฒนาชุมชนของตนเองมากน้อยเพียงใด

5. เทคโนโลยีในงานพัฒนา ศักยภาพของชุมชนในเรื่องของเทคโนโลยีในงานพัฒนา เป็นอีกเรื่องที่จะต้องทำการวินิจฉัยถึงประสิทธิภาพของเทคโนโลยีว่าสามารถทำให้งานพัฒนาในชุมชนบรรลุผลสำเร็จตามความต้องการของสมาชิกมากน้อยเพียงใด

⁹ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2537.) สังคมวิทยาชุมชน : หลักการศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

6. การสื่อสาร เผยแพร่ประชาสัมพันธ์และระบบข้อมูลข่าวสารของชุมชน การวินิจฉัยศักยภาพในเรื่องการสื่อสาร เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และระบบข้อมูลข่าวสารของชุมชนนี้ เพื่อที่จะทำให้เกิดความสำนึกและการติดต่อประสานงานความเข้าใจกันมากขึ้น

7. การระดมทุน แรงงาน และทรัพยากรในชุมชน ปัจจัยเรื่องทุนและทรัพยากรที่เป็นวัตถุเป็นเครื่องมือสำคัญในงานพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากถ้าหากมีการดำเนินการที่ปราศจากทุน แรงงาน และทรัพยากรที่เหมาะสม จะทำให้โครงการประสบปัญหาและไม่สามารถดำเนินไปสู่เป้าหมายได้

8. ลักษณะโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่สำคัญไม่อาจมองข้ามไปได้ ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนย่อมจะแตกต่างกันไป อุปสรรคหรือความสำเร็จในงานพัฒนาต้องพิจารณาจากลักษณะโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งด้วย เช่น ประชาชนมีค่านิยมอย่างไร มีทัศนคติต่อการพัฒนาอย่างไร ลักษณะการพึ่งพาอาศัยเป็นอย่างไร

9. ระบบการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน การวินิจฉัยในเรื่องของศักยภาพไม่เพียงแต่พิจารณาองค์ประกอบภายในชุมชนเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาจากองค์ประกอบจากภายนอกชุมชนด้วย ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนทั้งด้านวัสดุ อุปกรณ์ การบริการ และด้านวิชาการจากภายนอกชุมชนมีผลกระทบกับภายในชุมชนด้วย ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมีได้ยูนิง หรือติดต่อกันเฉพาะภายในชุมชนเท่านั้น แต่ชุมชนมีการติดต่อสัมพันธ์กับภายนอกชุมชนหรือหน่วยงานอื่น ๆ ทำให้จำเป็นต้องทราบถึงการได้รับการสนับสนุนจากภายนอกชุมชนว่ามีมากน้อยเพียงใด

กรอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งหรือศักยภาพของชุมชน¹⁰ มีดังนี้

1. มีการนำมิติเชิงวัฒนธรรมมาผสมผสานในการทำกิจกรรม เพราะการมีฐานทางวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องยึดโยงให้สามารถสร้างองค์กรชุมชนได้ง่ายและมีคุณภาพ

2. ในด้านความสามารถในการตอบสนองต่อปัญหา ควรพิจารณา ถึง

2.1 ความรวดเร็วในการตอบสนองต่อปัญหา

2.2 ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมีหลากหลายหรือไม่ ยากง่ายเพียงไร เป็นปัญหาภายในหรือภายนอกชุมชน ปัญหาเหล่านี้จะเป็นเครื่องทดสอบประสิทธิภาพและความสามารถของกลุ่มในการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี

2.3 จำนวนปัญหาที่องค์กรชุมชนสามารถแก้ไขได้

3. ในด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ควรพิจารณาตัวชี้วัด ได้แก่

¹⁰ สีสวรรณ์ นาคทรัพย์ และคณะ. (2528.) ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ประสบการณ์จากนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

3.1 มีการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ ทางเลือกการแก้ไขปัญหา และวิธีการแก้ไข ปัญหา โดยดูถึงกระบวนการในการวิเคราะห์ดังกล่าวว่า มีการวิเคราะห์ที่ชัดเจนหรือไม่ มีการเชื่อมโยง ปัญหา กับสาเหตุหรือไม่ คุณภาพในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ การตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหาเป็น อย่างไร มีทิศทางที่ถูกต้อง มีสติหรือไม่

3.2 มีการพัฒนาจิตสำนึก

4. ในด้านการจัดกลุ่ม ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่

4.1 จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม

4.2 ระดับของการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เสนอ ความคิดลงมือปฏิบัติ ฯลฯ

4.3 สมาชิกทำหน้าที่และทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ

4.4 มีการสร้างและพัฒนาระบบการกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

4.5 มีกฎระเบียบและกติการ่วมกัน

4.6 มีความพร้อมเพรียง ความสามัคคีในการทำกิจกรรมร่วมกัน

5. ในด้านที่เกี่ยวกับผู้นำ ซึ่งหมายถึง ผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชน ควร พิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่

5.1 จำนวนผู้นำ มีหลายคนหรือไม่

5.2 ความรู้และทักษะของผู้นำ มีหลายด้านหรือไม่ (เช่น ผู้นำด้านการสื่อสาร การ ถ่ายทอดความรู้ การจัดการ ฯลฯ)

6. ในด้านที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่

6.1 การที่สมาชิกได้รับผลประโยชน์อย่างยุติธรรม

7. ในด้านการยอมรับนับถือที่องค์กรได้รับจากภายนอก ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่

7.1 การสนับสนุนที่ได้รับจากภายนอก เช่น เงินทุนและทรัพยากรในโครงการ พัฒนาต่าง ๆ

7.2 มีคนเยี่ยมชมศึกษาดูงาน เป็นแหล่งความรู้

7.3 การมีความสามารถในการต่อรองกับรัฐ/แหล่งทุนต่าง ๆ มากขึ้น

8. ในด้านการขยายผล ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่

8.1 จำนวนสมาชิกที่เพิ่มมากขึ้น

8.2 ประเภทงานและกิจกรรมมีหลากหลายมากขึ้น

8.3 จำนวนองค์กรที่เกี่ยวข้องมีมากขึ้น

ตัวชี้วัดของความเข้มแข็งหรือศักยภาพของชุมชน¹¹ ได้แก่

1. องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ซึ่งรวมถึง ระบบข้อมูลข่าวสาร วิชาการ ศึกษา ค้นคว้า วิจัย ที่ทันต่อความเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงโดยเน้นให้เกิดองค์ความรู้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสถาบันทางสังคม ตลอดจนองค์ความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนา ทั้งในระดับตำบล หมู่บ้าน/ชุมชน และใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนา
2. กระบวนการเรียนรู้ กล่าวคือ ในระดับตำบล หมู่บ้าน/ชุมชน สามารถวิเคราะห์ วินิจฉัยปัญหา แสวงหาทางออกในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง เพื่อตอบสนองปัญหาของสมาชิกในชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาหมู่บ้าน ประสบการณ์ และการเรียนรู้ ประยุกต์ เทคนิค และการจัดการ
3. องค์การชุมชน/การบริหารจัดการ/กำลังคน หมายถึง การรวมกลุ่มชาวบ้าน การจัดองค์กรในระดับตำบล หมู่บ้าน/ชุมชน การจัดระบบบริหารจัดการงานพัฒนา จัดระบบสวัสดิการสังคม ชุมชน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การรวมตัวเพื่อจัดตั้งกลุ่มกองทุนออมทรัพย์ มีการทำกิจกรรม ร่วมกัน ส่งเสริมเครือข่ายทั้งเครือข่ายธรรมชาติ เครือข่ายการจัดตั้งองค์กร และเครือข่าย ประสบการณ์

1.3 ฐานคิดการพัฒนาศักยภาพของชุมชน

การพัฒนาวันนี้มีฐานคิดใหม่ ไม่ได้อยู่บนหลักคิดที่ว่าผู้คน โง่ จน เจ็บ อีกต่อไป แต่อยู่บน ฐานของความเข้าใจเรื่อง ศักยภาพ ที่ต้องเข้าใจว่าชุมชนมีคน ความรู้ ทรัพยากร และสามารถ ทำให้ เกิดคุณภาพได้โดยการเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยทั้งสามของชุมชน คือ คนสัมพันธ์กับความรู้ มีการ เรียนรู้ก็เกิดความรู้ มีกระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่อง คนสัมพันธ์กับทรัพยากร มีการจัดการทรัพยากร อย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยความรู้ ความรู้สัมพันธ์กับทรัพยากร คือการพัฒนาเป็นประสบการณ์ใน การพัฒนา

เครื่องมือหรือวิธีการหนึ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้คือ การจัดทำประชาพิจัยหรือชื่อ เต็มว่า ประชาพิจัยและพัฒนา (People Research and Development-PR&D) หัวใจของการทำ ประชาพิจัย อยู่อยู่ที่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ชุมชนหลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพาและรอความ ช่วยเหลือจากรัฐหรือภายนอก กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจศักยภาพที่เป็นทุนที่แท้จริงของตนเอง และพบแนวทางในการพัฒนาทุนดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ ทำให้เกิดผลต่อชีวิตของชุมชนทำให้ชุมชน พัฒนาไปสู่การพึ่งตนเอง¹²

¹¹ บัณฑิต อ่อนคำ และวิริยา น้อยวงศ์นียงค์. (2533). ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท: ประสบการณ์ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สาขาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

¹² เสรี พงศ์พิศ. (2549). เศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์

บทบาทของหน่วยงาน องค์กรและบุคคลที่นำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของชุมชน

1. เป็นผู้เชื่อมประสานให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ (Facilitator) คือ การไปสร้างการเรียนรู้ให้ชุมชนมีความรู้ในทุกอย่างที่ยากทำ
2. เป็นผู้เชื่อมประสานให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Catalyst) ทำให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่เรียกว่า นวัตกรรม (Innovation)
3. เป็นผู้เชื่อมประสานให้เกิดเครือข่าย (Networker) คือ การเชื่อมโยงผู้คนเป็นเครือข่ายให้ผู้คนสื่อสารสัมพันธ์กันร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมาร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาร่วมกันพัฒนาศักยภาพของตนเอง

การพัฒนาศักยภาพของชุมชน คือ การพัฒนาที่มีฐานคิดใหม่ว่าชุมชนไม่ได้โง่ จน เจ็บ แต่อยู่บนฐานของความเข้าใจ เรื่อง ศักยภาพของชุมชนที่มีคน ความรู้ ทรัพยากร การพัฒนาศักยภาพของชุมชนคือ การช่วยให้ชุมชนพัฒนาศักยภาพของตนเอง (Community Empowerment) โดยการเชื่อมโยงระหว่าง คน ความรู้ ทรัพยากรจนเกิดความสัมพันธ์ เรียกว่ากระบวนการทัศน์พัฒนาใหม่ที่ประกอบไปด้วย การเรียนรู้ การจัดการ และการพัฒนา ซึ่งก็คือว่าชุมชน มีการจัดการตนเอง มีการจัดการองค์กรชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาศักยภาพของชุมชน คือ กระบวนการพัฒนาโดยมีเป้าหมายที่การพึ่งตนเองของประชาชนโดยการช่วยให้ชุมชนพัฒนาศักยภาพของตนเอง (Community Empowerment) มีการเชื่อมโยงระหว่างคน ความรู้ ทรัพยากร การเริ่มและเน้นที่การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยคนสัมพันธ์กับความรู้ กระบวนการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยความรู้โดยคนสัมพันธ์กับทรัพยากร และกระบวนการพัฒนาทุนของชุมชนที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เป็นกระบวนการสร้างทุนความรู้ ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการพัฒนาโดยความรู้สัมพันธ์กับทรัพยากรจนชุมชนมีการจัดการตนเอง มีการจัดการองค์กรชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวอย่างการพัฒนาศักยภาพชุมชน ได้แก่ ศักยภาพของชุมชนในการรวมกลุ่มเพื่อการแก้ปัญหาที่ดินและการจัดการด้านการใช้สิทธิชุมชนในบ้านสระคูณ ซึ่งการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ยากไร้ในชุมชนนั้นสามารถแก้ปัญหาเรื่องขาดแคลนพื้นที่การเกษตรจากการใช้กลุ่มเป็นกลไกในการแก้ปัญหา ชุมชนสามารถใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์เป็นสถานที่ปลูกต้นหม่อนเลี้ยงไหมและต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ศักยภาพของชุมชนเกี่ยวข้องกับระบบความสัมพันธ์ในลักษณะพึ่งพาซึ่งส่วนหนึ่งมาจากวัฒนธรรมของชุมชน และอีกส่วนมาจากผู้นำชุมชนในการรวมพลังชุมชนและการสืบสานภูมิปัญญาเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ศักยภาพของชุมชน หมายถึง พลังที่ซ่อนเร้นอยู่ในลักษณะขีดความสามารถ หรือความพร้อมที่จะกระทำให้เป็นผลสำเร็จ รวมถึงการแก้ไขปัญหา

และตอบสนองความต้องการของชุมชน ในค้นหาข้อมูลเพื่อแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการพัฒนา ศักยภาพของชุมชน

2. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มอาชีพ

2.1 ความหมายของกลุ่มและกลุ่มอาชีพ

ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของกลุ่มและกลุ่มอาชีพไว้ ดังนี้

กลุ่ม¹³ คือ กลุ่มคนที่มิใช่มีความใกล้ชิดกันทางร่างกายเท่านั้น แต่จะต้องมีการกระทำโต้ตอบซึ่งกันและกัน มีการติดต่อสัมพันธ์กันตามสถานภาพและบทบาท มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความเชื่อในด้านคุณค่าร่วมกันหรือคล้ายคลึงกัน กลุ่มสังคม ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มประชาชนของประเทศ เป็นต้น

กลุ่ม¹⁴ คือ กลุ่มจะต้องมีสมาชิกอย่างน้อย 2 คนขึ้นไปจะต้องมีโครงสร้างกลุ่ม มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่มมีข้อตกลงร่วมกันของกลุ่มมีความสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม และมีกิจกรรมกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายของกลุ่ม

กลุ่ม¹⁵ หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมีการติดต่อสื่อสารกัน มีความคิดเห็นร่วมกัน ความเชื่อเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน มีความต้องการเหมือนกัน จึงรวมตัวกัน เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมีวัตถุประสงค์ซึ่งเป็นเป้าหมายเดียวกัน มีโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ กติกา กลุ่ม เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในกลุ่ม จึงจะทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันซึ่งกันและกัน และรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มโดยมีระยะเวลาเป็นเครื่องบ่งบอกความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันของกลุ่ม

กลุ่ม¹⁶ คือ กลุ่มที่มิได้มีความใกล้ชิดกันทางด้านร่างกายเพียงเท่านั้น แต่จะต้องมีการกระทำโต้ตอบซึ่งกันและกัน มีการติดต่อกันตามสถานภาพและบทบาท มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความเชื่อในด้านคุณค่าร่วมกันหรือคล้ายคลึงกัน กลุ่มสังคมได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มประชาชนของประเทศ เป็นต้น

¹³ พินิจ สมหาร. (2555). บทบาทของรัฐต่อการส่งเสริมการรวมกลุ่มของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.

¹⁴ ศรีนทร์ ชันติวัฒน์กุล. (2555). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการตลาดของผลิตภัณฑ์กลุ่มอาชีพในเขตจตุจักรเพื่อการพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืน. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

¹⁵ รชนี อนุจันทร์. (2555). การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนลูกประคบสมุนไพรบ้านเขานาในตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลต้นยวน อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

¹⁶ วารุณี สารีเครือ. (2556). การเสริมสร้างความเข้มแข็งกลุ่มอาชีพขององค์การบริหารส่วนตำบลตะบ่าย อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

กลุ่ม¹⁷ หมายถึง การรวมกลุ่มของคนที่มียุทธศาสตร์เดียวกัน โดยมีการระดมเงินออม เพื่อใช้ทุนให้แกสมาชิกที่มีความจำเป็นเดือนร้อน ช่วยเหลือซึ่งกัน ในด้าน การประกอบอาชีพ รวมถึงสวัสดิการของสมาชิก และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

กลุ่ม¹⁸ หมายถึงคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่มี ลักษณะบางอย่างเหมือนกัน มีความรู้สึกนึกคิดว่าเป็นพวกเดียวกัน มีความสนใจดำเนินการหรือ ร่วมปรึกษาหารืออย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน ในความหมายของการพัฒนาชุมชน กลุ่ม หมายถึงการ รวมตัวของบุคคลที่มีปัญหา หรือความต้องการบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน และดำเนินการบางอย่าง ร่วมกัน การรวมตัวของบุคคลในที่นี้อาจหมายถึง การรวมตัวของบุคคลในชุมชน หรือบุคคลทั้งใน และนอกชุมชน หรือการรวมตัวระหว่างกลุ่มต่อกันทั้งในและนอกชุมชนก็ได้

สรุปได้ว่า กลุ่ม หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกัน และทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เพื่อให้กิจกรรมบรรลุเป้าหมายที่กลุ่มกำหนดไว้ โดยที่ทุกคนได้รับประโยชน์ร่วมกัน

กลุ่มหรือองค์กรชุมชน¹⁹ หมายถึง กลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านในท้องถิ่นที่อยู่ ในชุมชนเดียวกันหรือในชุมชนใกล้เคียงเพื่อดำเนินกิจกรรมการผลิตร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งเป็นการรวมพลังเพื่อต่อรอง เรียกร้องขอรับความช่วยเหลือจากภายนอกในการสนองตอบความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชนหรือเพื่อการแก้ไขปัญหาในการดำรงชีวิต การพัฒนาอาชีพ การแก้ไขปัญหาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เป็นต้นกลุ่มหรือองค์กรชุมชนจึงเป็นองค์กรที่สร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชนให้เกิดการรวมพลังเพื่อการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน

การรวมกลุ่มอาชีพ²⁰ หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปรวมกลุ่มกันโดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกันมีสิ่งที่ตั้งเป้าหมายและการกระทำสำเร็จร่วมกัน เกิดทัศนคติแรงจูงใจ ความรู้สึกร่วมกัน ก่อให้เกิดพลังอำนาจในการต่อรองเรื่องต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาต่อไป

การรวมกลุ่มอาชีพ²¹ หมายถึง การรวมกลุ่มของคนในชุมชนมีคณะกรรมการดำเนินงานในรูปของกลุ่มตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีการวางแผนการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วม ซึ่งมีวัตถุประสงค์

¹⁷ ศิริทรา ดวงนภา. (2557). ความคิดเห็นของสมาชิกต่อการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหินดาดตำบลหนองไผ่แก้ว อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.

¹⁸ สมัย ไชยสิทธิ์. (2558). ความสำเร็จของการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.

¹⁹ ธนิตศักดิ์ รังสิพัตติศักดิ์. (2555). การบริหารจัดการกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมบ้านสนวนนอกตำบลสนวน อำเภอยะราช จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

²⁰ ประสิทธิ์ เดชบุรีรัมย์. (2556). แนวทางการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพจักสานของผู้สูงอายุบ้านหนองขาม ตำบลหนองพลวง อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

และผลประโยชน์ร่วมกัน มีการรวมตัวกันจัดรูปเป็นองค์กร มีระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม มีการประชุม และปฏิสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอ มีกิจกรรมผลิตและจำหน่าย ตลอดจน มีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า กลุ่มหรือกลุ่มอาชีพ หมายถึง กลุ่มคนที่ไม่เพียงแต่มีความใกล้ชิดกันทางร่างกายเท่านั้นแต่จะต้องมีการกระทำต่อกันทางสังคม มีการเฝ้า การตอบสนอง ซึ่งกันทางร่างกายเท่านั้น แต่จะต้องมีการกระทำต่อกันทางสังคม มีการติดต่อสัมพันธ์ กันตามสภาพและบทบาท มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความเชื่อในด้านค่านิยมร่วมกัน หรือวัตถุประสงค์ของกลุ่มสมาชิก ภายในกลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์ ซึ่งกันและกันหรือต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

1.2 แนวทางการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ

ได้มีนักวิชาการเสนอแนวทางการจัดตั้งกลุ่มอาชีพไว้ดังนี้

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น²² ได้อธิบายถึงแนวทางการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ เพื่อเป็นการส่งเสริม สนับสนุนการประกอบอาชีพในชุมชน ให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนที่มีอาชีพเดียวกัน รวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังของการพัฒนา การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อความสะดวกในการให้ความช่วยเหลือ และการติดตามประเมินผลควรส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพมีการจดทะเบียนในเขตพื้นที่ โดยมีหลักเกณฑ์และเอกสารประกอบด้วย

1. เป็นประชาชนที่มีภูมิลำเนาในท้องถิ่น และมีสัญชาติไทย
2. มีจำนวนสมาชิกตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป
3. มีการบริหารงานโดยคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้งของสมาชิก
4. มีข้อบังคับหรือระเบียบของกลุ่มที่ชัดเจนและสมาชิกรับทราบ
5. มีการดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริมการประกอบอาชีพของสมาชิกโดยรวมมิใช่เพื่อประโยชน์ต่อบุคคลใดเป็นการเฉพาะ
6. มีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มที่ชัดเจน
7. มีบันทึกรายงานการประชุมไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง

²¹ พักตร์วิตรี สิมพันธ์. (2557). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มอาชีพสตรีบ้านเปือย ตำบลนุเปือย อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

²² กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2549). มาตรฐานการส่งเสริมอาชีพ. กระทรวงมหาดไทย.

แนวทางการจัดตั้งกลุ่ม²³ พร้อมจัดทำใบสมัครการเป็นสมาชิก และชี้แจงและสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนในหมู่บ้าน โดยยึดหลัก 5 ก ดังนี้

ก 1 : กลุ่ม/สมาชิก ที่มีความสมัครใจพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการดำเนินงานของกลุ่ม

ก 2 : กรรมการ ซึ่งได้รับมอบหมายและเป็นตัวแทนจากสมาชิกให้บริหารกลุ่ม

ก 3 : กฎ กติกา ระเบียบข้อบังคับกลุ่ม เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันระหว่างสมาชิกและคณะกรรมการ

ก 4 : กองทุน ปัจจัย เงินหรือเครื่องมือ ที่ทำให้กิจกรรมของกลุ่มดำเนินการได้และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

ก 5 : กิจกรรม เป็นสิ่งที่ร่วมกันปฏิบัติ เพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนและชุมชนหลังจากนั้นให้มีการเลือก

คณะกรรมการบริหารกลุ่มต่อไป ให้มีการจัดทำระเบียบข้อบังคับของกลุ่มพร้อมขอมติรับรองจากสมาชิก หลังจากนั้น สมาชิกทุกคนจะต้องมีการลงหุ้น/ระดมทุนเพื่อใช้ทุนดำเนินการตามระเบียบที่กำหนดให้ คณะกรรมการ 3 คน เป็นผู้เปิดบัญชีเงินฝากธนาคารจัดทำแผนการปฏิบัติงานของกลุ่มให้มีครบต่อเนื่อง ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน สนับสนุนด้านวิชาการ วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณแก่กลุ่มอาชีพ ตลอดจนความรู้ในด้านการพัฒนาคุณภาพ รูปแบบมาตรฐานของสินค้า เพื่อเพิ่มมูลค่าและให้ตรงตามความต้องการของตลาด และ ประเมินผล ปรับปรุงผลการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อพัฒนากลุ่มให้ก้าวหน้า

แนวทางการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ หมายถึง การที่ประชาชนที่มีความถนัดหรือสนใจในอาชีพนั้น ๆ ได้เข้ามารวมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรมตามความสมัครใจเพื่อร่วมกันบริหารงาน สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ เทคนิคการประกอบอาชีพ ปัญหาอุปสรรค แนวทางการแก้ไขโดยประชาชนที่ประกอบอาชีพเดียวกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีอันนำไปสู่การสร้างเครือข่ายอาชีพโดยธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อกัน สร้างเสริมการทำงานเป็นทีมอันนำไปสู่ความสามัคคี ความร่วมมือของประชาชนในชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้กับอาชีพหลักและอาชีพเสริมสามารถกำหนดราคาและกลไกทางการตลาดได้

แนวทางการจัดตั้งกลุ่มเพื่อเป็นการส่งเสริม สนับสนุนการประกอบอาชีพในชุมชน ให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนที่มีอาชีพ เดียวกันรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังของการพัฒนาการเรียนรู้และแลกเปลี่ยน

²³ ลดา เสรีเรืองยุทธ. (2554). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการปฏิบัติงานของประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ประสบการณ์ร่วมดำเนิน กิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นที่คล้ายกันหรือเหมือนกันโดยประชาชนและเพื่อประชาชนในท้องถิ่นหรือเป็นแนวทางการร่วมมือระหว่างประชาชนและเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมประชุม ปรีกษา หรือ มองภาพรวมด้านอาชีพของเจ้าหน้าที่ของท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างพื้นที่เครือข่ายอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการและแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความต้องการของประชาชนทั้งในระดับบุคคล ระดับครัวเรือน และระดับกลุ่ม²⁴

การจัดตั้งกลุ่ม²⁵ เป็นการจัดระเบียบของบุคคลที่เป็นสมาชิกเพื่อให้สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายเป็นวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์เป็นไปโดยสัญญาติญาณของมนุษย์ที่มีอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกัน

การจัดตั้งกลุ่มอาชีพนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบดังต่อไปนี้²⁶

1. สมาชิกกลุ่ม มีความสำคัญต่อการจัดตั้งกลุ่มมาก กล่าวคือ คุณสมบัติของสมาชิกที่ดีจะต้องประกอบด้วย 5 ส. ดังนี้

1.1 สมัคด้วยใจจริง การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต้องสมัคด้วยเหตุผลของตนเอง มีความเข้าใจในวัตถุประสงค์และนโยบายของกลุ่มอย่างชัดเจน การสมัคโดยไม่เป็นการบังคับ

1.2 สัจจะ สมาชิกกลุ่มจะต้องมี ข้อตกลงที่จะต้องปฏิบัติต่อกัน เมื่อได้ตกลงกับกลุ่มไว้ ว่าจะต้องปฏิบัติตามข้อตกลงนั้นโดยเคร่งครัด

1.3 สุจริต กลุ่มจะมั่นคงดำรงอยู่ได้ก็ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตหากสมาชิกหวังจะกอบโกย เอาประโยชน์จากกลุ่มแต่เพียงฝ่ายเดียวแล้วกลุ่มจะตั้งอยู่ไม่ได้

1.4 เสียสละการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มทุกคนจะต้องหวังประโยชน์จากกลุ่ม แต่เพื่อให้ สมาชิกกลุ่มทุกคนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเท่าเทียมกัน ผู้ที่มีความเดือดร้อนน้อยกว่าจะต้องเสียสละให้แก่สมาชิกที่เดือดร้อนมากกว่า หรือสมาชิกทุกคนจะต้องเสียสละเพื่อกลุ่มทั้งในด้านความคิด เวลา แรงงาน และแม้แต่รายได้บางส่วนอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มนั้นสามารถดำเนินงานต่อไปได้

²⁴ พรทิพย์ รอดพันและ เสาวลักษณ์ จิตต์น้อม. (2557). กระบวนการจัดการจัดตั้งกองทุนชุมชนกลุ่มอาชีพเสริม หมู่บ้านวังหิน ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน.

²⁵ กนกพร ธรรมขันธา. (2554). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพโคนมในเขตอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

²⁶ ธนิต เลิศพันธุ์พรหม. (2554). ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนให้กับกลุ่มอาชีพในเขตเทศบาลเมืองศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

1.5 สามัคคีการที่กลุ่มจะดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงสมาชิกทุกคนจะต้องมีความพร้อมเพรียง ทั้งในทางปฏิบัติต่อกลุ่ม และความเข้าใจในวัตถุประสงค์ นโยบายของกลุ่มไปในทิศทางเดียวกัน ไม่มีความขัดแย้งกัน

2. ผู้นำหรือคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ผู้นำหรือคณะกรรมการบริหารกลุ่มจัดเป็นมันสมองของกลุ่ม กลุ่มจะมีความเคลื่อนไหวไปในทิศทางที่เสื่อมหรือเจริญก้าวหน้าอยู่ที่ตัวผู้นำหรือคณะกรรมการบริหารกลุ่มที่ประกอบด้วยคุณสมบัติ 5 ร. เพิ่มเติม คือ

2.1 มีความคิดริเริ่ม การดำเนินกิจการใดหากผู้นำไม่มีการค้นคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative thinking) หาแนวทางให้มีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้น กิจการนั้นจะหยุดอยู่กับที่ ไม่ทันต่อเหตุการณ์ และผลสุดท้ายก็ต้องล้มเลิกกิจการอื่น

2.2 มีความรอบรู้ผู้นำนอกจากจะมีความรอบรู้ ในงานหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบ และนโยบายกิจการ ที่ตนเองมีส่วนบริหารงานอยู่แล้ว ต้องมีความรู้ในกิจการของกลุ่มอื่นหรือสถานการณ์ทั่วไปด้วย เพื่อประกอบในการพิจารณาขยายกิจการให้ก้าวหน้าต่อไป

2.3 มีความรับผิดชอบ ผู้นำที่ดีจะต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมาก

2.4 รักศักดิ์ศรี รักเกียรติ ผู้นำที่ดีจะต้องมีความรักชื่อเสียง สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ สมาชิกกลุ่มและกลุ่มข้างเคียง

2.5 ให้ความร่วมมือไม่ขัดขวางผู้นำนอกจากจะรับผิดชอบงานในหน้าที่ของตนเองแล้ว จะต้องให้ความร่วมมือหรือประสานงานกับหน่วยงานข้างเคียงด้วย เพื่อให้การทำงานได้สอดคล้อง ต่อเนื่องไปสู่จุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้

3. ระเบียบข้อบังคับหรือกติกา ระเบียบข้อบังคับเป็นเรื่องกำหนดแนวทางการดำเนินงานกำหนดหน้าที่ของคณะกรรมการและสมาชิกไว้พร้อม หากการดำเนินงานของกลุ่มใดไม่มีระเบียบ ข้อบังคับ ก็จะทำให้การทำงานของกลุ่มนั้นไม่มีจุดหมายปลายทาง ดังนั้นระเบียบข้อบังคับที่ดี จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์สำคัญ ดังนี้

3.1 ระเบียบข้อบังคับต้องมาจากมติของสมาชิกหรือให้สมาชิกยอมรับ

3.2 ระเบียบข้อบังคับต้องละเอียดรอบคอบ

3.3 ระเบียบข้อบังคับต้องยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ทันต่อเหตุการณ์ได้

3.4 ระเบียบข้อบังคับต้องให้สมาชิกปฏิบัติตามได้

4. ต้องมีกิจกรรม การจัดตั้งกลุ่มถ้าไม่มีกิจกรรมกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นก็ไม่มีประโยชน์กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นถ้าจะให้ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง จะต้องดำเนินการดังนี้

4.1 กิจกรรมนั้นสมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน

4.2 กิจกรรมนั้นต้องมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน

4.3 กิจกรรมนั้นต้องให้สมาชิกมีบทบาทหน้าที่ร่วม

4.4 กิจกรรมนั้นต้องทำประโยชน์ให้เกิดแก่สมาชิก

4.5 กิจกรรมนั้นต้องสามารถติดตามประเมินผล ตรวจสอบแก้ไขได้ทุกขั้นตอน หรือ สามารถขยายผลได้

5. มีผลประโยชน์ร่วมกัน กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นต้องให้ผลประโยชน์แก่สมาชิก โดยผลประโยชน์ที่เป็นสินน้ำใจในรูปของความสนใจ ความห่วงใย ความร่วมมือ ความช่วยเหลือ ตลอดจน ถ้ามีผลประโยชน์ก็แบ่งปันกัน และผลประโยชน์ที่เป็นเงินตรา เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหา ความเดือดร้อนเฉพาะหน้า ช่วยเหลือสมาชิกเมื่อต้องการเงินลงทุน

สรุปได้ว่า แนวทางการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเป็นกิจกรรมที่กลุ่มได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้นมีผลประโยชน์ร่วมกันในด้านเศรษฐกิจและการเสริมสร้างรายได้เป็นกิจที่เน้นการพัฒนาอาชีพให้กับสมาชิกกลุ่ม โดยที่ประชาชนที่มีความถนัดหรือสนใจในอาชีพนั้น ๆ ได้เข้ามารวมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรมตามความสมัครใจเพื่อร่วมกันบริหารงาน สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ เทคนิค การประกอบอาชีพ ปัญหาอุปสรรค แนวทางการแก้ไขโดยประชาชนที่ประกอบอาชีพเดียวกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีอันนำไปสู่การสร้างเครือข่ายอาชีพโดยธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อกัน

1.3 การพัฒนาของกลุ่มอาชีพ

ได้มีนักวิชาการกล่าวถึงการพัฒนาของกลุ่มอาชีพ ไว้ดังนี้

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ได้กล่าวถึง แนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ ควรต้องมีความเข้าใจถึงสถานการณ์ สภาพปัญหาของผู้รับ ว่ามีปัญหาและความต้องการอย่างไร ตามแนวพระราชดำรัส คือ “การเข้าใจถึงสถานการณ์ของผู้ที่เราจะช่วยเหลือนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่สุด การช่วยเหลือให้เขาได้รับสิ่งที่เขาควรจะได้รับตามความจำเป็นอย่างเหมาะสม จะเป็นการช่วยเหลือที่ได้ผลดีที่สุดเพราะฉะนั้นในการช่วยเหลือแต่ละครั้ง แต่ละกรณี จำเป็นที่เราจะพิจารณาถึงความต้องการและความจำเป็นก่อน และต้องทำความเข้าใจกับผู้ที่เราจะช่วยให้เข้าใจ ด้วยว่าเขาอยู่ในฐานะอย่างไร สมควรที่จะได้รับความช่วยเหลืออย่างไร เพียงใดอีกประการหนึ่งในการช่วยเหลือนั้น ควรยึดหลักสำคัญว่า เราจะช่วยเขาเพื่อให้เขาสามารถช่วยตนเองได้ต่อไป” ดังนั้นการพัฒนากลุ่มอาชีพ ควรมีหลักการดังนี้

1. รู้เรา คือ รู้ศักยภาพ กำลังของกลุ่ม การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน วิเคราะห์ศักยภาพ จุดแข็ง จุดอ่อนของกลุ่มอาชีพ จัดเวทีแกนนำเกษตรกร สำรวจความต้องการ สภาพปัญหาของเกษตรกร ระดับครัวเรือน ระดับกลุ่ม เพื่อการพัฒนากลุ่มและกำหนดแนวร่วมอาสาพัฒนาการพัฒนากลุ่มอาชีพ เพื่อการจักกลุ่มการเรียนรู้ของเกษตรกร

2. รู้การบริหารจัดการ การบริหารจัดการมี 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง ด้านการจัดการภายในกลุ่ม วางระบบการทำงาน วางตำแหน่งงานความรับผิดชอบ และมอบหมายภาระงานของกลุ่มให้แก่กลุ่ม ผู้บริหารงานกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม ส่วนที่สอง คือ การบริหารงานการผลิต ส่งเสริมการผลิต ผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ โดยการหาแหล่ง/สถานที่จำหน่ายในชุมชนและบริเวณจังหวัดใกล้เคียง เป็นต้น

3. รู้หลักวิชาการ ด้านการบริหารจัดการ การนำเทคโนโลยีการผลิต เทคโนโลยีการเกษตร การจัดการ และหาแหล่งจำหน่ายผลผลิต ผลิตภัณฑ์ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจร่วมกับศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรประจำตำบล เพื่อให้ความรู้และสำรวจความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมเทคนิคด้านวิชาการในการวางแผนการเพาะปลูกให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคและถูกต้องตามฤดูกาล เป็นต้น

4. การบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้า เป็นการกำหนดให้กลุ่มต้องมีขึ้นเพื่อให้เกิดแผนการตลาด แผนการขายและมีระบบในการรับคำสั่งซื้อกับลูกค้า

การพัฒนากลุ่มอาชีพ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกภายในกลุ่มที่จะต้องมี การปรึกษาหารือ รับรู้ เข้าใจในการพัฒนาอาชีพกับกลุ่มของตนเองอย่างมีเป้าหมายเดียวกัน ในการพัฒนาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเลือกกิจกรรมให้ตรงตามกลุ่มอาชีพและให้สมาชิกกลุ่มอาชีพรู้จักคิด เป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นและให้รู้จักการวิเคราะห์และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง พร้อมทั้ง มีการยอมรับการเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบที่สมาชิกทุกคนภายในกลุ่มจะได้รับร่วมกัน ซึ่งหาก สมาชิกภายในกลุ่มอาชีพพร้อมใจกันแล้ว จะกลายเป็นพลังกลุ่มที่มีศักยภาพสูงสุดในการแก้ไขปัญหา ต่างๆ และสามารถดำเนินการภายในกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลทำให้การดำเนินงานกลุ่มอาชีพ ดำเนินกิจกรรมได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน²⁷

การพัฒนากลุ่มอาชีพ ว่าเป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ลักษณะองค์ประกอบในการ ดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงและบรรลุผลตาม เป้าหมายอยู่เสมอปัจจัยบ่งชี้ การพัฒนากลุ่มมีหลายประการ²⁸ ดังนี้

1. การปรับตัวของกลุ่ม ได้แก่ ลักษณะความสามารถในการยอมรับแนวความคิด และ วิธีการใหม่ตลอดจนการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง กฎเกณฑ์ระเบียบ ข้อบังคับและเทคนิคในการ ดำเนินงานของกลุ่มเพื่อให้กลุ่มสามารถเพิ่มสมรรถภาพในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพได้อยู่ เสมอ

²⁷ เลิศชาย สุขไพศาล. (2557). กิจกรรมการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอาชีพตามรูปแบบ CIMED สำหรับชุมชนรอบ โรงไฟฟ้าแม่เมาะ จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

²⁸ เอกชัย พุ่มดั่งและยุสนีย์ โสมทัศน์. (2557). การกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจ ชุมชนของกลุ่มอาชีพ ในตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ สวนดุสิต.

2. เป้าหมายของกลุ่ม ได้แก่ ลักษณะความสามารถของกลุ่มในการกำหนดและ พัฒนา เป้าหมายในการดำเนินงานและความสามารถในการสร้างประสิทธิภาพในการทำงานให้ บรรลุผลตาม เป้าหมายได้อยู่เสมอ

3. ความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่ม ได้แก่ ลักษณะความสามารถของกลุ่มในการสร้าง ความร่วมมือมีความผูกพัน พึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกทุกคนทุกฝ่าย

4. การสร้างและรักษามาตรฐานกลุ่ม ได้แก่ลักษณะความสามารถกลุ่มในการรับ สมาชิกให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการทำงานของกลุ่มได้อยู่เสมอ

5. บรรยากาศของกลุ่มได้แก่ลักษณะความสามารถของกลุ่มในการสร้างบรรยากาศ ที่ ดีในการทำงาน มีสิ่งดึงดูดให้ทุกคนและทุกฝ่ายเกิดความรู้สึกอบอุ่นมีขวัญและกำลังใจดีมีความ พร้อม มีความเสียสละ และความร่วมมือให้กับกลุ่มอย่างเต็มที่อยู่เสมอ

6. ประสิทธิภาพของกลุ่ม ได้แก่ ลักษณะความสามารถของกลุ่ม ในการสร้างกำลัง อำนาจในการเร่งเร้า สนับสนุน ให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกลไกเพื่อการทำงานให้เกิด ประสิทธิภาพและประสิทธิผลอยู่เสมอ

และยังได้กล่าวถึงหลักและวิธีการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพนั้น ได้ กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

1. ด้านวัตถุประสงค์

1.1 เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอาชีพและการตลาดของครอบครัว

1.2 ให้รู้จักการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว

1.3 ให้สมาชิกรู้จักการดำเนินงานในรูปแบบกลุ่มด้วยตนเองตามหลักการ ประชาธิปไตย

1.4 การส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพมีความเชื่อมั่นและกระตือรือร้นในการประกอบ อาชีพ

1.5 การรู้จักหาข้อมูล ด้านราคา การตลาด การผลิต คุณภาพ เป็นที่ต้องการ ของ ตลาด

1.6 ให้รู้จักแสวงหาความร่วมมือด้านเงินทุน การจำหน่ายทั้งภาครัฐบาลและ เอกชน

2. ด้านการผลิต มีวิธีการ 2 รูปแบบ คือ

2.1 ส่งเสริมการปลูกผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์

2.2 สนับสนุนส่งเสริมให้มีทุกครัวเรือน โดยไม่ต้องจัดตั้งกลุ่มทั้ง 2 รูปแบบ ควรมี แนวปฏิบัติดังนี้ คือ

1) ต้องเป็นโครงการในแผนพัฒนาตำบล

2) เงินงบประมาณ จากแหล่งสนับสนุน แต่ให้ถือเป็นเงินทุนคืน กลุ่มหรือหมู่บ้านของตน

3) คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบโครงการในการจัดทำ ทะเบียนจ่าย พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์และรับผิดชอบเงินทุนคืนกลุ่ม

3. ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ เพื่อการผลิตออกจำหน่ายเป็นรายได้เพิ่มพูนแก่ครอบครัว เช่น ด้านการเกษตร การประมง หัตถกรรม อุตสาหกรรมในครัวเรือนมีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้

3.1 ต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพนั้น

3.2 จัดตั้งกลุ่มตามลักษณะอาชีพ

3.3 กลุ่มอาชีพให้สมาชิกกลุ่มเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์

3.4 ประสานงาน เกษตรตำบล ปศุสัตว์ฝึกอบรมอาชีพให้ความรู้แก่ เกษตรกร ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม

3.5 งบประมาณ เงินอุดหนุน การพัฒนาชุมชน หรือภาคเอกชน และหน่วยราชการอื่น

3.6 โครงการที่ สนับสนุนอยู่ในแผนพัฒนาตำบล

3.7 ให้มีคณะกรรมการบริหารกลุ่มอาชีพ เป็นผู้บริหารโครงการโดยมี ระเบียบกลุ่ม และรับผิดชอบเงินทุนคืนกลุ่มด้วย

4. ด้านการตลาด มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

4.1 ปรับปรุงการผลิตให้มีคุณภาพ และรูปแบบตรงกับความต้องการของ ตลาด

4.2 จัดทำเอกสารแนะนำผลิตภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ เผยแพร่ข่าวสารความเคลื่อนไหวด้านการตลาด

4.3 จัดนิทรรศการเผยแพร่ และแสดงผลการดำเนินงานการส่งเสริมอาชีพ อย่างต่อเนื่องตามสถานการณ์

4.4 ส่งผลิตภัณฑ์ไปเผยแพร่หรือจำหน่ายยังศูนย์รวมผลิตภัณฑ์จะเห็นได้ว่า การเข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มต่าง ๆ นั้น จะช่วยให้ผู้เข้ามาเป็นสมาชิกได้มีประสบการณ์ทางด้าน สังคม ได้เรียนรู้พบปะผู้คน และสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพนั้น เป็นการ รวมกลุ่มกัน เพื่อส่งเสริมรายได้เพื่อเป็นการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน

สรุปได้ว่า การพัฒนากลุ่มอาชีพ หมายถึง กระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพของทีมงานกลุ่มอาชีพ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกภายในกลุ่มที่จะต้องมีการปรึกษาหารือ รับรู้ เข้าใจ ในการพัฒนาอาชีพกับกลุ่มของตนเองอย่างมีเป้าหมายเดียวกัน การสร้างทีมงานโดยกระบวนการทำให้กลุ่มอาชีพมีความมีความใกล้ชิดกัน เพื่อทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

3.1 ความหมายของการบริหารจัดการ

มีนักวิชาการกล่าวถึง ความหมายของการบริหาร ไว้ ดังนี้

การบริหารเป็นศาสตร์อย่างหนึ่งที่ไม่มีการเบียบหรือหลักเกณฑ์ที่ตายตัว สามารถยืดหยุ่นและประยุกต์ใช้ตามสถานการณ์ในการบริหารคนและงาน หรือกระบวนการทำงาน หรือพฤติกรรม ในการทำงานของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างทีบุคคลดังกล่าวตั้งเป้าหมายไว้ เมื่อพิจารณาในเชิงระบบแล้วจะเห็นได้ว่าการบริหาร เป็นเรื่องของขั้นตอนระหว่างทรัพยากร กระบวนการและผลผลิต สำหรับทรัพยากรนั้นอาจครอบคลุม ไปถึงคน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ การจัดการ ส่วนผลผลิตนั้นย่อมมุ่งตรงไปที่ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล คุณภาพ หรือผลกำไร ทั้งนี้ผลผลิตจะเป็นไปได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อยู่กับกระบวนการหรือวิธีที่จะนำมาใช้ในการบริหาร²⁹

การบริหาร³⁰ หมายถึง การจัดการที่เป็นกระบวนการบริหารงานในองค์กรในทุกองค์การ ที่จะต้องมีการบริหารจัดการจะประกอบไปด้วยการดำเนินงานหรือกิจกรรมที่ต่อเนื่องและประสาน งานกันและหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ผู้บริหารจำเป็นต้องเป็นปัจจัยหลักสำคัญที่จะเข้ามาเป็นกลไกสำคัญ ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร โดยมุ่งสู่ประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดที่สุดและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งการบริหารจัดการสามารถนำมาใช้สำหรับผู้บริหารในทุกระดับชั้นขององค์กร

การบริหาร³¹ คือ กระบวนการหนึ่งของการทำงานโดยอาศัยผู้อื่นเป็นผู้ร่วมในการกระทำ ซึ่งอาจทำกับบุคคลอื่นหรือผ่านไปยังบุคคลอื่นก็ได้ โดยต้องอาศัยศาสตร์และศิลป์ในการทำงานร่วมในครั้งนี้ เพื่อให้การทำงานบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ขององค์กรเป็นสำคัญ

การบริหาร³² หมายถึง การทำงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การ โดยอาศัยทรัพยากรการบริหาร ซึ่ง ได้แก่ บุคลากร (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์(Material)และวิธีการ

²⁹ ชีรศักดิ์ ปทุมราษฎร์. (2556). รูปแบบการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กที่มีประสิทธิผล. ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

³⁰ ปกรณ์ จันทรทรง. (2556). การบริหารจัดการงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

³¹ สมชัย เจียรกุล.(2557). รูปแบบการบริหารการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

³² ณัฐธณณ ใหญ่นิศคุณ.(2558). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครูในโรงเรียนอำเภอรัฐประเทศ จังหวัดสระแก้ว. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.

จัดการ (Management) ที่ เหมาะสมโดยผ่านกระบวนการการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) ซึ่งต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์เพื่อให้บุคคลต่าง ๆ เกิดความร่วมมือกันในการปฏิบัติงาน เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลสูงสุดต่อองค์กร

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง ผู้บริหารและสมาชิกใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ร่วมกัน ดำเนินการองค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยอาศัยทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัดดำเนินการ. ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ความหมายของคำว่า“การบริหารจัดการ”³³ นิยามได้ดังนี้

การบริหาร (Administration) จะใช้ในการบริหารระดับสูงโดยเน้นที่การกำหนดนโยบายที่สำคัญและการกำหนดแผนของผู้บริหารระดับสูงเป็นค่านิยมใช้ในการบริหารรัฐกิจ (Public Administration) หรือใช้ในหน่วยงานราชการและคำว่า “ผู้บริหาร” (Administrator) จะหมายถึงผู้บริหารที่ทำงานอยู่ในองค์กรของรัฐหรือองค์กรที่ไม่มุ่งหวังกำไร (Schermerhorn, 1999, p. G - 2) การบริหาร คือกลุ่มของกิจกรรม ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (Leading/ Directing) หรืออำนวยการ และการควบคุม (Controlling) ซึ่งจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับทรัพยากรขององค์กร (6M's) เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และด้วยจุดมุ่งหมายสำคัญในการบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลครบถ้วน

3.2 ความสำคัญของการบริหาร

นักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารไว้แตกต่างกันดังนี้

การบริหารมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์³⁴ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน การบริหารจึงเป็นการกำหนด กติกา กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ โดยมุ่งหวังให้เกิดความร่วมมือ ความสำเร็จและความสงบเรียบร้อยในสังคมหรือองค์กรนั้น ๆ

การบริหารงานบุคคลมีความสำคัญต่อองค์การเนื่องจากสามารถทำให้บุคลากรทราบบทบาทและหน้าที่ของตน สามารถติดตามความเปลี่ยนแปลงของวิทยาการใหม่ ๆ ได้ทันทั่วทั้ง และยังช่วยให้ตนเองมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงานและสามารถที่จะพัฒนาหน่วยงานของตนให้บรรลุ

³³ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ.(2545). องค์การและการจัดการ (Organization and Management: O & M). กรุงเทพฯ : ธรรมสาร.

³⁴ เลื่อนวิทยา ศรีสมุทร.(2555). กระบวนการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของข้าราชการครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา อุบลราชธานี เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุบลราชธานี.

เป้าหมายสูงสุดอย่างมีประสิทธิภาพเพราะถ้าองค์กรขาดการบริหารงานบุคคลที่ดีก็ยากที่จะหวังความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะปัจจัยอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น เงิน วัสดุอุปกรณ์ เทคนิควิธีการจะดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องอาศัยการบริหารบุคคลที่ดี³⁵

ความสำคัญของการบริหาร³⁶ หมายถึง การทำให้กระบวนการของการบริหารเป็นแบบองค์รวม โดยรวม ที่มุ่งเน้นการสร้างกลยุทธ์เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันให้กับองค์กรในระยะยาว ช่วยในการเตรียมความพร้อมและพัฒนาบุคลากรต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมและทันทั่วทั้ง มีการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและได้ผล การบริหารงานเป็นการบริหารที่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทั้ง จากภายนอกและภายในองค์กรได้อย่างทันทั่วทั้ง การกำหนดกลยุทธ์ในการแข่งขันเป็นแบบเชิงรุก มากยิ่งขึ้น ทราบถึงสมรรถนะของคู่แข่งที่มีอยู่แล้วและที่จะเข้ามาใหม่ ตลอดจนทราบความต้องการของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสมและพอดี เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในแต่ละโครงการหรือแต่ละกลุ่มบุคลากรในองค์กรธุรกิจ รับผิดชอบต่อวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมายขององค์กร

3.3 กระบวนการบริหาร

มีนักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงกระบวนการบริหาร ไว้ดังนี้

Ordway Tead ได้เขียนหนังสือชื่อว่า The Art of Administration (ศิลปะของการบริหาร) โดยกล่าวว่า กระบวนการบริหารจะต้องประกอบด้วยกิจกรรม 10 ประการ³⁷ ต่อไปนี้ คือ

1. Goal and Objectives การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของหน่วยงานให้ชัดเจน
2. Board Plan การจัดทำแผนปฏิบัติงาน
3. Recruit Staff การจัดหาคนเข้าทำงาน และกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ
4. Clear Delegation and Allocation of Authority การกระจายงานและการมอบหมายอำนาจหน้าที่แก่ผู้ร่วมงานให้เป็นสัดส่วนและชัดเจน
5. Direct and Oversee การควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงาน

³⁵ ชารา นาคณรงค์. (2555). การบริหารงานบุคคลตามระบบคุณธรรมในเทศบาลเมืองวารินชำราบ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

³⁶ ปกรณ์ จันทรทง. (2556). การบริหารจัดการงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี . วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

³⁷ ทินกร แก้วกัญญา. (2555). สภาพและปัญหาการบริหารงานโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

6. Standardization การควบคุมมาตรฐานและคุณภาพงาน
7. Good Coordination จัดให้มีการประสานงานที่ดีทุกฝ่าย
8. Stimulation การบำรุงขวัญ ให้กำลังใจและกระตุ้นให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

9. Evaluation of the Total Outcome การประเมินผลรวมของผลผลิต
10. To Look Ahead การเตรียมวางแผนในอนาคต

Henry Fayol กล่าวว่า พื้นฐานของการบริหารงาน เรียกว่า The Elements of Management ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม 5 ประการคือ³⁸

1. การวางแผน (To Plan)
2. การจัดองค์การ (To Organize)
3. การบังคับบัญชา (To Command)
4. การประสานงาน (To Coordinate)
5. การควบคุมงาน (To Control)

สรุปได้ว่า กระบวนการบริหาร เป็นกลยุทธ์สำหรับการควบคุมสมัยใหม่ ซึ่งจะมีการกำหนดเป้าหมายของงานจากเป้าหมายที่กำหนด ผู้ปฏิบัติเป็นกลไกที่สำคัญมีความเกี่ยวข้องในแต่ละภาคส่วนสามารถที่จะควบคุมได้ด้วยตนเอง (Self-Control) การบริหาร ช่วยในการเตรียมความพร้อมและพัฒนาบุคลากรต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมและทันทั่วทั้งที่ ตลอดจนทราบความต้องการของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสมและพอดี เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

3.4 กระบวนการของการดำเนินงาน

กระบวนการในการดำเนินงานประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้³⁹

1. ขั้นตอนการวางแผน การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อหาโอกาสและภัยคุกคาม โดย พิจารณาในแง่ต่าง ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี การต่างประเทศ ตลาด ลูกค้า คู่แข่ง ผู้สนับสนุนวัตถุดิบ และตลาดแรงงาน การวิเคราะห์สถานการณ์ภายในเพื่อหาจุดแข็งและ จุดอ่อน เช่น ความสามารถด้านการตลาด การผลิต การเงิน สารสนเทศ กฎระเบียบ การจัดการ และ ทรัพยากรบุคคล การกำหนดหรือทบทวนวิสัยทัศน์และภารกิจขององค์การเพื่อกำหนดให้แน่ชัด

³⁸ สุดา หงส์คำ. (2554). รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนสัมมาสิกขาศีระชะโดก อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

³⁹ ปันรส มาลากุล ณ อยุธยา. การจัดการเชิงกลยุทธ์. (ออนไลน์ 2560). อ้างเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2560 จาก http://issuu.com/banky/docs/10-11-54_03

ว่า องค์การของเรจะมีลักษณะเช่นใด มีหน้าที่บริการอะไร แก่ใครบ้าง โดยมีปรัชญา หรือค่านิยมหลักใน การดำเนินการเช่นใด การกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์การในระยะของแผนกลยุทธ์ การวิเคราะห์และ เลือุกกำหนดกลยุทธ์และแนวทางพัฒนาองค์การ

2. ขั้นตอนการนำแผนไปสู่ปฏิบัติ ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน การวางแผนปฏิบัติการที่ระบุกิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องดำเนินการ การปรับปรุง พัฒนาองค์การ เช่น ในด้านโครงสร้าง ระบบงาน ทรัพยากรบุคคล วัฒนธรรมองค์การและ ปัจจัยการบริการต่าง ๆ ในองค์การ

3. ขั้นตอนการควบคุมและประเมินผล ได้แก่ การติดตามตรวจสอบผลการ ดำเนินงานตามแผน การติดตามสถานการณ์และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่อาจเปลี่ยนแปลงไปซึ่งอาจทำให้ต้อง มีการปรับแผนกลยุทธ์

กระบวนการของการดำเนินงานประกอบด้วยขั้นตอนหลักสำคัญ จำนวน 8 ขั้นตอน⁴⁰ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์วิสัยทัศน์และพันธกิจขององค์การ

เพื่อให้ทราบทิศทาง ขององค์การในอนาคตและวัตถุประสงค์ขององค์การ ความมุ่งหมายที่แท้จริงหรือทิศทางที่ต้องการมุ่งไป

วิสัยทัศน์ (Vision) เป็นการแสดงทิศทางและสถานะขององค์การในอนาคตว่า ต้องการอยู่ที่ไหน อยากระบุถึงอะไร ภาพของจุดมุ่งหมายเป็นอย่างไร และชี้ให้เห็นว่าองค์การต้องการเป็นอะไรในอนาคต

พันธกิจ (Mission) หรือภารกิจหลัก เป็นการแสดงให้เห็นหลักการพื้นฐาน จุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งองค์การ และขอบข่ายการดำเนินงานขององค์การพันธกิจ กำหนดไว้ตามภาระหน้าที่ขององค์การ

วิธีการวิเคราะห์วิสัยทัศน์และพันธกิจ

1. วิเคราะห์วิสัยทัศน์ พันธกิจ และข้อมูลประกอบอื่น ๆ เพื่อกำหนด วัตถุประสงค์หลักขององค์การ

2. สัมภาษณ์ผู้บริหารระดับสูง เพื่อจัดลำดับความสำคัญของงาน และทักษะ ของผู้บริหาร เพื่อกำหนดปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ และตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลัก

⁴⁰ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.(2554). การพัฒนาการบริหารทรัพยากรบุคคลภาครัฐด้วยวงจรคุณภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

3. ควรชี้แจงพนักงานให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ และพันธกิจของ องค์กร เพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน ให้คณะทำงานสามารถนำไปกำหนดปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ และตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ

เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการ บรรลุความสำเร็จตามวิสัยทัศน์ ที่สามารถแสดงถึงหลักและเป้าหมายที่จะทำให้องค์กรบรรลุวิสัยทัศน์ ช่วยชี้ทางในการปฏิบัติงานทำให้เกิดการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติที่มีความชัดเจนทั้งในระดับองค์กร และระดับปฏิบัติการ การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในระดับปฏิบัติการมีความชัดเจน มีความเชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์และสามารถจัดลำดับความสำคัญได้ซึ่งสามารถ พิจารณาได้จากมุมมอง 4 ด้าน คือ

1. ด้านผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายนอกองค์กร (External Perspective)
2. ด้านองค์ประกอบภายในองค์กร (Internal Perspective)
3. ด้านนวัตกรรม (Innovation Perspective)
4. ด้านการเงิน (Financial Perspective)

เกณฑ์การกำหนดปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ ได้แก่

1. มุ่งความสำคัญไปที่ผลผลิตและผลลัพธ์ เช่น ผลลัพธ์ของการฝึกอบรม คือ บุคลากรมีความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน สามารถนำความรู้ไปปรับปรุงผลการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น
2. มีความเชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ หรือ วัตถุประสงค์ขององค์กร องค์กร จะไม่สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ได้ถ้าขาดปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ
3. มีความหมายที่เฉพาะเจาะจงและเข้าใจได้ง่าย ไม่คลุมเครือสื่อความหมายได้กับกลุ่มคนทุกประเภท
4. ผู้บริหารให้การยอมรับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการบรรลุวิสัยทัศน์ของ องค์กร มี การทำข้อตกลงหรือการสร้างพันธะสัญญาร่วมกัน เพื่อให้การทำงานประสบผลสำเร็จตาม ที่ตั้งไว้
5. องค์กรสามารถควบคุมผลให้เกิดขึ้นได้ในทางปฏิบัติ เช่น การสร้างความเชื่อมั่นให้กับองค์กรทีมงาน การสร้างมาตรฐาน วัฒนธรรมองค์กรให้มีความซื่อสัตย์ สุจริต ขยันและ อดทน

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลัก

ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน หลักแสดงถึง ค่าที่วัดจากผลการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นจริงเพื่อแสดงความคืบหน้าของการบรรลุผลตาม ปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ โดยเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ และถือเป็นเครื่องวัดผลงานที่ต้อง สัมพันธ์กัน และจะต้องวัดได้ในเชิงตัวเลขหรือเชิงคุณภาพ วัตถุประสงค์ของตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน หลัก คือ สามารถวัดผลการปฏิบัติงานหลักตามมาตรฐาน หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ สามารถแสดงแนวโน้มของข้อมูลสำหรับการพัฒนาและปรับปรุงงาน เกณฑ์การกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงานหลัก ต้องมีลักษณะดังนี้

1. มีลักษณะเฉพาะเจาะจง ชัดเจน
2. สามารถวัดได้
3. สามารถบรรลุ หรือ สำเร็จได้
4. สอดคล้องกับความเป็นจริง
5. วัดได้ตามเวลาที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดแหล่งข้อมูล

การกำหนดแหล่งข้อมูลจำเป็นต้องจัดทำ เอกสารหรือคู่มือประกอบการดำเนินงานเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานกำหนดแหล่งข้อมูล โดยมีประเด็น ดังนี้

1. กำหนดรายละเอียดตัวชี้วัดพร้อมอธิบาย
2. กำหนดรายละเอียดของข้อมูล ได้แก่
 - 2.1 วิธีการจัดเก็บข้อมูล
 - 2.2 ความถี่ในการจัดเก็บและรายงานข้อมูล
 - 2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล
 - 2.4 หน่วยงานรับผิดชอบผลงาน หน่วยงานรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นและ หน่วยงานจัดเก็บและประเมินผล
 - 2.5 แนวโน้มของข้อมูลว่าควรเพิ่มขึ้นหรือลดลงจึงจะสัมฤทธิ์ผล
 - 2.6 วันส่งข้อมูล

ขั้นตอนที่ 5 การตั้งเป้าหมาย

เป้าหมาย คือ ระดับหรือมาตรฐานของผลการปฏิบัติงานที่คาดหวัง สำหรับใช้เป็นตัวเปรียบเทียบเพื่อวัดความก้าวหน้าความสำเร็จขององค์กรปัจจัยที่ควรคำนึงถึงเมื่อจะตั้งเป้าหมาย ได้แก่

1. วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์หลักขององค์กร
2. กฎหมาย ระเบียบ มาตรฐานที่เกี่ยวข้อง
3. ระดับผลการปฏิบัติงานปัจจุบัน และผลการปฏิบัติงานย้อนหลัง
4. ทิศทางและนโยบายของผู้บริหาร
5. สถานการณ์ปัจจุบัน หรือสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อระดับการดำเนินงาน เช่น เงื่อนไขหรืออุปสรรคสำคัญของการทำงาน ประสิทธิภาพของโครงสร้างองค์กร ระบบ และทรัพยากรขององค์กร
6. สิ่งจูงใจหรือความท้าทายการตั้งเป้าหมาย
7. เป้าหมายที่สะท้อนการดำเนินงานตามทีกฎหมายกำหนด เช่น การบริการประชาชน/ผู้รับบริการภายในระยะเวลาที่กำหนด

8. เป้าหมายที่ตั้งตามระดับผลการดำเนินงานปัจจุบัน

9. เป้าหมายในระดับที่สามารถบรรลุได้จะตั้งให้สูงกว่าระดับผลการดำเนินงานปัจจุบัน

10. เป้าหมายแบบท้าทาย จะตั้งกรณีเร่งด่วนและผู้บริหารต้องการปรับปรุง ผลการปฏิบัติงานให้เห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน เป็นการกระตุ้นผลการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 การรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บข้อมูลจากฐานข้อมูล เช่น การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยให้ หน่วยงานเก็บข้อมูลตามแบบฟอร์ม จัดเก็บข้อมูลตามที่กำหนด

2. การสำรวจข้อมูล ได้แก่ ขึ้นเตรียมการ การร่างแบบสำรวจ การทดสอบ แบบสำรวจ การสำรวจ การวิเคราะห์ผลการแปรผลและการบันทึกข้อมูล

3. การสังเกต เช่น การประเมินด้วยสายตาโดยผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น

4. กลไกอื่น ๆ เช่นการทบทวน การตั้งเกณฑ์เปรียบเทียบ การประชุมกลุ่ม มุ่งหมาย การนับจำนวนผู้รับบริการ การจับเวลาการให้บริการ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 7 การบันทึกข้อมูล

1. การบันทึกข้อมูล

2. การคำนวณตัววัดผลการปฏิบัติงาน

3. การรายงานผล

ขั้นตอนที่ 8 การวิเคราะห์ผล

การวิเคราะห์ผล เป็นการพิจารณาผลการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นจริงเทียบกับ เป้าหมายที่กำหนด แล้วประเมินย้อนกลับเข้าไปในกระบวนการทำงานขององค์กร เพื่อคาดหมายถึงสิ่ง ที่จะเกิดขึ้นล่วงหน้า ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นและแนวโน้มการตัดสินใจในเชิงบริหาร

สรุปได้ว่า กระบวนการของการดำเนินงาน ประกอบไปด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานหรือกิจกรรมขององค์กร ซึ่งประกอบไปด้วยการวิเคราะห์สภาพขององค์กรเพื่อกำหนดแนวทางแผนงานหรือวิธีการในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย การติดตามตรวจสอบและประเมินผลของการดำเนินงานหรือกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงหรือพัฒนาต่อไป

3.5 การตรวจสอบการดำเนินงาน

การตรวจสอบการดำเนินงาน เป็นการตรวจสอบที่เน้นผลของการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงในระหว่างดำเนินงานและหรือที่แล้วเสร็จ ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนงบประมาณ ผลผลิต โครงการ กิจกรรม หรือไม่ มีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสมต่อผลที่เกิดขึ้นเพียงใดโดยให้ความสำคัญกับผลงานที่เกิดขึ้นทั้งในเชิงปริมาณ คุณภาพ และการใช้ทรัพยากร

ภายใต้ระยะเวลาที่กำหนด มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบว่า ผลการดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จตาม วัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนงบประมาณ ผลผลิต โครงการ กิจกรรม ที่กำหนดไว้อย่างมี ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ประหยัด และปฏิบัติถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ระบบ วิธีการ และหรือมาตรฐานการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้หรือไม่ และเพื่อให้ทราบถึงผลลัพธ์หรือ ผลกระทบที่เกิด ขึ้นมาจากการดำเนินงาน เพื่อติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน งบประมาณ ผลผลิต โครงการ กิจกรรม ที่กำหนดไว้ ตลอดจนประสิทธิภาพในการดูแลรักษาทรัพย์สิน และหรือให้ข้อสังเกต ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข การดำเนินงานตามแผน งบประมาณ ผลผลิต โครงการ กิจกรรม ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และบรรลุ ผลสัมฤทธิ์ของงานตามเป้าหมายที่ กำหนด การควบคุมและติดตามการดำเนินงาน ที่มีประสิทธิภาพ ประกอบไปด้วย⁴¹

1. ความถูกต้อง (Accuracy) ระบบการควบคุมและติดตามผลที่ถูกต้องจะทำให้ เกิด ความน่าเชื่อถือ และสามารถนำไปใช้ได้ผลตามที่ต้องการ หากการควบคุมเกิดจากข้อมูลที่ไม่ ถูกต้อง จะทำให้การปรับปรุงแก้ไขไม่ตรงจุด เนื่องจากไม่อาจทราบได้ว่าควรแก้ไขอย่างไร หรือควร ดำเนินการต่อไปอย่างไร

2. ความทันเวลา (Timeliness) ระบบการควบคุมและติดตามผลที่ดีจะต้องทัน ต่อ การแก้ไขหรือป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น โดยข้อมูลจากการควบคุมและติดตามผลอาจไม่มี ประโยชน์หากได้รับมาล่าช้ากว่าเวลาอันควร ดังนั้นระบบการควบคุมและติดตามผลที่ดีจะต้อง สามารถ นำมาใช้แก้ปัญหาได้อย่างทันเวลา

3. ความประหยัด (Economy) ระบบการควบคุมและติดตามผลจะต้องสามารถ ทำ ให้เกิดประโยชน์ที่คุ้มค่าเมื่อเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น

4. ความยืดหยุ่น (Flexibility) ระบบการควบคุมและติดตามผลที่ดีจะต้องมีความ ยืดหยุ่น สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและการเกิดขึ้นใหม่ของสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งระบบการควบคุม ควรปรับตัวตามเวลาและสภาพแวดล้อม

5. การสามารถเข้าใจได้ (Understandability) ระบบการควบคุมและติดตามผล ควร เข้าใจง่ายไม่มีความซับซ้อนเพื่อความสะดวกในการนำไปใช้ และคนที่เกี่ยวข้องกับระบบการ ควบคุม สามารถเข้าถึงระบบการควบคุม

⁴¹ เกตน์นิภา เดชคุณ.(2557). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของเทศบาลเมืองแฉะแม่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

6. การมีมาตรฐานที่สมเหตุสมผล (Reasonable Criteria) การกำหนดมาตรฐาน ของการควบคุมและติดตามผลจะต้องสมเหตุสมผล และสามารถทำได้จริงจึงจะสามารถจูงใจให้ผูปฏิบัติงานปฏิบัติตามได้

7. การจัดระบบอย่างมีกลยุทธ์ (Strategic Placement) ผู้บริหารจะต้องจัดวางระบบการควบคุมและติดตามผลอย่างมีกลยุทธ์ อันจะทำให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ในการควบคุมได้ ซึ่งระบบการควบคุมและติดตามผลควรครอบคลุมกิจกรรม เหตุการณ์ และการดำเนินงานทุกอย่างภายในองค์กร ซึ่งถ้าหากองค์กรนำระบบการควบคุมและติดตามผลมาใช้โดยขาดกลยุทธ์ที่เหมาะสม ก็ไม่สามารถบรรลุผลตามต้องการได้

8. การเน้นกฎแห่งข้อยกเว้น (Emphasis on The Exception) ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารไม่สามารถจะควบคุมและติดตามผลทุกอย่างได้ จึงต้องเน้นเฉพาะเรื่องที่สำคัญ หรือควบคุมติดตามเฉพาะในหลักใหญ่ที่เป็นสาระสำคัญจริงๆ ไม่ใช่ลงไปในรายละเอียดทุกเรื่อง การเข้าไปตรวจสอบควบคุมในทุกรายการจะส่งผลต่อการใช้อำนาจในการบริหารจัดการ อีกทั้งส่งผลให้ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างคล่องตัว

9. การใช้มาตรการหลายๆอย่าง (Multiple Criteria) การควบคุมและติดตามที่เน้นจุดใดจุดหนึ่ง หรือมาตรฐานใดมาตรฐานหนึ่ง จะทำให้มองปัญหาไม่ครอบคลุม เพราะงานแต่ละงานย่อมมีมาตรฐานที่แตกต่างกัน ดังนั้นมาตรฐานในการควบคุมและติดตามผลจึงควรกำหนดให้เหมาะสมสำหรับกิจกรรมแต่ละประเภท

10. การแก้ไขให้ถูกต้อง (Corrective Active) การควบคุมและติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ ไม่เพียงแต่เป็นการแจ้งให้รู้ว่ามีข้อบกพร่องผิดพลาดอะไรเกิดขึ้นเท่านั้น แต่จะต้องเสนอแนะด้วยว่า ควรจะดำเนินการแก้ไขอย่างไรเพื่อให้เกิดความถูกต้อง และสามารถดำเนินการต่อไป ได้อย่างราบรื่นและประสบผลสำเร็จ

สรุปได้ว่า การควบคุมและติดตามการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพต้องอาศัยความถูกต้อง มีความน่าเชื่อถือ ทนต่อการแก้ไขหรือป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างทันเวลา ทำให้เกิดประโยชน์ที่คุ้มค่า มีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและการเกิดขึ้นใหม่ ของสถานการณ์ต่าง ๆ มีความเข้าใจง่ายเพื่อความสะดวกในการนำไปใช้ และสามารถทำให้จริงตามกลยุทธ์ภายในองค์กร

4. แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือ

4.1 ความหมายของความร่วมมือ

ความร่วมมือ (Cooperation)⁴² หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ทำร่วมกัน หรือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อไปสู่เป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง หรือเป็นการทำงานร่วมกับคนอื่นในทางต่างๆ เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายขององค์การหรือหน่วยงาน โดยมีลักษณะของความร่วมมือ ดังนี้

1. ความร่วมมือเป็นลักษณะของการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกัน
2. ความร่วมมือเป็นการช่วยเหลือบุคคลอื่น ๆ หรือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางสร้างเสริม

3. ความร่วมมือเป็นการยอมรับการกระทำของบุคคลอื่นและของตนเอง ความร่วมมือเป็นการกระทำที่เห็นพ้องต้องกันและเพิ่มกำลังในทางปฏิบัติ

ความร่วมมือ คือ การที่คนตั้งแต่สองคน หรือสองหน่วยงาน/องค์กรขึ้นไปมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและร่วมกันปฏิบัติภารกิจ อาจจะเพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกันหรือคนละเป้าหมายก็ได้ด้วยการระดมทรัพยากรร่วมกัน ร่วมกันกำหนดแนวปฏิบัติและลงมือปฏิบัติ อีกทั้งมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการปฏิบัติและ/หรือร่วมรับผลประโยชน์จากการปฏิบัติ โดยภายใต้การปฏิบัติร่วมกันดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อตกลงและความเป็นอิสระโดยไม่ขึ้นต่อกัน⁴³ นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงสาเหตุของความร่วมมือระหว่างกันและกัน 3 ประการ ได้แก่

1. ยอมรับถึงความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน
2. มีลักษณะจะต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันบ้างบางส่วน
3. มีการแสดงออกถึงความจำเป็นหรือความต้องการที่จะพึ่งพาอาศัยกันในระดับปฏิบัติการ

ควรมีการแยกความหมายกันให้ชัดเจนระหว่าง “ความร่วมมือ” กับ “การประสานงาน” เพราะความร่วมมือมีความหมายที่กว้างและลึกซึ้งกว่าการประสานงาน โดยความร่วมมือเป็นเรื่องของการตั้งเป้าหมายและปฏิบัติงานร่วมกันอย่างชัดเจน ส่วนการประสานงานเป็นเพียงการกำหนดข้อตกลงร่วมกันที่จะไม่ก้าวก่ายซึ่งกันและกัน⁴⁴

ความร่วมมือ⁴⁵ หมายถึง เป็นการร่วมกันปฏิบัติงานของทั้งบุคคล กลุ่ม หรือหน่วยงาน เพื่อให้บรรลุทั้งวัตถุประสงค์ของงานหรือหน่วยงานโดยอาศัยลักษณะการร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ

⁴² K.J.Holsti. (1995). International Politics A Framework. For Analysis (Seven Edition).

⁴³ Dubrion Michael and Ireland G.D.(1993). Management and Organization.

⁴⁴ Coombs, Phillip H. (1981). New Strategic for Improving Rural Family Life Essex.

⁴⁵ ชีระพงษ์ แก้วหาญ. (2542). การพัฒนารูปแบบความร่วมมือระหว่างภาครัฐ NGOs และองค์กรประชาชนในการนำนโยบายการสาธารณสุขมูลฐานไปสู่การปฏิบัติระดับจังหวัด. ขอนแก่น : ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

หรือร่วมกันกำหนดวิธีการ หรือเอื้ออำนวยความสะดวกในทรัพยากรร่วมกัน เพื่อให้งานประสบความสำเร็จ

สำหรับ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเป็นไปในทางร่วมมือกันแล้ว จะมีผลดีในแง่ที่ทรัพยากรถูกใช้ไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ลดความซ้ำซ้อนของงานและไม่ก้าวถ่วงซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ความคิดริเริ่มในโครงการใหม่ ๆ จะเกิดขึ้นได้อย่างสะดวก ทั้งนี้เพราะไม่ต้องเกรงว่าจะต้องไปแย่งชิงทรัพยากรกับองค์กรอื่น ๆ โดยที่ต่างคนต่างไม่รู้ว่า ใครกำลังทำอะไรอยู่ก่อนแล้ว จึงเป็นการลดอุปสรรคในการทำงานลงได้⁴⁶

สรุป ความร่วมมือ หมายถึง การที่กลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มาปฏิบัติการทำงานร่วมกัน อาจร่วมมือกันอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน โดยสมาชิกทุกคนต้องมีจิตสำนึกด้านความรับผิดชอบที่จะแสวงหาวิธีการเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานของตน ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น สร้างพลัง และการช่วยเหลือกัน

4.2 หลักการและแนวปฏิบัติของความร่วมมือ

ในการทำงานร่วมกันที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จตามนโยบายและเป้าหมายที่ต้องการนั้น การทำงานภายใต้ความร่วมมือว่า ความคาดหวังของความร่วมมือ คือ การสร้างการทำงานเป็นทีม และสามารถร่วมกันพัฒนางานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานร่วมกันนั้นย่อมมีการกระทบกระทั่งหรือมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ทั้งนี้เนื่องจากระบบการทำงานและพฤติกรรมขององค์กรที่ต่างกัน พฤติกรรมและค่านิยมของผู้ปฏิบัติงานเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากอาจจะก่อให้เกิดปัญหาหรือความขัดแย้งขึ้นได้ จึงควรปรับหรือเปลี่ยนความรู้สึก ค่านิยมของแต่ละฝ่ายไม่ว่าจะเป็นการทำงานกับภาครัฐราชการหรือภาคเอกชนก็ตาม ดังนี้

1. สร้างทัศนคติที่ดีต่อกันไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก แต่คิดว่าเป็นเพื่อนร่วมงานกันทำงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม มีสิ่งใดที่สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ก็ยินดีที่จะให้ความช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ ตั้งใจแน่วแน่ที่จะจับมือร่วมกันทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์
2. สร้างแนวความคิดให้ตรงกัน โดยคิดว่าการทำงานร่วมกันก็เพื่อผลประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติ ซึ่งทั้งสองหน่วยงานก็จำเป็นต้องมีผลตอบแทนและผลประโยชน์ร่วมกัน และควรจะอยู่ในระดับที่พอใจทั้งสองฝ่าย อย่าคิดว่าถ้าเป็นหน่วยงานเอกชนก็มักทำงานเพื่อผลประโยชน์ของตน และถ้าเป็นหน่วยงานราชการก็มักทำงานล่าช้าและมีระบบการทำงานที่ไม่ยืดหยุ่นองค์กรต่าง ๆ จะต้องปรับให้เข้าหากันให้ได้

⁴⁶ เรวัตร์ ชาตวิศิษฐ์. (2539). การบริหารองค์กรยุคใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 1. พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพฯ : ธรรมนิติ.

3. ระบบการทำงานที่ยึดติดกับกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ หากมีปัญหาในการปฏิบัติงานจะต้องปรึกษาเพื่อปรับหรือเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดให้สามารถทำงานได้อย่างสะดวกไม่มีอุปสรรค

4. การเฝ้าระวังด้านข้อมูลและข่าวสาร ควรมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและจัดหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อกันและกัน โดยเน้นด้านข้อมูลของโครงการหรืองานที่เกี่ยวข้องกับแต่ละฝ่าย เพื่อให้มีการปรับตัวของทั้งสองฝ่ายได้ทันตามเหตุการณ์ผันแปรของสภาวะภายนอก

5. ทำความรู้จักกับผู้เกี่ยวข้อง การทำงานร่วมกันหากผู้ร่วมปฏิบัติงานไม่รู้จักหรือคุ้นเคยกันแล้วจะทำให้การทำงานเกิดอาการเกร็ง การร่วมประชุมหรือโต้แย้งจะรุนแรงและบางครั้งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาระหว่างผู้ร่วมงาน หากผู้ปฏิบัติงานได้รู้จักสนิทสนมกันแล้วหากมีปัญหาในเรื่องการทำงานเกิดขึ้นจะสามารถตกลงและปรับความเข้าใจกันได้ง่าย การทำความรู้จักกันนั้นอาจทำในรูปของการร่วมรับประทานอาหาร หรือการดูงาน แลกเปลี่ยนและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น

จากหลักการและแนวปฏิบัติของความร่วมมือ จะเห็นได้ว่าความร่วมมือพัฒนาอาชีพจำเป็นต้องศึกษาว่า อะไรคือรูปแบบหรือระบบความร่วมมือที่สามารถทำงานได้ อีกทั้งต้องศึกษาการจัดโครงสร้างและกลไกที่จะทำให้ระบบความร่วมมือสามารถทำงานได้ การศึกษาลักษณะที่จำเป็นและสำคัญในความร่วมมือ เพื่ออธิบายโครงสร้างและหน้าที่ของกลุ่มที่จะต้องตอบสนองภายใต้ความร่วมมืออันจะนำไปสู่ความร่วมมือที่มีประสิทธิผล อันได้แก่

1. ทุกคนเข้าใจวัตถุประสงค์และขอบเขตภารกิจ
2. ร่วมแรงร่วมใจปฏิบัติภารกิจ ภายใต้บรรยากาศที่อบอุ่น สร้างสรรค์ริเริ่มและจริงจังต่อกัน

3. ผู้นำกลุ่มหรือองค์กรมีความรู้ความสามารถ ทักษะและร่วมในการบริหารกลุ่มหรือทีม
4. การจัดการอันได้แก่ การจัดโครงสร้างของกลุ่มหรือทีมที่มีประสิทธิภาพ

การจัดระบบการสื่อสารและการประสานงาน การจัดระบบบริการและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกตลอดจนความพอใจของทรัพยากรลักษณะของการปฏิบัติงานร่วมกันนั้นมีสองลักษณะ คือ⁴⁷

1. การตกลงร่วมกัน (Bargaining) คือ การตกลงร่วมกันระหว่างองค์กร 2 องค์กร หรือมากกว่า เพื่อแลกเปลี่ยนผลตอบแทนซึ่งกันและกัน

⁴⁷ ชีระพงษ์ แก้วหาญ. (2542). การพัฒนารูปแบบความร่วมมือระหว่างภาครัฐ NGOs และองค์กรประชาชนในการนำนโยบายการสาธารณสุขมูลฐานไปสู่การปฏิบัติระดับจังหวัด. ขอนแก่น : ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาศาสนาสุขมูลฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

2. การเข้าร่วมกัน (Coordination) คือ การร่วมกันปฏิบัติงานระหว่างสององค์กร หรือมากกว่าเพื่อเป้าหมายอันเดียวกัน

สำหรับลักษณะของการปฏิบัติงานร่วมกัน แบ่งตามระดับความสำคัญออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. การปฏิบัติงานร่วมกันในระดับต่ำ มีแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้
 - 1.1 ทำความรู้จักคุ้นเคยกับโครงการที่เกี่ยวข้องจากองค์กรหรือหน่วยงานอื่น
 - 1.2 ทำความรู้จักคุ้นเคยกับโครงการที่เกี่ยวข้องและต้องปฏิบัติงานร่วมกัน
 - 1.3 จัดให้มีการติดต่อสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการ
 - 1.4 แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลทั่ว ๆ ไป โดยเน้นด้านโครงการ
 - 1.5 เป็นคณะกรรมการองค์กรร่วมกัน
2. การปฏิบัติงานร่วมกันในระดับกลาง มีแนวทางในการประสานงาน ดังนี้
 - 2.1 จัดให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลอย่างเป็นทางการ เช่น รายงานข่าวเป็น การภายในระหว่างองค์กรร่วมมือ
 - 2.2 จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ ทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือ เครื่องใช้
 - 2.3 จัดให้มีโครงการร่วมระหว่างองค์กร
3. การปฏิบัติงานร่วมกันในระดับสูง มีแนวทางในการประสานงาน ดังนี้
 - 3.1 จัดให้มีคณะกรรมการร่วมกันอย่างเป็นทางการ
 - 3.2 จัดให้ร่วมเป็นเจ้าของสิ่งอำนวยความสะดวกด้วยกัน
 - 3.3 จัดให้มีการทำข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับนโยบายและ โครงสร้างการดำเนินงาน

4.3 การสร้างความร่วมมือ

ความร่วมมือ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์การสู่ความสำเร็จ เป็นสิ่งที่สามารถ ประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการสร้างความสัมพันธ์อย่างยั่งยืน ตลอดจนการใช้ทรัพยากร ร่วมกันทั้งในระหว่างบุคคล ครอบครัวและเพื่อนบ้าน การสร้างความร่วมมืออาจมีทั้ง ในระดับหุ้นส่วน แบบไม่เป็นทางการ ไปจนถึงระดับการวางแผนสร้างความสัมพันธ์เชิงความร่วมมืออย่างจริงจังเป็นแบบ แผน กล่าวได้ว่า ความร่วมมือเป็นการเปิดโอกาสในการสร้างความสัมพันธ์ส่งเสริมความเป็นเพื่อน

บ้าน ความเป็นชุมชน เพิ่มความตระหนักในการยอมรับประโยชน์ใน การขยายขอบเขตการใช้ ทรัพยากรร่วมกันด้วยการลดทอนความซ้ำซ้อน ⁴⁸

ลำดับขั้นเพื่อความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือ (The Steps to Successful Collaboration) ความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือ มีลำดับขั้นในการดำเนินการ ดังนี้

1. ระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Identify Stakeholder) ความร่วมมือจะประสบผลสำเร็จ ได้ต้องมีการระบุถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อจะได้ร่วมประชุมวางแผนกำหนดความต้องการ นิยาม เป้าหมายและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากความเป็นผู้เชี่ยวชาญในแต่ละ ด้านของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของแต่ละคน ซึ่งถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณประโยชน์ต่อการสร้าง ความร่วมมือ

2. การสนองเหตุผลและความต้องการในการมีส่วนร่วม (Have Collaborators State Their Reasons for Wanting to Participate) หลังจากการกำหนดผู้เป็นหุ้นส่วนความร่วมมือซึ่งอาจ อยู่ในรูปตัวแทนองค์กรหรือครอบครัวชุมชนแล้ว ต้องทบทวนอยู่เสมอว่าความร่วมมือที่ดำเนินการ อยู่ได้สนองความต้องการ โดยทำให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากรและแลกเปลี่ยนความเชี่ยวชาญเพื่อ สสนองตอบความต้องการและเป้าหมายของชุมชนแล้วหรือยัง

3. สร้างพันธะสัญญาสู่เป้าหมายร่วมกัน (Get a Commitment to Stated Goals) ความร่วมมือที่เกิดจากการสั่งการ จะไม่ทำให้เกิดจิตสำนึกและการแลกเปลี่ยนความคิด และหาก ปราศจากการแลกเปลี่ยนความคิดในการกำหนดเป้าหมาย จะทำให้โอกาสที่จะประสบความสำเร็จใน การสร้างความร่วมมือมีน้อย ดังนั้นควรพิจารณาถึงข้อคำถามต่อไปนี้อยู่เสมอ คือ

- 3.1 ใครมีพันธะสัญญาและมีความสามารถในการระดมทรัพยากร
- 3.2 ใครคือผู้สนับสนุนหรือผู้ดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จ
- 3.3 ทุกคนมีทักษะเฉพาะ มีอำนาจหรือมีความรู้ที่จะช่วยให้เกิดความร่วมมือหรือไม่
- 3.4 ครอบครัวและชุมชนจะได้รับประโยชน์จากการเมืองครั้งนี้หรือไม่
- 3.5 เราเป็นหุ้นส่วนที่สะท้อนความต้องการที่หลากหลายของชุมชนหรือไม่
- 3.6 ประโยชน์ของความร่วมมือจะมีความสำคัญกว่าค่าใช้จ่ายหรือไม่
- 3.7 เราเคยรู้มาก่อนหรือไม่ ว่าเคยมีความร่วมมือระหว่างกลุ่มขององค์กรและชุมชนในอดีต

⁴⁸ กนกกร สมปราชญ์ และคณะ.(2548). ความร่วมมือเพื่อพัฒนาวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

3.8 ผู้บริโภคจะมีความสำคัญเท่ากับหุ้นส่วนใช่หรือไม่

3.9 องค์การแต่ละแห่งมีกลุ่มทีมงานที่พอเพียง และมีเงินทุนที่จะสนับสนุนกิจกรรมความร่วมมืออย่างพอเพียงในการดำเนินการวันต่อวันใช่หรือไม่

3.10 สิ่งใดที่สังคมและผู้นำจะต้องมีต่อการสร้างความร่วมมือ

4. การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม (Establishing a Shared Vision) การสร้างความร่วมมือจะประสบความสำเร็จจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีภูมิหลังและมุมมองที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ความหลากหลายอาจนำมาซึ่งความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจและการควบคุม การหลอมรวมความร่วมมือทำได้ดังนี้

4.1 ในระหว่างอภิปราย ต้องช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนโดยปราศจากการสร้างอาณาจักรทางความคิดส่วนตนจนเกินไป

4.2 สร้างให้เกิดภาวะที่ง่ายต่อการตัดสินใจด้วยคำถาม ได้แก่ ผู้ร่วมมือจะรักษาความสมดุลระหว่างการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบได้อย่างไร ผู้ร่วมมือจะย้อนกลับมาประเมินและจะประสบผลสำเร็จได้อย่างไร จะได้ฉลองความสำเร็จหรือไม่ และจะอย่างไร ผู้ร่วมมือทุกคนมีความรู้สึกรับได้รับการแบ่งปันอำนาจใช่หรือไม่ และประสบการณ์ใดที่ได้จากครอบครัวหรือเพื่อนบ้านที่ได้นำมาใช้ในการวางแผนสร้างความร่วมมือ

4.3 สร้างการยอมรับในนิยาม วิธีการและบทบาทของสมาชิกโดยการพิจารณาคำถาม ได้แก่ กิจกรรมที่ดำเนินอยู่เป็นการให้โอกาสในการมีส่วนร่วมพอเพียงแล้วใช่หรือไม่ ทุกคนมีอำนาจในการตัดสินใจใช่หรือไม่ ทุกคนมีความเข้าใจอย่างแจ่มชัดต่อพันธสัญญาแล้วใช่หรือไม่ การประชุมดำเนินไปอย่างไร และจะมีการสื่อสารข้อเสนอเกี่ยวกับความร่วมมือในการดำเนินงาน และพันธกิจต่าง ๆ ใช่หรือไม่

4.4 สร้างและประกาศพันธกิจเพื่อแสดงถึงวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมโดยการเน้นย้ำด้วยคำถาม ได้แก่ ใครคือผู้ที่ปฏิบัติตามพันธกิจเหล่านี้ สิ่งใดบ้างที่ต้องเตรียมการ และอะไรคือ ความปรารถนาของหุ้นส่วนทุกคน

4.5 กำหนดวิธีการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ในขณะเดียวกันจะต้องมีการกำหนดเวลาในการพบปะสังสรรค์อย่างไม่เป็นทางการระหว่างหุ้นส่วนต่างๆ มีการกำหนดกลไกให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสาร มีการสร้างบรรยากาศที่เป็นการให้เสรีภาพในการใช้ภาวะผู้นำของหุ้นส่วนทุกคน

4.6 ให้โอกาสทุกคนแลกเปลี่ยนข่าวสารการประชุม มีการเลือกประเด็นที่เป็นแนวคิดของแต่ละคนมาสื่อสารและอภิปรายเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น

5. การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ความร่วมมือ (Developing a Collaborative Strategic Plan) การวางแผนยุทธศาสตร์เป็นการกำหนดเป้าหมายเพื่อให้เกิดความสำเร็จระยะยาว

ภายในสองถึงสี่ปี ในที่ประชุมผู้มีส่วนร่วมทุกคน ต้องร่วมแลกเปลี่ยนความเชี่ยวชาญ ความหวัง สิ่งที่เป็นความวิตกกังวล และร่วมกันวางแผนยุทธศาสตร์ โดยคำนึงถึงความใส่ใจต่อทรัพยากรที่ขาดแคลน เน้นมุมมองที่หลากหลาย อธิบายถึงรายละเอียดขององค์ประกอบ ต่าง ๆ ที่จะเกิดผลต่อองค์การและเพื่อนบ้าน ส่งเสริมให้เกิดความสามารถในการชี้แจงเหตุผล บริหารจัดการโดยการรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลอื่น สร้างพันธะสัญญาความร่วมมือในการสร้างพันธกิจและเป้าหมาย และประเมินจุดแข็ง จุดอ่อนของหุ้นส่วนทุกคน

6. การกำหนดข้อปฏิบัติในการประชุม (Determining Meeting Rules) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สามารถร่วมกำหนดข้อปฏิบัติบางส่วนในการประชุม ซึ่งอาจเป็นเพียงเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติหรือเรื่องที่จำเป็น ได้แก่

6.1 เริ่มประชุมตามวาระที่กำหนดให้ และมีเวลาเพียงพอต่อการอภิปรายในแต่ละประเด็น

6.2 หุ้นส่วนแต่ละคนต้องได้รับการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบและบทบาทในการปฏิบัติงาน และปฏิบัติให้เสร็จสมบูรณ์ภายในเวลาที่กำหนด

6.3 เริ่มต้นและสิ้นสุดการประชุมอย่างตรงเวลา

6.4 การใช้ภาวะผู้นำให้เกิดประสิทธิผลเป็นกุญแจสำคัญที่จะดำเนินการในทุกขั้นตอน ซึ่งผู้นำจะต้องใช้ความพยายามอย่างสูงเพื่อแสวงหาข้อตกลงร่วมกันของตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ

7. การสร้างข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับการตัดสินใจ (Building Consensus about Decision Making) ข้อขัดแย้งต่าง ๆ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเกิดขึ้น ดังนั้นการสร้างความร่วมมือจึง ถือเป็นสิ่งท้าทาย การย้อนกลับไปทบทวนเพื่อหาคำตอบของข้อขัดแย้งและทักษะการสร้างข้อตกลงร่วมกันเป็นกุญแจสู่ความสำเร็จ การให้ความไว้วางใจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ หากปราศจากความไว้วางใจแล้วหุ้นส่วนทุกคนจะไม่ยอมเปิดเผยความคิดเห็นส่วนตัว นอกจากความไว้วางใจแล้วยังมีประเด็นอื่น ๆ อีกที่จะส่งเสริมให้เกิดข้อตกลงร่วมกัน ได้แก่

7.1 การสร้างความสัมพันธ์โดยกำหนดให้มีช่วงเวลาเป็นระยะ ๆ ในการร่วมอภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนความคับข้องใจหรือการยกย่องชมเชย

7.2 ดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายทั่ว ๆ ไป และมีการกำหนดวาระที่จะสะท้อนผลของการปฏิบัติตามจุดประสงค์นั้น

7.3 สื่อสารข้อมูลอย่างทั่วถึงเพื่อให้ทุกคนได้ศึกษาทบทวนและนำไปสู่ข้อสรุปในที่ประชุม และ

7.4 การแสดงความยินดีกับความสำเร็จหลังสิ้นสุดการทำงานเพราะเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างหนึ่งต่อการสร้างทีมงาน

วิธีการสร้างความร่วมมืออาจใช้แนวทางปฏิบัติ⁴⁹ ดังนี้

1. ชี้ให้เห็นประโยชน์ร่วมกัน ทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องมีความรู้สึกต้องงานตรงกันด้วย การรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องและทำความเข้าใจถึงผลงานที่จะเป็นประโยชน์ร่วมกัน การชักจูงให้เห็นประโยชน์ของส่วนรวมอาจใช้ไม่ได้กับคนบางคน จึงต้องชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ทางอ้อมที่ผู้เกี่ยวข้องในการประสานงานจะได้รับด้วย
2. ผูกมิตรไมตรีต่อกัน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีน้ำใจที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยวิธีให้ผู้เกี่ยวข้องร่วมแสดงความคิดเห็นถึงปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข เพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จให้จงได้และอย่าให้เห็นว่าเป็นความสำเร็จร่วมกัน
3. แนะนำกัน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกันมีความสามารถทัดเทียมกันด้วยการพิจารณาความสามารถของผู้ร่วมปฏิบัติในการประสานงานทั้งด้านความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถเฉพาะด้านหรือความถนัดในงาน และให้ข้อเสนอแนะที่จะเป็นทางทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีความสามารถในระดับเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เพื่อจะได้ทำงานไปด้วยกันได้
4. มีการสื่อสารที่ดี ทำให้ด้วยการประสพการณ์ร่วมกันหรือสร้างสภาวะคล้ายคลึงด้วยการร่วมกันคิด หากสามารถร่วมวางแผนปฏิบัติการด้วยกันตั้งแต่ต้นก็จะช่วยให้มีกรอบแห่งการอ้างอิง (Frame of Reference) ร่วมกันทำงานอยู่ในวงประสพการณ์ที่มีสภาวะคล้ายคลึงกัน
5. เพิ่มความใกล้ชิด ทำให้มีการพบปะหารือกันอยู่เสมอเพื่อให้ไว้วางใจกัน เพราะความใกล้ชิด จะช่วยให้ได้และเปลี่ยนความคิดเห็นและถ่ายทอดความรู้สึกถึงกันยิ่งใกล้ชิดกันมากเท่าใดก็จะเกิดความเข้าใจและรู้จักคุ้นเคยกันมากขึ้น ถ้ามีความหวังดีต่อกันมีเจตนาที่บริสุทธิ์และจริงใจก็จะเพิ่มความเชื่อถือไว้วางใจกันยิ่งขึ้น

4.4 ประสานงานเพื่อความร่วมมือ

การประสานงาน⁵⁰ หมายถึง การจัดระเบียบการทำงานเพื่อให้เจ้าหน้าที่ทุก ๆ ฝ่ายร่วมมือปฏิบัติงานให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ทำงานซ้อนและซ้ำกัน ขัดแย้งกัน หรือเหลื่อมล้ำกัน ทั้งนี้เพื่อให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนโยบายขององค์กรนั้น ๆ อย่างสมานฉันท์และมีประสิทธิภาพ

การประสานงานนั้นมีทั้งจากบนลงล่าง (Top –down) และจากระดับเดียวกัน (Horizontal) ซึ่งหมายถึง หน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ในระดับเดียวกันนั่นเอง⁵¹

⁴⁹ K.J.Holsti. (1995). International Politics A Framework. For Analysis (Seven Edition).

⁵⁰ ศิริธร ชันธพิตร. (2531). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : อักษรวิพัฒน์.

⁵¹ สมยศ นาวิการ. (2539). ทฤษฎีองค์การ. กรุงเทพฯ : สามัคคีสาร..

การประสานงาน คือ การทำให้งานสอดคล้องกันและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในกลุ่มคนที่ทำงานร่วมกัน โดยทำให้ทุกคนมีความสามัคคี ประสานใจและร่วมปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกัน⁵²

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการประสานงาน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานของกลุ่มเพื่อจัดระเบียบการทำงานภายใต้ความร่วมมือระหว่างคนหรือกลุ่มคนหรือหน่วยงานให้มีความสัมพันธ์สอดคล้อง ไม่ซ้ำซ้อนกัน ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพเป็นไปอย่างราบรื่น ไม่ขัดแย้งกันอันนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของงานหรือนโยบายขององค์กรร่วมกัน

4.5 หลักการประสานงาน

หลักในการประสานงานที่ดี⁵³ มีหลักการสำคัญดังนี้

1. การจัดระบบการติดต่อสื่อสารที่ดี การติดต่อสื่อสารจะทำให้เกิดความเข้าใจและเกิดการประสานงานที่ดีได้
2. มีระบบการประสานงานที่ดี ทั้งการประสานงานในระดับเดียวกันการประสานงานจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง และจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน
3. มีการประสานนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กรให้สอดคล้องกัน และง่ายต่อการปฏิบัติ
4. มีการประสานงานที่ครบวงจร

หลักการประสานงานความร่วมมือ⁵⁴ มีดังนี้

1. การประสานงานต้องก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรทุกระดับในองค์กร โดยใช้การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บุคคลในองค์กรได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอุดมการณ์ ความมุ่งหมายและช่องทางความก้าวหน้าขององค์กร
2. การประสานงานจะต้องเริ่มจากการวางแผนและกำหนดนโยบาย โดยนโยบายควรกำหนดให้ชัดเจนก่อนที่จะปฏิบัติตามแผน
3. ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบและสถานการณ์รอบด้าน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล หน่วยงานต่อหน่วยงาน ซึ่งอาจมีผลกระทบกระเทือนถึงกันและกัน

สรุปว่า หลักการประสานงานนั้นเป็นกระบวนการที่ต้องจัดให้มีขึ้นในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยการประสานงานจะประสบผลสำเร็จต้องอาศัยการจัดระบบการประสานงานที่ดี การ

⁵² สมนึก นนธิจันทร์.(2538). รีเอ็นจิเนียริง : การยกเครื่องปรับรื้อกระบวนการบริหารยุคโลกาภิวัตน์. มปท.

⁵³ Wern, DanileA.(1979). The Education of Management Thought.

⁵⁴ Koontz, H. and Donnell, C. (1972). Principles of management : An analysis of managerial functions.

ติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ความสอดคล้องกันของนโยบายวัตถุประสงค์แผนงานและการดำเนินการขององค์กร โดยต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร

4.6 ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่ทำให้ความร่วมมือประสบผลสำเร็จ

ปัญหา อุปสรรคของความร่วมมือ สามารถจัดแบ่งเป็น 4 กลุ่มของความร่วมมือ⁵⁵ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ปัญหาด้านนโยบายและแผนงาน มักเกิดจากการขาดการร่วมมือในการกำหนดนโยบายและแผนงานร่วมกัน

กลุ่มที่ 2 ปัญหาด้านสมรรถนะขององค์กร ภายใต้การพัฒนาความร่วมมือ พบว่าปัญหาอุปสรรคที่สำคัญ คือ ขาดวิธีการที่ชัดเจนในการให้การสนับสนุนทางการบริหาร ทั้งในเรื่องทรัพยากรงบประมาณและการพัฒนากำลังคน เนื่องจากไม่ทราบข้อเท็จจริงถึงความต้องการที่แท้จริงขององค์กร

กลุ่มที่ 3 ปัญหาการยอมรับซึ่งกันและกันและความเป็นอิสระภายใต้ความร่วมมือ ซึ่งการผสมผสานความร่วมมือ (Integration Cooperation) ได้นั้น ต้องพัฒนาบรรทัดฐานของการยอมรับซึ่งกันและกันของทั้งสองฝ่าย มีการสื่อสารแบบเปิดเผยและมีความจริงจังต่อวิธีการของความร่วมมือ

กลุ่มที่ 4 ปัญหาด้านการพัฒนารูปแบบความร่วมมือ ปัญหาการจัดโครงสร้างขององค์กรเพื่อความร่วมมือที่ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ส่วนหนึ่งมาจากบทบาทของผู้นำองค์กรและปัญหาของสังคมที่องค์กรตระหนัก ดังนั้นการจัดกลไกความร่วมมือจึงต้องอาศัยระยะเวลา และการพัฒนาความร่วมมือร่วมกัน ซึ่งภายใต้การพัฒนาดังกล่าวพบว่า การจัดกลไกการประสานงาน รูปแบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างองค์กร การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ล้วนมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนารูปแบบความร่วมมือทั้งสิ้นกล่าวโดยสรุป ปัญหา อุปสรรคที่สำคัญของความร่วมมือ ได้แก่ การขาดความร่วมมือในการกำหนดนโยบายและแผนงาน การขาดวิธีการที่ชัดเจนในการให้การสนับสนุนทางการบริหาร โดยเฉพาะการจัดสรรทรัพยากรการเงิน งบประมาณ บุคลากร การขาดการยอมรับและจริงจังต่อกัน การขาดการจัดโครงสร้างองค์กรเพื่อความร่วมมือที่ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งปัญหาการจัดกลไกการประสานงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างองค์กร การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ความร่วมมือยังไม่มีประสิทธิภาพ

ปัจจัยที่ทำให้ความร่วมมือประสบผลสำเร็จการร่วมมือกันทำงานจำเป็นจะต้องมีการปรับตัวเข้าหากันระหว่างองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยทั้งสองฝ่ายจะต้องรับสภาพความจริงที่ว่าองค์กรหรือหน่วยงานใด ๆ ก็ตาม โดยตัวของมันเองแล้ว ทรัพยากรและศักยภาพที่มีอยู่อาจไม่

⁵⁵ Coombs, Phillip H. (1981). New Strategic for Improving Rural Family Life Essex.

เพียงพอที่จะบรรลุเป้าหมายได้อย่างเต็มที่จำเป็นต้องประสานงานและสร้างเครือข่ายการทำงาน⁵⁶ ซึ่งปัจจัยที่จะทำให้บรรลุผลได้ทั้งสองฝ่ายต้องประสานในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้⁵⁷

1. ทำความเข้าใจและยอมรับเป้าหมายร่วมกัน
2. กำหนดวิธีการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไข รวมทั้งวางแผนปฏิบัติและอำนวยความสะดวกในทรัพยากรร่วมกัน
3. จัดระบบการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ
4. ผู้บริหารระดับสูงควรส่งเสริมการสร้างบรรยากาศในการประสานงานและการทำงานร่วมกันของทั้งสองฝ่าย
5. การพัฒนาภายใต้ความร่วมมือ การยอมรับในความสามารถของแต่ละองค์กรในการกำหนดกิจกรรมในส่วนความรับผิดชอบของตน และส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ โดยยึดเป้าหมายการทำงานมากกว่าวิธีการ

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในความร่วมมือ กลุ่มปัจจัยที่สำคัญ คือ การยอมรับและสนับสนุนความร่วมมือ อีกทั้งมีทัศนคติที่ดีต่อกัน การจัดโครงสร้างองค์กรภายใต้ความร่วมมือ การร่วมระดมทรัพยากร วิธีการให้ความร่วมมือ และการจัดกลไกการประสานงาน เพื่อให้เกิดการประสานแผน ทรัพยากร และความคิดเห็น การแลกเปลี่ยน ประสพการณ์ ข้อมูล ข่าวสารและการสื่อสารที่ดี อีกทั้งทุกส่วนมีส่วนร่วมในกิจกรรมภายใต้ความร่วมมือ โดยเฉพาะการตัดสินใจร่วมกัน การวางแผนปฏิบัติร่วมกัน การสนับสนุนทรัพยากร และการร่วมติดตามประเมินผล โดยมีเป้าหมายร่วมกัน คือ การส่งเสริมศักยภาพของการเข้าร่วมมือกันเพื่อการพัฒนา

5. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ได้มีนักวิชาการให้ความหมายแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

การมีส่วนร่วม⁵⁸ หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา วางแผนดำเนินกิจกรรม มีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลงาน และเกี่ยวข้องกันทางจิตใจและ

⁵⁶วิฑูรย์ สิมะโชติ. (2539). การปฏิรูปราชการ และการจัดการภาครัฐ คู่มือ Reengineering และ Reinventing ภาครัฐ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โนเบลมีเดีย.

⁵⁷เรวัต ขาตรีวิศิษฐ์. (2539). การบริหารองค์กรยุคใหม่. กรุงเทพฯ : ธรรมนิติ.

⁵⁸อุดม ณ สุวรรณ. (2554). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่โครงการหลวงห้วยโป่ง ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. วิทยาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อารมณ์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน เพื่อสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาของประชาชนในชุมชนเองมีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบ ในงานต่างๆ ให้พัฒนาตรงกับความต้องการของตนเอง ซึ่งผู้เข้าร่วมต่างได้รับผลประโยชน์เสมอหน้ากัน โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามสมควร

การมีส่วนร่วม⁵⁹ หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เป็นการแบ่งงานกันทำตามบทบาทหน้าที่ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผนร่วมปฏิบัติ ตลอดจนการควบคุมติดตามประเมินผลโดยตรงจากประชาชน เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนร่วมปฏิบัติงานหรือกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปในทิศทางเดียวกันและเป็นจังหวะเดียวกันจึงจะทำให้การปฏิบัติงานร่วมกันสัมฤทธิ์ผลอย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงให้กลุ่มหรือสังคมเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความหมายเป็น 2 นัย ด้วยกัน คือ⁶⁰

1. ความหมายอย่างกว้าง การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของประเทศ และการบริหารประเทศ โดยผ่านกระบวนการทางการเมือง เช่น การเป็นผู้บริหารพรรคการเมือง การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเป็นรัฐมนตรี การเป็นคณะรัฐมนตรี เป็นต้น รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่นและการเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นด้วย

2. ความหมายอย่างแคบ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปช่วยสนับสนุนงานซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยกระทำการภายในกรอบของกฎหมายหรือนโยบายของรัฐ

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการดำเนินการ ขั้นตอนการได้รับผลประโยชน์ ขั้นตอนการติดตามและประเมินผล ขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง หรือทั้งหมดโดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย และแตกต่างกันไป

⁵⁹ นุสรา พันธรักษ์. (2555). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลคลองจุกกระเฉด อำเภอมะนัง

จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยาลัยการศึกษาด้านการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยบูรพา.

⁶⁰ พรชัย รัชมีแพทย์.(2541). หลักกฎหมายการปกครองท้องถิ่นไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 4). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

5.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละระดับ จะเป็นปฏิภาคกับระดับของการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำเพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ ซึ่งระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปสูงสุด ได้แก่ ระดับการให้ข้อมูล ระดับการเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน ระดับการปรึกษาหารือ ระดับการวางแผนจนถึงระดับการตัดสินใจร่วมกัน ระดับการร่วมปฏิบัติ ระดับการติดตามตรวจสอบ และระดับการควบคุมโดยประชาชน⁶¹

การมีส่วนร่วมที่แท้จริง ของประชาชน ในการพัฒนาควรมี 4 ขั้นตอน⁶² ดังนี้คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวชนบทยังไม่สามารถทราบถึงปัญหา และเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่น ย่อมไร้ประโยชน์ เนื่องจากชาวชนบทจะไม่เข้าใจ และมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานนัก
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงานเป็นขั้นตอน ช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัย ข้อมูลข่าวสารต่างๆ มาใช้ในการวางแผน
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุน และปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่มีฐานะยากจน แต่ก็มีแรงงานของตนเองที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามผลและประเมินผลงาน สำหรับการติดตามผลงาน และการประเมินผลงานการมีส่วนร่วมแล้ว ชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่า งานที่ทำไป ได้รับผลดีหรือ ผลประโยชน์หรือไม่อย่างไร ในการดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจประสบความยากลำบาก

การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปว่าการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจ (Decision making) ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจได้เพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการปฏิบัติการด้วย เช่น การจัดองค์การ การกำหนดกิจกรรมพัฒนา เป็นต้น การตัดสินใจเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์ และการประเมินผลในกิจกรรมการพัฒนาด้วย จะเห็นว่าการ

⁶¹ ถวิลวดี บุรีกุล.(2548). การมีส่วนร่วมแนวคิดทฤษฎีและกระบวนการ. กรุงเทพฯ: บริษัทพาณิช วรรณกรจำกัด.

⁶² โกวิท พวงงาม. (2548). การปกครองท้องถิ่นไทย : หลักการและมิติใหม่ในอนาคต. (พิมพ์ครั้งที่5). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องเกือบโดยตรงกับการปฏิบัติการ แต่ก็เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วยเหมือนกันโดยที่ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากการปฏิบัติการ และผลประโยชน์ก็เป็นตัวกำหนดให้มีการประเมินผล ซึ่งต่างก็ได้รับผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้น นอกจากนี้ก็จะมีผลสะท้อนกลับจากการประเมินผลและการปฏิบัติการกลับไปสู่การตัดสินใจอีกด้วย ซึ่งแนวคิดนี้มีกรอบพื้นฐานเพื่ออธิบายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วม 4 รูปแบบ⁶³ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ การริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ และการตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นการควบคุมตรวจสอบการดำเนิน กิจกรรมทั้งหมดและเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วม

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมนั้นมีขั้นตอนในการมีส่วนร่วมของแต่ละขั้นแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจกรรม โครงการ หรือหมู่คณะที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วม กระบวนการมีส่วนร่วมไม่อาจสามารถกระทำได้ในทุกประเด็น แต่ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของบุคคลจะมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจและประเด็นการพิจารณาที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขพื้นฐานการมีส่วนร่วมว่า จะต้องมีความสนใจ มีความเสมอภาค และมีความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้การมีส่วนร่วมดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วมโดยหลักการทั่วไปนั้น ขึ้นอยู่กับว่าจะมีส่วนร่วมประเภทใดหรือขั้นตอนใด แต่หลักใหญ่ อาจแบ่งเป็น 5 ระดับ อย่างกว้างๆ ดังนี้⁶⁴

1. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล ของตน/ ครอบครัว/ชุมชน
2. การมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร
3. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ
4. การมีส่วนร่วมทำ

⁶³ Cohen, J.M. and Uphoff, N.T., (1980). Participations place in rural development: Seeking clarity through specificity. New York: World Developments.

⁶⁴ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา . (2547). การมีส่วนร่วม: หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง.เชียงใหม่: สิริลักษณ์การพิมพ์.

5. การมีส่วนร่วมสนับสนุน

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม⁶⁵ คือ การวางแผนอย่างระมัดระวัง ปรึกษากับหน่วยงานต่าง ๆ อย่างรอบคอบซึ่งการวางแผนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างรอบคอบ ก็จะสามารถลดระยะเวลาของการดำเนินการที่อาจเกิดข้อผิดพลาดได้ ควรระลึกเสมอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นศิลปะที่ต้องวางแผนการดำเนินงานอย่างรัดกุมในทุกขั้นตอน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมนั้นต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจนเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจดีกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่ ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย ต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่และต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย

5.4 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

การจะสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมนั้น สิ่งที่สำคัญอันดับหนึ่งถึงให้มากที่สุดคือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม เพราะหากสร้างและเสริมปัจจัยที่ถูกต้องจะทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมมีความมั่นคง และยั่งยืนในการพัฒนา การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม⁶⁶ ได้แก่

1. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างโบสถ์วิหาร เป็นต้น
2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ หรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมอยู่ด้วย แม้ว่าไม่มีความศรัทธาหรือเต็มใจที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรงช่วยในการทำงานต่างๆ ผู้น้อยก็ช่วยออกแรง เป็นต้น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 5 ปัจจัย⁶⁷ คือ

1. ปัจจัยทางด้านสังคม
2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ
3. ปัจจัยทางการเมือง

⁶⁵ พันธุ์พงษ์ คงเดชศักดิ์. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

⁶⁶ เทิดศักดิ์ แก้วมกระโทก. (2545). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการเขตกันชนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

⁶⁷ อภิเดช หมั่นน้อย. (2548). การมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา : ป่าชุมชนป่าดงนารมย์ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

4. ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม
5. ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาสังคม

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมว่าประกอบด้วย⁶⁸

1. แบบแผนการดำเนินชีวิตของประชาชน
2. ความรู้และทัศนคติของประชาชนที่มีต่อกิจกรรมนั้นๆ
3. การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก
4. สถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทั้งข้อมูลส่วนบุคคล ความศรัทธา ความเกรงใจต่อสิ่งที่เคารพนับถือ หรือผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางอาชีพ ที่อยู่อาศัย โดยบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูงจะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนมากกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำ

5.5 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

มูลนิธิปริญาโทนักบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้แจกแจงถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน⁶⁹ ดังนี้

1. เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ ช่วยให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจรอบคอบขึ้น
2. การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เมื่อการตัดสินใจนั้นได้รับการยอมรับจะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ
3. การสร้างฉันทามติ ลดความขัดแย้งทางการเมือง และเกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ
4. การเพิ่มความง่ายในการนำไปปฏิบัติ สร้างให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ
5. การมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นสามารถลดการเผชิญหน้า และความขัดแย้งที่รุนแรงได้
6. ช่วยให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความใกล้ชิดกับประชาชน และไวต่อความรู้สึกห่วงกังวลของประชาชน และเกิดความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชน

⁶⁸ สุเมธ ทนายแก้ว. (2536). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ ส.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁶⁹ มูลนิธิปริญาโทนักบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (EPAF).(2546). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

7. การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน ถือว่าเป็นการให้การศึกษาชุมชน เพื่อเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจ และเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชน

8. ช่วยทำให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น เป็นการเพิ่มทุนทางสังคมและช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น สอดคล้องกับการปกครองตามหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมทำให้เกิดการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้ง การจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

6. แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

6.1 ความเป็นมา

ที่มาของแนวคิดข้อคิดเห็นการศึกษาพัฒนาการไปสู่ความทันสมัย ที่เกิดขึ้นในยุโรป เมื่อประมาณ 30 ปีเศษที่ผ่านมา จากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของโลกทุนนิยม ที่เกิดการชะลอตัวและตกต่ำอย่างรุนแรงระหว่างปลายทศวรรษที่ 1960 ถึงต้นทศวรรษที่ 1970 ได้ส่งผลกระทบต่อประเทศต่างๆ ทั่วทุก ภูมิภาค ที่ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเปิด หรือทุนนิยมเสรี จากวิกฤตการณ์ในครั้งนั้นได้นำไปสู่ การพิจารณา ภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจอย่างลึกซึ้ง ทั้งในระดับมหภาค และระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่น ซึ่งได้พบข้อสังเกตที่น่าสนใจ ว่าภาพรวมของความเติบโตทางเศรษฐกิจ ของแต่ละประเทศจะลดต่ำลง แต่ในระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่น แล้วกลับพบว่าในบางท้องถิ่น อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจกลับสูงขึ้น ข้อค้นพบ กลายเป็นปัจจัยกระตุ้นให้มีการกำหนดนโยบายทาง เศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น เพื่อเป็นมาตรการในการตอบโต้ ภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจ รวมทั้งยังเป็นการป้องกันการเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจที่คล้ายคลึงกันในอนาคต เนื่องจากเศรษฐกิจ พื้นฐาน หรือ วิถีการผลิต เศรษฐกิจชุมชน จะเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญของภาวะความเติบโตทางเศรษฐกิจ ดังนั้นมาตรการในการพัฒนาเศรษฐกิจ ในระดับท้องถิ่นในขณะนั้นจึงปรากฏใน 4 ลักษณะ คือ

1. การกำหนดนโยบาย การพัฒนาในระดับภูมิภาค
2. โครงการสวัสดิการชุมชน
3. การวางแผนเกี่ยวกับ การใช้ประโยชน์จากที่ดิน

4. การส่งเสริมการลงทุน⁷⁰

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมที่กำลังพัฒนาที่จะก้าวไปสู่ความทันสมัย⁷¹ คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในโครงสร้าง และหน้าที่ของระบบสังคม เช่น การที่รัฐส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมเกิดขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น ในโครงสร้างและหน้าที่ต่างๆ ของระบบสังคม ตามมา และนักสังคมวิทยาหลายท่านมีความคิดเห็นว่า ความทันสมัยมีลักษณะ พื้นฐานร่วมกันที่สำคัญประการหนึ่ง ต้องเกิดจากการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐาน มองว่าการไปสู่ ความทันสมัย มีความหมายควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ เพียงแต่มีขอบเขตที่กว้างขวางกว่า ครอบคลุม กล่าวคือมีการคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ความเชื่อ ระบบราชการ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงสังคมเกษตรกรรมแบบพื้นบ้าน ไปสู่การค้าในความทันสมัย จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ทางสังคม⁷² ประเพณีมาเป็นระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และการจัดระเบียบทางสังคมที่แสดงถึงลักษณะทางเศรษฐกิจ ที่มีความเจริญก้าวหน้า หรือมีการพัฒนาเศรษฐกิจ จนมีความมั่นคงทางการเมืองเหมือนเช่นประเทศตะวันตก การเปลี่ยนแปลงการจัดระเบียบทางสังคม สังคมเกษตรกรรมแบบพื้นบ้านไปสู่การค้านั้น จำเป็นต้องมีการจัดระเบียบ ให้เกิดความสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกในสังคม เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจได้ ก้าวหน้าเช่นโลกตะวันตก ความสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกในสังคม เกิดจากสมาชิกในสังคมต้องพึ่งกันและกัน เป็นปัจจัยหนึ่ง ที่ผลักดันให้คนร่วมตัวกันเป็นองค์กรทางสังคม เพื่อสนับสนุน และดำรงความสัมพันธ์ทางสังคมให้ดำเนินต่อไป ภายใต้กฎระเบียบแบบการมีหน่วยงานทางการ บริหาร ที่จะประสานและควบคุมกิจกรรมต่างๆ ของสังคม

แนวคิดเรื่องการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย⁷³ แนวคิดดังกล่าวว่า ขอบเขตของชุมชน กว้างขวาง และครอบคลุมตั้งแต่ภูมิภาคจนถึงหมู่บ้าน โดยที่ยังคงมีเป้าหมายหลัก อยู่ที่การสร้าง ความเติบโตทางเศรษฐกิจ ตามกระแสทุนนิยม เกี่ยวข้องกับกระบวนการสี่ประการ เพื่อสร้างความเจริญเติบโตในด้านเศรษฐกิจดังนี้

1. เทคโนโลยี หมายถึง การเปลี่ยนแปลงจากการใช้เทคโนโลยี การผลิตขั้นพื้นฐาน เทคนิคต่างๆ ไปสู่การประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์

⁷⁰ Eisenschitz, Aram & Jamie Gough.(1993). The Political of Local Economic Policy. Hong Kong: Macmillan.

⁷¹ ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2555). ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

⁷² สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2251). สังคมวิทยา: หลักการศึกษาวิเคราะห์และการปฏิบัติงานชุมชน. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

⁷³ คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาปัญหาพัฒนาพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้. (2545). การพิจารณาศึกษาปัญหาการพัฒนาพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการวิสามัญ พิจารณา ศึกษาปัญหาพัฒนาพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้.

2. การเกษตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงจากวิธีการผลิต แบบบริโภคนิยมเข้าสู่การผลิตเพื่อการขาย หมายถึง การเกิดขึ้นจากความชำนาญเฉพาะทางในการผลิต มีการซื้อสินค้าอุตสาหกรรม มากกว่าสินค้าการเกษตร และมีการจ้างแรงงานเกิดขึ้นกับการทำเกษตรกรรม หมายถึง กิจกรรม ที่ต้องขยายขอบเขต ออกมาจากระดับครอบครัว และชุมชน ในด้านการทำเกษตร เกิดจากการเข้ามาของพืชเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการจำแนกแจกแจง ระหว่างบริบททางสังคมของการผลิต และการบริโภคในระบบของการแลกเปลี่ยน ถูกผลักดันให้เข้าสู่ระบบตลาดเงิน มีอำนาจในการซื้อขายแลกเปลี่ยนมากขึ้น และเกิดชนชั้นใหม่ ที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นคนกลาง ในการแลกเปลี่ยนแทนครอบครัว ทั้งนี้ภายใต้การแทรกแซงของศาสนา การเมือง และชนชั้นต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นปกครองที่มีอำนาจในการเปลี่ยนแปลง ระบบเศรษฐกิจให้เป็นไปในทิศทางที่ตอบสนอง ต่อความต้องการของชนชั้น อย่างไรก็ตาม โครงสร้างสังคมในบางกรณี อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมครอบครัวและหมู่บ้าน เริ่มสูญเสียหน้าที่บางอย่างในการแก้ไขปัญหา ให้กับโครงสร้างทางสังคมใหม่ ซึ่งในสังคมที่มีความทันสมัยมากขึ้น เป้าหมายทางเศรษฐกิจจะเปลี่ยนจากการสร้างความพอเพียงของครอบครัว และชุมชน เป็นการสร้างมูลค่าส่วนเกินของชนชั้น ผลกระทบการที่ชุมชนไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้เช่นเดิม เนื่องจากมีปัญหาจำนวนมากเกิดขึ้น ซับซ้อนขึ้น อันเป็นผลสืบเนื่องที่ไม่พึงประสงค์จากการพัฒนา ซึ่งเป็นปัญหาในแง่ของการบูรณาการของสังคมนั่นเอง

3. อุตสาหกรรมเกิดการเปลี่ยนแปลง ผ่านจากการใช้แรงงานคนและสัตว์มาใช้เครื่องจักรกลการผลิตสินค้า เกิดการทำงานของแรงงาน ที่ทำงานแลกเปลี่ยนกับค่าจ้าง หรือค่าตอบแทนเป็นตัวเงินและเข้าสู่ความสัมพันธ์ในระบบตลาด

4. ระบบนิเวศจะเกิดการย้ายถิ่นของแรงงานจากไร่นาและหมู่บ้านเข้าสู่เมืองอุตสาหกรรม ข้อคิดเห็นการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ส่งผลให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงเพิ่มผลผลิต ทางเกษตร คือเงื่อนไขที่จำเป็นเบื้องต้น ในการยกระดับการดำรงชีพของชุมชนชนบท การเพิ่มผลผลิตนั้นจะต้องกระทำผ่านการเพิ่มจำนวน และคุณภาพของปัจจัยการผลิต ซึ่งได้แก่ ที่ดิน แรงงาน และเทคโนโลยีทางการผลิต ใช้วิธีการผลิตที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น คำถามคือ ชาวนาจะเพิ่มขนาดการผลิตและเทคโนโลยีการผลิตไปได้อีกแค่ไหน เพราะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการผลิต ไม่สามารถทำได้ ความยากจนของชาวนาหมดไปโดยอัตโนมัติ ดังนั้นข้อคิดเห็นในการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย เป็นเวลากว่า 200 ปีผ่านมาที่ชาวนา ได้สร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศ ความก้าวหน้าของการพัฒนาประเทศเกิดขึ้น พร้อมกับ ประสบการณ์ของชาวนา ที่ถูกขูดรีดจากคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม นับเนื่องมาตั้งแต่การถูกขูดรีดแรงงาน ผ่านระบบการเกณฑ์แรงงาน การเสียภาษีในรูปแบบต่างๆ ให้กับรัฐ เพื่อนำมาพัฒนาเมืองและ อุตสาหกรรมในเวลาต่อมาเมื่อทุนนิยมเข้าครอบคลุมนเต็มพื้นที่ชุมชนยังถูกดูดซับส่วนเกินจากทุนนิยม ต่างชาติ ทั้งนี้โดยการอำนวยการของชนชั้นพ่อค้าคนกลางและรัฐ

ข้อคิดเห็นของฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้เสนอวัฒนธรรมชุมชนเป็นอุดมการณ์ของ สังคมไทย ปัจจุบัน เพราะเป็นอุดมการณ์ที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคม และวัฒนธรรมไทย ตลอดมา ในประวัติศาสตร์ และสอดคล้องกับความมุ่งหวังของชาวไทยส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนยังอยู่ในฐานะเป็นรองแนวคิดทุนนิยมอยู่มาก ควรที่จะพัฒนาแนวคิดนี้ให้เป็น ระบบหนึ่งอันเดียวกัน ของประชาชนไทยทุกหมู่เหล่ามีจิตสำนึกแบบชุมชนที่แจ่มชัด สืบเนื่องต่อไป กระบวนการทำให้ประชาชน มีจิตสำนึกแบบชุมชนแจ่มชัด จะต้องเป็นการกระทำร่วมกันเองของประชาชนและของชุมชนเองในทุกระดับ ทั้งระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและชาติ ไม่ใช่หวังพึ่งให้ผู้นำหรือ รัฐเป็นผู้ทำงานในกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน การพัฒนาแบบทางเลือกนี้ มีผู้วิจารณ์ที่วิจารณ์แนวศึกษาวัฒนธรรมชุมชน⁷⁴ กล่าวว่าแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็น “อุดมการณ์” ยังเป็นอุดมการณ์ของชนชั้นกลางและสูง เป็นวัฒนธรรมของชาวบ้านจริงๆ ภาพของการพึ่งตนเอง การร่วมมือกัน และการมีส่วนร่วมถูกคัดเลือก ขึ้นมา และแสดงออกในกรอบใหม่ ซึ่งแปลกปลอมจากชุมชน นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่าชีวิตของ คนในหมู่บ้าน และความมุ่งหวังของชาวบ้านในประเทศไทย และในประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ มีความแตกต่างไปจากอดีต เช่น เมื่อ 20 ปีก่อน การใช้โน้ตส์ของชีวิตชนบทแบบเดิม เป็นกลยุทธ์ของการพัฒนานั้น รีก และ⁷⁵ เห็นว่าจะเป็นการเดินทางสู่ทางตัน โดยไม่ให้ทางเลือกอะไรแก่ ชาวชนบท โดยเฉพาะเมื่อชาวชนบท (ซึ่งอาจจะถูกหรือผิด) ไม่ต้องการจะหวนกลับไปสู่ “วันเก่าๆ ในอดีตที่สวยงาม” ข้อคิดเห็น⁷⁶ วิจารณ์ว่าการเสนอว่าเศรษฐกิจชาวบ้านในอดีต เป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่พึ่งการค้าขายและระบบตลาดน้อย (Subsistence Economy) เป็นมายาภาพ (Myth) ที่ทำให้บิดบังความจริงหลายๆ อย่าง โบว์วี่ กล่าวว่าในงานศึกษาเศรษฐกิจหมู่บ้านของ โบว์วี่ ซึ่งได้สัมภาษณ์ผู้คนกว่า 500 คน ในเชียงใหม่ถึงเหตุการณ์ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 พบว่าชาวบ้านมิได้มี การพึ่งตนเองได้อย่างที่คนคิด ไม่ว่าจะเป็นการผลิตข้าว การเลี้ยงสัตว์ หรือการทอผ้า ชาวบ้านในล้านนา ขาดแคลนข้าว และต้องแสวงหาข้าวจากท้องถิ่นไกลๆ ซึ่งในสมัยนั้นต้องเดินเท้ากันที่ละหลายๆ วัน สัตว์เลี้ยง เช่น วัวควาย มีการค้าขายกันข้ามพรมแดนเป็นปกติ ในกิจการทอผ้า โบว์วี่ ชี้ให้เห็นถึงการค้า และการแบ่งงานกันทำที่มีมาตั้งแต่ในอดีต ไม่ว่าจะเป็นการปลูกฝ้าย ปั่นใย ย้อมสี ทอผ้า ฯลฯ โบว์วี่ กล่าว

⁷⁴ Rigg, Jonathan. (1991). “Agricultural Transformation in Thailand: From Rice Farm to Non-Farm,” in Proceedings of the 6th International Conference on Thai Studies There II Cultural Crisis and the Thai Capitalist Transformation. p. 243-263 Chiang Mai: Chiang Mai University.

⁷⁵ Kitahara, Atsuchi.(1996). The Thai Rural Community Reconsidered : Historical Community Formation and Contemporary Development Movements. Bangkok: The Political Economy Center, Faculty of Economics, chulalongkorn University.

⁷⁶ Bowie, Katharine Ann. (1998). Peasant Perspectives on The Political Economy of the Northern Thai Kingdom of Chiang Mai in the Nineteenth Century Implication for the Understanding of Peasant Political Expression Unpublished. Ph. D. Dissertation Chicago University of Chicago.

ว่า ในอดีตของชุมชน นอกจากจะมีการพึ่งตนเองได้น้อยกว่าที่กล่าวอ้างกันบ่อยๆ ยังมีความ ยากจน อดอยาก ความเหลื่อมล้ำการเอาเปรียบอยู่มากมายกว่าที่คนตระหนักรู้ ซึ่งทั้ง 2 ส่วนนี้ โบว์วี กล่าวว่า การให้ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง โดยนักวิชาการหลายฝ่ายทำให้มองข้ามหลาย ประเด็นที่สำคัญ จากข้อคิดเห็นแนวคิดเรื่องชุมชนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย มีแนวคิดการพัฒนา แบบ กระแสหลัก และการพัฒนาแบบทางเลือก ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนในสังคมไทย ทำให้ชุมชน เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากการพึ่งธรรมชาติ ผลิตเพื่อบริโภค เข้าไปสู่การผลิตเพื่อขาย นักวิชาการมีการ ถกเถียงกันสองลักษณะ คือ การพัฒนาชุมชนไปสู่ความทันสมัย ยิ่งพัฒนายิ่งทำให้ชุมชนยากจน

แต่นักวิชาการตามแนวคิดปะทะประสานกันของวิธีการผลิต มีข้อคิดเห็นว่าการจัด ระเบียบทาง เศรษฐกิจ (Economic Formation) ซึ่งหมายถึงการที่การผลิตต่างๆ ถูกชี้นำโดยวิธีการ ผลิตหนึ่งที่มี อำนาจในการควบคุม ความสัมพันธ์พื้นฐานของสังคม แต่วิธีการผลิตอื่นๆ ก็ยังคงมีอยู่ใน สังคมในฐานะ ที่เป็นวิธีการผลิตรอง เช่น ในสังคมของชาวนาที่มีวิธีการผลิตเพื่อบริโภคและการค้า แต่ ความสัมพันธ์ แบบเครือญาติยังคงมีอยู่ และทำหน้าที่บางประการอยู่ ในระบบเศรษฐกิจชุมชน ซึ่ง แสดงให้เห็นว่า เกิดการปะทะประสานของวิธีการผลิต มากกว่าจะเข้ามาแทนที่โดยสิ้นเชิง และระบบ เศรษฐกิจ อาจดำรงอยู่ได้ด้วยวิธีการผลิตมากกว่าการผลิตแบบเดียว แนวคิดเรื่องการพัฒนาได้ นำไปใช้ ในงานศึกษาเรื่องนี้ ใช้แนวคิดที่สนับสนุนความเป็น ชุมชนเรื่องการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย เพื่อให้เห็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในด้าน เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคม การเมือง การ ปกครอง อย่างมีพลวัตรเกิดขึ้นกับสังคมรอบเขื่อนพินาย ในพื้นที่ ที่ใช้เป็นหน่วยศึกษา ซึ่งการใช้ แนวคิดนี้ ผู้วิจัยไม่ได้มองชุมชนเป็นคู่ตรงข้ามกับตลาด เศรษฐกิจระบบทุนนิยม เพราะการพัฒนาทั้ง กระแสหลักและกระแสทางเลือกที่มีต่อชุมชนล้าปาวมีทั้ง ผลบวกและผลลบ เพราะริก กล่าวว่า “การ ใช้มโนทัศน์ของชีวิตชนบทแบบเดิมเป็นกลยุทธ์ของการ พัฒนานั้น ริก เห็นว่าจะเป็นการเดินทางสู่ ทางตันโดยไม่ให้ทางเลือกอะไร แก่ชาวชนบท โดยเฉพาะเมื่อ ชาวชนบทซึ่งอาจจะถูกหรือผิด ไม่ ต้องการหวนกลับไปสู่วันเก่าในอดีต”⁷⁷

6.2 หลักการพัฒนายั่งยืน

การพัฒนายั่งยืน คือ การพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึง ชีตความสามารถของ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เพื่อตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อ ความต้องการในอนาคต โดยเป็นการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน

⁷⁷ Rigg, Jonathan. (1991). “Agricultural Transformation in Thailand: From Rice Farm to Non-Farm,” in Proceedings of the 6th International Conference on Thai Studies There II Cultural Crisis and the Thai Capitalist Transformation. p. 243-263 Chiang Mai: Chiang Mai University.

ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม⁷⁸

1. มิติเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพ มีเสถียรภาพ เป็นการเติบโตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และยั่งยืนได้ในระยะยาว และมีการกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึง อำนวยประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่

1.1 การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ หมายถึง การผลิตสินค้าอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับศักยภาพทางการผลิตของประเทศ และความต้องการของตลาด มีการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการมีแบบแผนทางการผลิต และการบริโภคที่เหมาะสมไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ฟื้นฟู และรักษาทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

1.2 การพัฒนาอย่างมีเสถียรภาพ หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพในประเทศและต่างประเทศ สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน

1.3 การกระจายความมั่งคั่ง หมายถึง การสร้างโอกาสการเข้าถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ปัจจัยการผลิต และโครงสร้างพื้นฐานของรัฐอย่างทั่วถึงที่จะนำไปสู่การลดช่องว่างของรายได้ และกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึง

2. มิติสังคม หมายถึง การพัฒนาที่มุ่งให้คน และสังคมไทยมีคุณภาพสามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึก พฤติกรรม และวิถีชีวิตที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต มีการนำทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โดยอยู่ภายใต้ระบบการบริหารจัดการที่ดี ที่มุ่งให้คน และสังคมไทยเข้มแข็ง อยู่ดีมีสุข และพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

2.1 การพัฒนาศักยภาพและการปรับตัวบนสังคมฐานความรู้ หมายถึง การพัฒนาคนในสังคมทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กรให้มีศักยภาพมีโอกาสในการพัฒนาความรู้ ความคิด ทักษะ อาชีพ การบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง อยู่ในสังคมฐานความรู้ และเกื้อหนุนต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.2 การพัฒนาคุณภาพชีวิต และความมั่นคงในการดำรงชีวิต หมายถึง การพัฒนาให้คนในสังคมไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตที่ดีมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน มีสุขภาพอนามัยแข็งแรงสามารถเข้าถึงระบบการคุ้มครองทางสังคมได้อย่างเท่าเทียมกัน

⁷⁸ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. การพัฒนาที่ยั่งยืน. ค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2561, จาก <http://www.panyathai.or.th/wiki/index.php>.

2.3 การพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันด้านวัฒนธรรมหมายถึง สังคมไทยต้องมีความนิยมและแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ประหยัด มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ไม่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและฐานทรัพยากรของชาติในระยะยาว อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้อย่างกลมกลืน มีการดำรงวัฒนธรรมวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของชาติได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2.4 การสร้างความเสมอภาค และการมีส่วนร่วม หมายถึง ประชากรไทยต้องได้รับความเท่าเทียมกันทั้งทางเพศ การศึกษา อาชีพ การงาน สวัสดิการ สภาพแวดล้อมและสิทธิเสรีภาพ ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย หลักมนุษยธรรม และมีโอกาสร่วมในกิจกรรมของสังคมโดยรวม เช่น การเมือง การปกครอง โดยมีสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การร่วมในกระบวนการตัดสินใจต่อนโยบายสาธารณะใด ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อสังคม โดยยึดหลักการบริหารจัดการที่ดี

3. มิติสิ่งแวดล้อม หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ตลอดจนการคงไว้ซึ่งคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ดี เพื่อสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน และสงวนรักษาไว้ให้คนรุ่นอนาคตรวมทั้งการกระจายโอกาส และการมีส่วนร่วมในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม

3.1 การสงวนรักษา หมายถึง การใช้ การป้องกัน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งทางด้านกายภาพ และชีวภาพ ต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีการนำกระบวนการอนุรักษ์ และพัฒนามาผสมผสานเข้าด้วยกันเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ให้มากที่สุด โดยคำนึงถึงความต้องการของคนทั้งในปัจจุบัน และมุ่งสงวนรักษาทุนธรรมชาติไว้ใช้ประโยชน์สำหรับคนรุ่นอนาคต และขีดความสามารถสูงสุดของการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้โดยไม่เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ระบบนิเวศสามารถรองรับ และฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิม

3.2 การมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี หมายถึง การพัฒนาประเทศต้องดำรงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนไทย มีการดำเนินการแก้ไขปัญหามลพิษต่าง ๆ ทั้งทางน้ำ ดิน และอากาศ ตลอดจนดำเนินการเพื่อป้องกันการเกิดมลพิษผ่านทางการผลิต และการบริโภคของประชาชน

3.3 การมีส่วนร่วม และการกระจายการใช้ทรัพยากร หมายถึง ประชาชนทุกคนจากทุกภาคส่วนของประเทศ ได้รับการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ และผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อกำหนดนโยบายแผนงาน และการดำเนินโครงการ

ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สุขและคุณภาพชีวิตที่ดีต่อมวลมนุษย์ในสังคมโลก ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยดังกล่าว

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยภายในประเทศ

ศักยภาพของชุมชนย่านคลองดำเนินสะดวกในการจัดการการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home stay) ชุมชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านทรัพยากรในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนปัจจัยด้านการจัดการในชุมชนนั้น ชุมชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านการจัดการในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนมีความคิดเห็นว่าศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home stay) โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.40 ซึ่งถือว่ายังไม่ได้มาตรฐานบริการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ไทย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่ได้มาตรฐานบริการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ไทยได้แก่ ด้านที่พัก ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านสภาพแวดล้อม ส่วนข้อที่ยังไม่ได้มาตรฐานได้แก่ ด้านความปลอดภัย ด้านการจัดการ ด้านมูลค่าเพิ่ม และด้านส่งเสริมการตลาด⁷⁹

ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งสง จังหวัดกระบี่ ซึ่งมีปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อยู่ 4 กลุ่ม โดยเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ภายใต้แนวคิดของ Buckley, 1994 ประกอบด้วย (1) ปัจจัยด้านลักษณะพื้นที่ (2) ปัจจัยด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว (3) ปัจจัยด้านกิจกรรม (4) ปัจจัยการจัดการนักท่องเที่ยว ผลการวิจัยยังพบว่า ชุมชนบ้านทุ่งสงมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้โดยมีระดับศักยภาพสูงสุดในปัจจัยด้านองค์กรชุมชน และมีระดับศักยภาพปานกลางในปัจจัยด้านลักษณะพื้นที่ และปัจจัยด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว และระดับศักยภาพต่ำสุดในปัจจัยด้านกิจกรรมและการจัดการนักท่องเที่ยว การวิจัยในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะคือ รัฐบาลควรส่งเสริมและให้การสนับสนุนด้านการฝึกอบรมแก่ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และควรจัดกิจกรรมส่งเสริมและเผยแพร่

⁷⁹ กันทิมา จินโต. (2550). ศักยภาพของชุมชนย่านคลองดำเนินสะดวกในการจัดการการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home stay). ปรินญาณิพนธ์ วท.ม. (การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ประชาสัมพันธ์เรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รวมทั้งให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจพัฒนา สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่มากขึ้น⁸⁰

กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนในชุมชน บ้านมหาโพธิ์ อำเภอเมืองน่าน บริบทของชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพชุมชน พบว่าชุมชนบ้านมหาโพธิ์มีทรัพยากรบุคคลที่มีประสิทธิภาพ มีผู้นำชุมชนที่ดีที่ได้รับการคัดเลือกและความไว้วางใจจากชุมชน มีความเสียสละ มีเมตตา มีคุณธรรม มีความรู้ และการตัดสินใจที่ดี มีกลุ่มคนที่ทำงานเฉพาะกิจ ที่เข้มแข็ง เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น นอกจากนี้ ชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันในระบบเครือญาติ กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการดำเนินงานตามขั้นตอน คือสร้างความตระหนักโดยการจัดประชุมให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย การกำหนดประเด็นที่จะพัฒนา การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยผ่านการเล่าประสบการณ์ตรง การสะท้อนและอภิปราย การคิดรวบยอด และการประยุกต์แนวคิด การเล่าประสบการณ์ตรงของกลุ่มเป้าหมายทำให้ชุมชนได้แสดงข้อคิดเห็น นำปัญหามาถกกัน กระบวนการและการทำงานเป็นทีม กลุ่มเป้าหมายรู้คุณค่าในตนเอง สามารถกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการพัฒนาศักยภาพ 3 ด้านคือ ด้านความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติ⁸¹

การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเพื่อการพัฒนาชนบทเชิงบูรณาการ : กรณีศึกษาตำบลหนองห้าง อำเภออุ้มผางพริสัย จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าประชาชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ในเชิงบูรณาการทั้งด้านสุขภาพ ด้านการเกษตร ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการสร้างและพัฒนาองค์กรชุมชน เกิดแผนพัฒนาสุขภาวะชุมชน มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนและเชื่อมประสานเครือข่ายเพื่อดำเนินงานตามแผนพัฒนาที่ชุมชนได้ร่วมกำหนดขึ้น⁸²

การพัฒนาศักยภาพบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่อนจังหวัดเชียงใหม่ ในการเป็นหมู่บ้านสุขภาพดี พบว่าโครงสร้างทางสังคมของชุมชนแม่กำปอง ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับครอบครัว การมีทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนบุคคล ทุนกลุ่ม/องค์กรทุนเครือญาติและเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งในและนอกชุมชน ส่งผลให้ชุมชน เกิดความเข้มแข็ง เพราะชุมชนได้ทุนเหล่านี้มาเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้กับชุมชน และปัจจัยที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของคนใน

⁸⁰ อุไรพรรณ ปรางอุตมทรัพย์. (2544). ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งสูง จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตมหาวิทยลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.

⁸¹ วลัยรัตน์ มีชำนาญ. (2555). กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อสนับสนุนระบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน บ้านมหาโพธิ์ อำเภอเมืองน่าน. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

⁸² ภาสกร นันทพานิช. (2549). การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน ในชุมชนเพื่อการพัฒนาชนบทเชิงบูรณาการ: กรณีศึกษาตำบลหนองห้าง อำเภออุ้มผางพริสัย จังหวัดศรีสะเกษ.

ชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา และประสานความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน ชุมชนมีกลไกทางสังคมได้แก่ ผู้นำสถาบันหลักในชุมชน องค์กรชุมชนและ ภูมิปัญญาด้านต่างๆ สามารถสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอกและชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของธรรมชาติและสังคมภายนอกได้อย่างมีศักดิ์ศรีและยังคงรักษาความเป็นชุมชนได้อย่างมั่นคงและเข้มแข็งการพัฒนาศักยภาพของชุมชนบ้านแม่กำปองในการ เป็นหมู่บ้านสุขภาพดี โดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีผลทำให้ชุมชนนักรับปฏิบัติเกิดการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน มีความสามารถวิเคราะห์ ในการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชนสามารถวางแผนพัฒนาโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นหมู่บ้านสุขภาพดีและมีการเสนอโครงการเข้ารับการสนับสนุนการดำเนินงานจากแหล่งต่างๆ⁸³

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง พบว่า รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง ประกอบด้วย 5 ปัจจัยหลัก ดังนี้ ภาวะผู้นำ ความรู้ ความเชี่ยวชาญและการพัฒนาตนเอง การจัดทำแผนวิสาหกิจชุมชน การสื่อสารและการประสานงาน และ คุณธรรมจริยธรรม โดยมีปัจจัยย่อย ได้แก่ การควบคุมตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง การตัดสินใจ การมอบหมายงาน การสร้างแรงจูงใจ กฎระเบียบ ข้อบังคับวิสาหกิจชุมชน การเงิน/การบัญชี การบริหารการตลาด การจัดการสินค้า การเรียนรู้ตลอดชีวิต การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การถ่ายทอดความรู้ การกำหนดทิศทางและเป้าหมาย การวางแผนการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมของสมาชิก การประเมินผลและการติดตาม การจัดทำแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร การติดต่อประสานงานภายในและภายนอก การสร้างเครือข่าย ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อชุมชน และ จริยธรรมผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ตามลำดับ ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ⁸⁴

วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวฮางบ้านโคกสว่าง ตำบลเชียงเครือ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ผลการศึกษาพบว่า สภาพการดำเนินงานของกลุ่มเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มแต่ละคนในครัวเรือนของตนตามภูมิปัญญาและทักษะที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและใช้ระยะเวลาอันยาวนานไปในการผลิต ปัญหาการดำเนินการของกลุ่มพบว่าสมาชิกยังขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการออกแบบผลิตภัณฑ์ การดำเนินงานกลุ่มยัง

⁸³ จุริรัตน์ ลอยมี. (2548). การพัฒนาศักยภาพบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ในการเป็นหมู่บ้านสุขภาพดี. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

⁸⁴ ภัทธ์ ก่อารโย.(2557). รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจดุขบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

ไม่เป็นระบบ ไม่มีทักษะหรือความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ แนวทางการดำเนินงานของกลุ่มที่เป็นระบบตั้งแต่การวางแผนการดำเนินการ การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ขาดการประสานระหว่างฝ่ายบริหารและสมาชิกของกลุ่ม ขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การวางแผนด้านการตลาด การจัดจำหน่าย คณะกรรมการขาดความรู้ ทักษะในการทำบัญชีรายรับ รายจ่าย นอกจากนี้ยังพบว่าคณะกรรมการบริหารกลุ่มยังขาดภาวะผู้นำและยังปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้ยังไม่เต็มที่สืบเนื่องมาจากยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองจึงส่งผลให้การดำเนินการไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร⁸⁵

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติ กรณีศึกษา จังหวัดปราจีนบุรี⁸⁶ พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติ กรณีศึกษา จังหวัดปราจีนบุรี ประกอบด้วยสภาวะผู้นำ คุณลักษณะของหน่วยงาน การสื่อสารและระยะเวลาที่อยู่อาศัย ความสำเร็จของการนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติ กรณีศึกษา จังหวัด ปราจีนบุรีอยู่ใน ระดับต่ำมาก, ปานกลางค่อนข้างสูง และค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 และระดับ.05 จึงสนับสนุนสมมติฐานข้อที่ 1 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติและปัจจัยลักษณะ ประชากรมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับความสำเร็จและสามารถอธิบายความผันแปรของ ความสำเร็จได้ร้อยละ 56.4

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การศึกษาเป้าหมายด้านอาชีพในการพัฒนาภูมิภาคและเศรษฐกิจชุมชนผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านแรงงานของชุมชน นำมาซึ่งการเปิดโอกาสทางการค้า และการได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ โดยกิจกรรมด้านแรงงานดังกล่าวเกี่ยวข้องกับทุนมนุษย์ ซึ่งจะมีความสำคัญเพิ่มมากยิ่งขึ้นและมีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่การพัฒนาเศรษฐกิจส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับทุนมนุษย์ในระดับน้อย ประชาชนในชุมชนหรือผู้ประกอบการภายในชุมชนมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยกลุ่มคนดังกล่าวสามารถเรียนรู้กับการที่จะเป็นสมาชิกในกลุ่มอาชีพ ซึ่งการที่จะทำให้เกิดความสำเร็จได้นั้นควรมีการวางแผนและมีนโยบายอย่างสมเหตุสมผล และมีการกำหนดเป้าหมายของการประกอบอาชีพได้แก่ การทำให้แรงงานมีทักษะสูงขึ้น ให้ความสำคัญกับการเติบโตของธุรกิจ การรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วม มีการสนับสนุนการประกอบการ และการพิจารณาศักยภาพของพื้นที่ ปัจจัยหลักดันในการ

⁸⁵ บัณฑิต วิริยะเจริญกิจ.(2558). วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวฮางบ้านโคกสว่าง ตำบลเชียงเครือ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

⁸⁶ ภูเบศ ใจห้าว. (2558) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการนำนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไปปฏิบัติกรณีศึกษา จังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด.

พัฒนามี 3 ประการ โดยประการแรกคือ ต้องมีการวางแผน เนื่องจากผู้ประกอบการยังมีความสับสนในเรื่องการก้าวสู่มาตรฐาน และการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อท้องถิ่น ประการที่สองคือ ยังไม่มีความเข้าใจในลักษณะของศักยภาพความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่นและภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งความไม่เข้าใจในห่วงโซ่อุปทานของสินค้า และประการสุดท้ายคือ ความสำคัญของความรู้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นความรู้ที่จำเป็นสำหรับการเลือกอาชีพให้เหมาะสม⁸⁷

การศึกษานวัตกรรมชุมชนผ่านความเป็นผู้ประกอบการ กรณีศึกษาการทำข้อตกลงในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชาวแคนาดา ผลการศึกษาพบว่า ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชาวแคนาดานั้น ผู้ประกอบการได้เข้ามามีบทบาท ในด้านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ซึ่งพลังความร่วมมือของสังคมผู้ประกอบการ และการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็นนวัตกรรมของชุมชนที่มุ่งให้ความสำคัญกับการได้มาซึ่งความสำเร็จในผลการปฏิบัติงานขององค์กรในชุมชน นำมาซึ่งความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจของคนในชุมชนที่ดีขึ้น และส่งผลกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจในชุมชน การทำข้อตกลงของผู้ประกอบการกับชุมชนเป็นการสนับสนุนการเกิดนวัตกรรมจากชุมชนที่สามารถบรรลุถึงผลสำเร็จได้โดยการใช้กลยุทธ์การจัดการความรู้ โดยที่องค์กรในชุมชนต้องมีความสนใจในด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการผลิตด้วยตนเอง ประสบการณ์จากการใช้โปรแกรมความช่วยเหลือทางเทคนิคเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนนั้น ได้ข้อเสนอแนะแก่ผู้ประกอบการวิชาชีพไม่เพียงแต่มุ่งสนใจเฉพาะในด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงการไม่แสวงหาผลกำไรอีกด้วย นอกจากนี้ควรมีการเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันและกันระหว่างชุมชนกับผู้ประกอบการในการเผยแพร่ความรู้ และการทำข้อตกลงร่วมกัน⁸⁸

สรุปได้ว่าจากศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องการพัฒนาศักยภาพชุมชนต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่างได้แก่ปัจจัยการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำ ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวสมาชิก ปัจจัยด้านการเงิน ปัจจัยเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านการผลิต ปัจจัยด้านการตลาด ปัจจัยด้านแรงงาน ปัจจัยที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารและปัจจัยที่ส่งผลให้กลุ่ม องค์กรมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคมและปัจจัยด้านธุรกิจ โดยกลุ่มที่จะสำเร็จได้อย่างสูงสุดต้องมีการกำหนดกลยุทธ์ด้านต่าง ๆ คือ การพัฒนาทักษะความรู้ด้านกระบวนการผลิต

⁸⁷ Markusen A. (2004). Targeting Occupations in Regional and Community Economic Development. Journal of the American Planning Association. 70(3) : 253-268.

⁸⁸ Norwood, Karen Kay. (2003) "Propensity of West Virginia Craftspeople to Use Electronic Media for Marketing Their Products," Master's Thesis, West Virginia University.

การจัดการการตลาด การบันทึกและการทำบัญชีที่โปร่งใส และสมาชิกต้องมีทักษะในกระบวนการผลิต

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) เป็นหลัก โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยรายละเอียดเกี่ยวกับ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร (population) เป็นหัวหน้าครอบครัวหรือผู้แทนครัวเรือนของหมู่บ้านทั้งสิบสองหมู่บ้านในเขตตำบลกระหวัน อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 2,092 คน

กลุ่มตัวอย่าง (sample) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง (sample size) โดยใช้เกณฑ์ร้อยละ 15 ของประชากร เนื่องจากมีจำนวนประชากรที่ค่อนข้างแน่นอน¹ โดยจำแนกเป็นแต่ละหมู่บ้าน ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 314 คน เก็บรวบรวมข้อมูลได้สมบูรณ์คิดเป็นร้อยละ 100 ของกลุ่มตัวอย่าง รายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

หมู่บ้าน	ประชากร *	กลุ่มตัวอย่าง
หมู่ที่ 1 บ้านกระเบาเดื่อ	184	28
หมู่ที่ 2 บ้านเดื่อ	269	40
หมู่ที่ 3 บ้านระหาร	231	35
หมู่ที่ 4 บ้านกระหวัน	185	28
หมู่ที่ 5 บ้านโพธิ์น้อย	199	30
หมู่ที่ 6 บ้านจะเนียว	303	45
หมู่ที่ 7 บ้านกันจด	95	14
หมู่ที่ 8 บ้านห้วย	86	13
หมู่ที่ 9 บ้านตะหลุง	140	21
หมู่ที่ 10 บ้านโคง	92	14
หมู่ที่ 11 บ้านกันจดใหม่	119	18
หมู่ที่ 12 บ้านจะเนียวพัฒนา	189	28
รวม	2,092	314

* ข้อมูล ณ วันที่ 22 กันยายน 2559 สำนักทะเบียนตำบลกระหวัน

¹ บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น. 2545. หน้า 41.

เครื่องมือการวิจัย

1. ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม สํารวจสภาพปัญหา ความต้องการ และ ศักยภาพชุมชน เป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) ร มาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) และคำถามปลายเปิด (opened form) โดย แบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสภาพทั่วไป สอบถามข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามและสภาพทั่วไปของชุมชน มี ลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ และเติมข้อมูลในช่องว่าง

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาของชุมชน สอบถามข้อมูลในสองลักษณะ (1) ระดับสภาพปัญหาในชุมชนตาม ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เป็นแบบมาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ (2) สภาพปัญหาอื่น ๆ ที่เป็นประเด็น เฉพาะของชุมชนและเห็นว่ามีความสำคัญในหมู่บ้าน เป็นแบบคำถามปลายเปิด

ส่วนที่ 3 ความต้องการของชุมชน สอบถามข้อมูลในสามลักษณะ (1) ระดับความต้องการทั่วไปของ ชุมชน เป็นแบบมาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ (2) ความด้านการพัฒนาตามประเด็นยุทธศาสตร์ของ เทศบาลตำบลกระหวั้น เป็นแบบตรวจสอบรายการ (3) ความต้องการด้านอื่น ๆ ที่เป็นประเด็นเฉพาะของ ชุมชน เป็นแบบคำถามปลายเปิด

ส่วนที่ 4 ศักยภาพของชุมชน สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มอาชีพ แหล่งทุนกู้ยืมเพื่ออาชีพ ที่คนใน หมู่บ้านนี้ใช้บริการ องค์การการพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติ ที่สำคัญ วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นแบบ ดั้งเดิม ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น และศักยภาพชุมชน อื่น ๆ ที่มีความเข้มแข็งหรือทุน ทางสังคม เป็นแบบตรวจสอบรายการและคำถามปลายเปิด

2. คุณภาพของเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ใช้การตรวจสอบหรือพิจารณาตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ สามคน แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence) ใช้ค่าดัชนีความ สอดคล้อง .66 ขึ้นไป โดยใช้สูตร ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC คือ ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์

R คือ คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ

$\sum R$ คือ ผลรวมของคะแนนผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน

N คือ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

ค่าความเชื่อมั่น ด้วยสัมประสิทธิ์อัลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha) โดยรวมเท่ากับ .952 โดยที่ด้านสภาพปัญหาเท่ากับ .936 และด้านความต้องการเท่ากับ .970

เกณฑ์การให้คะแนน

เกณฑ์การให้คะแนนในแบบสอบถาม แสดงระดับสภาพปัญหาในชุมชน ด้วยคะแนน ดังนี้

- 5 หมายถึง สภาพปัญหาในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง สภาพปัญหาในระดับมาก
- 3 หมายถึง สภาพปัญหาในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง สภาพปัญหาในระดับน้อย
- 1 หมายถึง สภาพปัญหาในระดับน้อยที่สุด

เกณฑ์การให้คะแนนในแบบสอบถาม แสดงระดับความต้องการของชุมชน ด้วยคะแนน ดังนี้

- 5 หมายถึง ความต้องการในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง ความต้องการในระดับมาก
- 3 หมายถึง ความต้องการในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง ความต้องการในระดับน้อย
- 1 หมายถึง ความต้องการในระดับน้อยที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการกึ่งทางการโดยใช้การแจ้งประสานงานและดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการดังนี้

1. ประสานงานพื้นที่วิจัย โดยเทศบาลตำบลกระหวั้นประสานงานผ่านผู้แทนไปยังผู้นำหมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) เพื่อขอความร่วมมือจากหมู่บ้านให้คณะนักวิจัยได้เข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดและตามกำหนดวันเวลาที่นัดหมาย ทุกหมู่บ้าน
2. ประชุมชี้แจง โดยคณะนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ลงปฏิบัติการในพื้นที่วิจัยโดยพบปะกับผู้นำหมู่บ้านพร้อมชี้แจงโครงการและแบบเก็บข้อมูลต่อผู้นำหมู่บ้าน
3. เก็บรวบรวมข้อมูล จัดเป็นสองลักษณะ ได้แก่ ลักษณะที่หนึ่งกรณีผู้ให้ข้อมูลสามารถอ่านออกเขียนได้ดำเนินการโดยให้กลุ่มตัวอย่างกรอกแบบสอบถาม ลักษณะที่สองกรณีผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถหรือไม่สะดวกในการอ่านหรือเขียนดำเนินการโดยผู้วิจัยหรือผู้ช่วยวิจัยเป็นผู้สอบถามตามประเด็นจนครบถ้วน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ วิธีการทางสถิติ ใช้สถิติพรรณนา วิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) และสถิติอ้างอิงด้วยค่า t test แบบ independent t-test และ F test

เกณฑ์การวัดค่าตัวแปร

เกณฑ์การวัดค่าตัวแปรหรือเกณฑ์การแปลผลคะแนนจากผลการวิเคราะห์ข้อมูล แสดงระดับสภาพปัญหาในชุมชน ด้วยคะแนนเฉลี่ยดังนี้

- 4.21-5.00 หมายถึง สภาพปัญหาในระดับมากที่สุด
- 3.41-4.20 หมายถึง สภาพปัญหาในระดับมาก
- 2.61-3.40 หมายถึง สภาพปัญหาในระดับปานกลาง
- 1.81-2.60 หมายถึง สภาพปัญหาในระดับน้อย
- 1.00-1.80 หมายถึง สภาพปัญหาในระดับน้อยที่สุด

เกณฑ์การวัดค่าตัวแปรหรือเกณฑ์การแปลผลคะแนนจากผลการวิเคราะห์ข้อมูล แสดงระดับความต้องการของชุมชน ด้วยคะแนนเฉลี่ยดังนี้

- 4.21-5.00 หมายถึง ความต้องการในระดับมากที่สุด
- 3.41-4.20 หมายถึง ความต้องการในระดับมาก
- 2.61-3.40 หมายถึง ความต้องการในระดับปานกลาง
- 1.81-2.60 หมายถึง ความต้องการในระดับน้อย
- 1.00-1.80 หมายถึง ความต้องการในระดับน้อยที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาสภาพปัญหาความต้องการและศักยภาพชุมชน ตำบลกระหวั้นอำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ มีผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยกำหนดเป็นประเด็นในการนำเสนอ ดังต่อไปนี้

ข้อมูลสภาพทั่วไป
สภาพปัญหาของชุมชน
ความต้องการของชุมชน
ศักยภาพของชุมชน

สัญลักษณ์ ที่ใช้ในตารางผลการวิเคราะห์ข้อมูล

n	แทน	จำนวน
mean	แทน	ค่าเฉลี่ย
Std.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
SS	แทน	Sum of Squares
df	แทน	degree of freedom
MS	แทน	Mean Square
F	แทน	F-test
t	แทน	t-test
Sig.	แทน	Significance

ข้อมูลสภาพทั่วไป

- ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวน (314)	ร้อยละ (100)	หมายเหตุ
อายุ			
49 ปีลงมา	125	39.8	Min= 17
50 – 60 ปี	118	37.6	
61 ขึ้นไป	71	22.6	Max= 83
เพศ			
ชาย	122	38.9	

หญิง	192	61.1	
สถานภาพในครอบครัว			
หัวหน้าครอบครัว	149	47.5	
สมาชิกในครอบครัว	165	52.5	
สถานภาพในสังคม (ตำแหน่งทางสังคม)			
มีตำแหน่ง	83	26.4	
ไม่มีตำแหน่ง	231	73.6	

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุ 49 ปีลงมา คิดเป็นร้อยละ 39.8 รองลงมา มีอายุระหว่าง 50 – 60 ปี และ 61 ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 37.6 และ 22.6 ตามลำดับ เกือบสองในสามเป็นหญิง กว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 52.5) มีสถานภาพเป็นสมาชิกในครอบครัว และส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 73.6

2. สภาพทั่วไปของชุมชน

ตารางที่ 3 จำนวนร้อยละของลักษณะข้อมูลทั่วไปของชุมชน

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวน (314)	ร้อยละ (100)	หมายเหตุ
ภาษาถิ่นที่ใช้ในครอบครัว *			(% For case)
ภาษาลาว	35	9.90	11.60%
ส่วย	156	44.10	51.50%
เขมร	163	46.00	53.80%
การนับถือศาสนา			
ศาสนาพุทธ	284	99.6	
อื่น ๆ	1	.4	
จำนวนสมาชิกในครอบครัว			
4 คน ลงมา	157	50	Min = 1
5 คน ขึ้นไป	157	50	Max = 12
รายได้ของครอบครัว ประมาณ (บาท/เดือน)			
3500 ลงมา	82	26.1	Min = 600
3501-8500	76	24.2	

8501 ขึ้นไป	82	26.1	Max = 55000
	74	23.6	ไม่ตอบ 23.6%
รายจ่ายของครอบครัว ประมาณ (บาท/เดือน)			
3500 ลงมา	83	26.4	Min = 300
3501 - 7500	73	23.2	
7501 ขึ้นไป	81	25.8	Max = 53000
	77	24.5	ไม่ตอบ 24.5%
การไปทำงานนอกพื้นที่			
มีการไปทำงานนอกพื้นที่	155	54.4	
ไม่มีการไปทำงานนอกพื้นที่	130	45.6	

ตารางที่ 3 จำนวนร้อยละของลักษณะข้อมูลทั่วไปของชุมชน (ต่อ)

ลักษณะข้อมูลทั่วไป	จำนวน (314)	ร้อยละ (100)	หมายเหตุ
อาชีพหลัก *			(% For case)
เกษตร	243	66.40	85.90%
อุตสาหกรรม	4	1.10	1.40%
ค้าขาย	17	4.6	6.00%
รับจ้าง	75	20.50	26.50%
ราชการวิสาหกิจ	21	5.70	7.40%
บริษัทเอกชน	6	1.60	2.10%
อาชีพรอง			
ไม่มีอาชีพรอง	162	51.6	
มีอาชีพรอง	152	48.4	

* ตอบได้หลายข้อ

จากตารางที่ 3 พบว่า ภาษาถิ่นที่ใช้ในครอบครัวเป็นภาษาเขมรและภาษาส่วยอย่างละประมาณ ครึ่งหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 46.00 และ 44.10 ตามลำดับ มีส่วนน้อยที่ใช้ภาษาลาว เพียงร้อยละ 9.90 โดยที่

แทบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 99.6) โดยมีสมาชิกในครอบครัว 4 คน ลงมา และ 5 คน ขึ้นไป อย่างละครึ่ง ส่วนใหญ่มีรายได้ประมาณ 3500 ลงมา และ 8501 ขึ้น คิดเป็นร้อยละ 26.1 เท่ากัน และมีรายได้ 3501-8500 คิดเป็นร้อยละ 24.2 (ไม่ตอบรายได้ ร้อยละ 23.6) โดยส่วนใหญ่มีรายจ่าย 3500 และ 7501 ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 26.4 และ 25.8 ตามลำดับ นอกนั้นมีรายจ่าย 3501 - 7500 (ไม่ตอบ รายจ่าย ร้อยละ 24.5) กว่าครึ่งหนึ่งมีการไปทำงานนอกพื้นที่ (ร้อยละ 54.4) โดยที่ส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก เป็นเกษตร คิดเป็นร้อยละ 66.40 รองลงมาเป็นรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 20.50 และกว่าครึ่งหนึ่งไม่มีอาชีพ รอง คิดเป็นร้อยละ 51.6

สภาพปัญหาของชุมชน

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพปัญหา โดยรวม

ด้านประเด็นปัญหา	mean	Std.	แปลผล
ด้านปัญหาทั่วไป	2.18	0.95	น้อย
ด้านการประกอบอาชีพ	2.41	1.03	น้อย
ด้านแหล่งทุนกู้ยืมเพื่ออาชีพ	2.15	1.07	น้อย
ด้านสาธารณูปโภค	2.09	0.99	น้อย
ด้านการตลาดและสินค้า	2.27	1.07	น้อย
รวม	2.22	0.79	น้อย

จากตารางที่ 4 พบว่า สภาพปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.22 เมื่อพิจารณาตามรายด้านประเด็นปัญหา พบว่า ทุกด้านมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.09 - 2.41 โดยที่ด้านด้านสาธารณูปโภคมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ขณะที่ด้านการประกอบอาชีพ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพปัญหา ด้านปัญหาทั่วไป

รายข้อประเด็นปัญหา	mean	Std.	แปลผล
ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	1.91	1.14	น้อย
การเกี่ยวข้องกับยาเสพติด	2.71	1.50	ปานกลาง
การทะเลาะวิวาท	1.89	1.11	น้อย
ปัญหาเกี่ยวกับเยาวชน	2.41	1.31	น้อย
ปัญหาเกี่ยวกับสาธารณสุข	1.97	1.05	น้อย

รายชื่อประเด็นปัญหา	mean	Std.	แปลผล
รวม	2.18	0.95	น้อย

จากตารางที่ 5 พบว่า สภาพปัญหาด้านปัญหาทั่วไปโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.18 เมื่อพิจารณาตามรายชื่อพบว่า การเกี่ยวข้องกับยาเสพติดมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.71 นอกนั้นมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.89 - 2.41 โดยที่ การทะเลาะวิวาท มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และปัญหาเกี่ยวกับเยาวชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพปัญหา ด้านการประกอบอาชีพ

ข้อประเด็นปัญหา	mean	Std.	แปลผล
การถือครองที่ดิน หรือที่ทำกิน	2.15	1.27	น้อย
การใช้แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร	2.78	1.43	ปานกลาง
การใช้แรงงาน/การจ้างแรงงาน	2.37	1.21	น้อย
วัตถุดิบเพื่อใช้ประกอบการ	2.35	1.24	น้อย
ความมั่นคงในการประกอบอาชีพ	2.39	1.30	น้อย
รวม	2.41	1.03	น้อย

จากตารางที่ 6 พบว่า สภาพปัญหาด้านการประกอบอาชีพ โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.41 เมื่อพิจารณาตามรายชื่อ พบว่า การใช้แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.78 นอกนั้นมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.15 - 2.39 โดยที่ การถือครองที่ดินหรือที่ทำกิน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และความมั่นคงในการประกอบอาชีพ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพปัญหา ด้านแหล่งทุนกู้ยืมเพื่ออาชีพ

ข้อประเด็นปัญหา	mean	Std.	แปลผล
การเข้าถึงแหล่งทุนกู้ยืมของภาครัฐ	2.18	1.29	น้อย
กระบวนการกู้ยืมเงินจากแหล่งทุนภาครัฐ	2.17	1.22	น้อย
หลักทรัพย์ค้ำประกันในการยื่นกู้จากภาครัฐ	2.12	1.18	น้อย

ข้อประเด็นปัญหา	mean	Std.	แปลผล
การกู้ยืมเงินนอกระบบ (ที่ไม่ใช่แหล่งทุนของรัฐ)	2.14	1.22	น้อย
รวม	2.15	1.07	น้อย

จากตารางที่ 7 พบว่า สภาพปัญหาด้านแหล่งทุนกู้ยืมเพื่ออาชีพ โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.15 เมื่อพิจารณาตามรายข้อ พบว่า ทุกข้อ มีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.12 - 2.18 โดยที่ หลักทรัพย์ค้ำประกันในการยื่นกู้จากภาครัฐ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และ การเข้าถึงแหล่งทุนกู้ยืมของภาครัฐ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพปัญหา ด้านสาธารณูปโภค

ข้อประเด็นปัญหา	mean	Std.	แปลผล
การใช้ไฟฟ้าในครัวเรือน	1.95	1.18	น้อย
การใช้น้ำ (น้ำดื่ม น้ำใช้ในครัวเรือน)	2.18	1.27	น้อย
การใช้โทรศัพท์	2.00	1.22	น้อย
การคมนาคม (การใช้น้ำมัน)	2.18	1.15	น้อย
การขนส่งสินค้าหรือพืชผล	2.12	1.13	น้อย
รวม	2.09	0.99	น้อย

จากตารางที่ 8 พบว่า สภาพปัญหาด้านสาธารณูปโภค โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.09 เมื่อพิจารณาตามรายข้อ พบว่า ทุกข้อมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.95 - 2.18 โดยที่ การใช้ไฟฟ้าในครัวเรือน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ขณะที่การใช้น้ำ (น้ำดื่ม น้ำใช้ในครัวเรือน) และการคมนาคม (การใช้น้ำมัน) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพปัญหา ด้านการตลาดและสินค้า

ข้อประเด็นปัญหา	mean	Std.	แปลผล
มาตรฐานราคาสินค้าหรือผลผลิตตามกลไกตลาด	2.54	1.32	น้อย
การมีพ่อค้าคนกลาง	2.29	1.25	น้อย

ข้อประเด็นปัญหา	mean	Std.	แปลผล
การมีตลาดกลางในชุมชน	2.16	1.27	น้อย
การมีตลาดนัดในชุมชน	2.11	1.22	น้อย
คุณภาพของสินค้า/ผลผลิต	2.27	1.22	น้อย
รวม	2.27	1.07	น้อย

จากตารางที่ 9 พบว่า สภาพปัญหาด้านการตลาดและสินค้า โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.27 เมื่อพิจารณาตามรายข้อ พบว่า ทุกข้อมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.11-2.54 โดยที่ การมีตลาดนัดในชุมชน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และมาตรฐานราคาสินค้าหรือผลผลิตตามกลไกตลาดมีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ตารางที่ 10 ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาชุมชนตำบลกระหวั่น จำแนกตามเพศ

ลักษณะสภาพปัญหาชุมชน	เพศ				t	Sig.
	ชาย (n=122)		หญิง (n=192)			
	mean	Std.	mean	Std.		
ด้านปัญหาทั่วไป	2.07	.95	2.24	.94	1.60	.110
ด้านการประกอบอาชีพ	2.36	1.10	2.44	.97	.584	.56
ด้านแหล่งทุนกู้ยืมเพื่ออาชีพ	2.23	.12	2.10	1.02	1.03	.302
ด้านสาธารณูปโภค	2.04	.94	2.12	1.01	.666	.506
ด้านการตลาดและสินค้า	2.25	1.05	2.30	1.08	.489	.625
รวม	2.19	.78	2.24	.79	.559	.577

จากตารางที่ 10 ผลการเปรียบเทียบสภาพปัญหาของชุมชน จำแนกตามเพศ พบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาของชุมชนตำบลกระหวั่น ไม่แตกต่างกันทั้งโดยรวมและรายด้าน นั่นคือ ชายและหญิงมีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 10 ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาชุมชนตำบลกระหวั่น จำแนกตามกลุ่มอายุ

ลักษณะสภาพปัญหา	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ด้านปัญหาทั่วไป	ระหว่างกลุ่ม	4.878	2	2.439	2.735	.066
	ภายในกลุ่ม	277.388	311	.892		

	รวม	282.266	313			
ด้านการประกอบอาชีพ	ระหว่างกลุ่ม	5.110	2	2.555	2.444	.089
	ภายในกลุ่ม	325.191	311	1.046		
	รวม	330.302	313			
ด้านแหล่งทุนกู้ยืมเพื่ออาชีพ	ระหว่างกลุ่ม	2.068	2	1.034	.906	.405
	ภายในกลุ่ม	354.996	311	1.141		
	รวม	357.064	313			
ด้านสาธารณูปโภค	ระหว่างกลุ่ม	4.279	2	2.140	2.205	.112
	ภายในกลุ่ม	301.759	311	.970		
	รวม	306.038	313			
ด้านการตลาดและสินค้า	ระหว่างกลุ่ม	1.492	2	.746	.647	.524
	ภายในกลุ่ม	358.703	311	1.153		
	รวม	360.195	313			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	3.148	2	1.574	2.532	.081
	ภายในกลุ่ม	193.364	311	.622		
	รวม	196.513	313			

จากตารางที่ ผลการเปรียบเทียบสภาพปัญหาของชุมชน จำแนกตามกลุ่มอายุ พบว่าหัวหน้าครัวเรือน ที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาของชุมชนไม่แตกต่างกันทั้งโดยรวมและรายด้าน นั่นคือ กลุ่มอายุ 49 ปีลงมา กลุ่มอายุ 50-60 ปี และกลุ่มอายุ 61 ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อความต้องการของชุมชนไม่แตกต่างกัน

ลักษณะสภาพปัญหาอื่นๆ

สภาพปัญหาอื่น ๆ ในชุมชนตำบลกระหวั้น ที่มีการระบุจากแหล่งข้อมูลในชุมชนบางส่วน พบว่าสภาพปัญหาโดยรวม ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับวัยรุ่น/เยาวชน การว่างงานของคนในชุมชน การขาดแคลนน้ำ

อุปโภคบริโภคในฤดูแล้ง การส่งเสริมอาชีพไม่ต่อเนื่อง การตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชนไม่ยั่งยืน การเกษตรมี
ปัญหาเรื่องโรคพืช ปัญหาการกำจัดขยะ/ขยะไม่มีที่ทิ้งหรือไม่เพียงพอ ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด ปัญหา
ทะเลาะวิวาท สภาพถนนในหมู่บ้านบางแห่งชำรุด ปัญหาน้ำท่วมบ่อย ไร่นาเสียหาย พื้นผิวถนนใน
หมู่บ้านถูกระนาดสูงเกินไป ปัญหาเกี่ยวกับหนี้สินนอกระบบ การทิ้งถิ่นฐานไปทำงานที่อื่น และปัญหา
เอกสารสิทธิ์ที่ดินนอกเขตพื้นที่

อนึ่ง ปัญหาดังกล่าวมีเพียงการการนำเสนอร่องรอยของปัญหาที่ปรากฏในชุมชนโดยไม่ได้ระบุ
ความหนักเบาของปัญหาเหล่านั้น¹

ความต้องการของชุมชน

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการของชุมชน โดยรวม

ด้านประเด็นความต้องการ	mean	Std.	แปลผล
ด้านทักษะการประกอบอาชีพ	3.46	1.00	มาก
ด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้	3.30	1.02	ปานกลาง
ด้านระบบการผลิต	3.40	1.10	ปานกลาง
ด้านการใช้เทคโนโลยี	3.33	1.03	ปานกลาง
ด้านความช่วยเหลือจากภาคส่วน	3.70	1.03	มาก
รวม	3.44	0.90	มาก

จากตารางที่ 10 พบว่า ความต้องการของชุมชนโดยรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.44
เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านทักษะการประกอบอาชีพและด้านความช่วยเหลือจากภาคส่วน มีความ
ต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.46 และ 3.70 ตามลำดับ ขณะที่ ด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น
มาใช้ ด้านการใช้เทคโนโลยีและด้านระบบการผลิต มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ
3.30 3.33 และ 3.40 ตามลำดับ

ตารางที่ 11 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการด้านทักษะการประกอบอาชีพ

ข้อประเด็นความต้องการ	mean	Std.	แปลผล
-----------------------	------	------	-------

¹ รายละเอียดสภาพปัญหาอื่น ๆ จำแนกรายหมู่บ้านในภาคผนวก (ผนวก 1)

ข้อประเด็นความต้องการ	mean	Std.	แปลผล
การเพิ่มทักษะการประกอบอาชีพหลัก	3.45	1.10	มาก
การพัฒนาทักษะอาชีพในมิติหรือรูปแบบใหม่ ๆ	3.43	1.07	มาก
การจัดตั้งศูนย์ฝึกทักษะอาชีพในชุมชน	3.54	1.15	มาก
การเสริมสร้างทักษะอาชีพในครอบครัว	3.39	1.14	ปานกลาง
รวม	3.46	1.00	มาก

จากตารางที่ 11 พบว่า ความต้องการด้านทักษะการประกอบอาชีพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.46 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า การเสริมสร้างทักษะอาชีพในครอบครัว มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.39 ขณะที่ การพัฒนาทักษะอาชีพในมิติหรือรูปแบบใหม่ ๆ การเพิ่มทักษะการประกอบอาชีพหลัก และการจัดตั้งศูนย์ฝึกทักษะอาชีพในชุมชน มีความต้องการในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43 3.45 และ 3.54 ตามลำดับ

ตารางที่ 12 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการ ด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้

ข้อประเด็นความต้องการ	mean	Std.	แปลผล
การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น	2.94	1.26	ปานกลาง
การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.30	1.12	ปานกลาง
การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.47	1.19	มาก
การนำใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาอาชีพ	3.41	1.17	มาก
การต่อยอดผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ตลาด	3.36	1.24	ปานกลาง
รวม	3.30	1.02	ปานกลาง

จากตารางที่ 12 พบว่า ความต้องการด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.36 เมื่อพิจารณาตามรายข้อ พบว่า การนำใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาอาชีพ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.41 และ 3.47 ตามลำดับ ขณะที่ การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการต่อยอดผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ตลาด มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.94 3.30 และ 3.36 ตามลำดับ

ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการ ด้านระบบการผลิต

ข้อประเด็นปัญหา	mean	Std.	แปลผล
ปัจจัยการผลิตที่ใช้ในอาชีพหลัก	3.34	1.21	ปานกลาง

ข้อประเด็นปัญหา	mean	Std.	แปลผล
การปรับปรุงขั้นตอนการผลิตที่มีประสิทธิภาพ	3.39	1.16	ปานกลาง
การพัฒนากระบวนการผลิต (หรือการดำเนินงาน)	3.44	1.17	มาก
เครื่องมือหรืออุปกรณ์การผลิตในอาชีพหลัก	3.46	1.16	มาก
การเพิ่มผลผลิตที่มีคุณภาพเพื่อการค้าหรือส่งออก	3.38	1.26	ปานกลาง
รวม	3.40	1.10	ปานกลาง

จากตารางที่ 13 พบว่า ความต้องการด้านระบบการผลิต โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.40 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า การพัฒนากระบวนการผลิต(หรือการดำเนินงาน) และเครื่องมือหรืออุปกรณ์การผลิตในอาชีพหลัก มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.44 และ 3.46 ตามลำดับ ขณะที่ ปัจจัยการผลิตที่ใช้ในอาชีพหลัก การเพิ่มผลผลิตที่มีคุณภาพเพื่อการค้าหรือส่งออก และการปรับปรุงขั้นตอนการผลิตที่มีประสิทธิภาพ มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.34 3.38 และ 3.39

ตารางที่ 14 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการ ด้านการใช้เทคโนโลยี

ข้อประเด็นปัญหา	mean	Std.	แปลผล
การใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการผลิต	3.41	1.17	มาก
การใช้ สื่อ เทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมการตลาด	3.40	1.15	ปานกลาง
การพัฒนาเทคโนโลยีชาวบ้าน (เช่น งานแกะสลัก โต้ะ)	3.06	1.21	ปานกลาง
การสร้างเครือข่าย (Social Network) ในกลุ่มอาชีพ	3.45	1.18	มาก
รวม	3.33	1.03	ปานกลาง

จากตารางที่ 14 พบว่า ความต้องการด้านการใช้เทคโนโลยี อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.33 เมื่อพิจารณาตามรายข้อ พบว่า การใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการผลิต และ การสร้างเครือข่าย (Social Network) ในกลุ่มอาชีพ มีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.41 และ 3.45 ตามลำดับ ขณะที่การพัฒนาเทคโนโลยีชาวบ้าน (เช่น งานแกะสลัก โต๊ะ) และ การใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการตลาด มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.06 และ 3.40 ตามลำดับ

ตารางที่ 15 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการ ด้านความช่วยเหลือจากภาคส่วน

ข้อประเด็นปัญหา	mean	Std.	แปลผล
การส่งเสริมอาชีพในชุมชนอย่างต่อเนื่อง	3.69	1.13	มาก
การสนับสนุนแหล่งทุนเพื่อการประกอบอาชีพ	3.65	1.13	มาก
การช่วยเหลือด้านการตลาดและราคาสินค้า	3.60	1.18	มาก
การสร้างบุคลากรแกนนำทางวิชาการในชุมชน	3.80	1.15	มาก
การจัดให้มีศูนย์ส่งเสริมวิชาการในชุมชน	3.78	1.18	มาก
รวม	3.70	1.03	มาก

จากตารางที่ 15 พบว่า ความต้องการด้านความช่วยเหลือจากภาคส่วน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 เมื่อพิจารณาตามรายข้อ พบว่า ทุกข้อมีความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.60 - 3.80 โดยที่ การช่วยเหลือด้านการตลาดและราคาสินค้า มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และการสร้างบุคลากรแกนนำทางวิชาการในชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ตารางที่ 16 จำนวน ร้อยละ ความต้องการพัฒนาตามประเด็นยุทธศาสตร์

ประเด็นยุทธศาสตร์ *	จำนวน *	ร้อยละ	หมายเหตุ (% For case)
การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการบริการ สาธารณะขั้นพื้นฐาน	164	18.90	56.60
	142	16.30	49.00
การเสริมสร้างให้สังคมเข้มแข็งเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี การศึกษา กีฬานันทนาการ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น	212	24.40	73.10
	204	23.50	70.30
การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพภายใต้หลักการ บริหารจัดการที่ดี	147	16.90	50.70
รวม	869	100.00	

* ตอบได้หลายข้อ

จากตารางที่ 16 พบว่า ความต้องการพัฒนาตามประเด็นยุทธศาสตร์ เมื่อพิจารณาตามค่าร้อยละ สามารถเรียงลำดับความต้องการจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ (1) การเสริมสร้างให้สังคมเข้มแข็งเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี (2) การศึกษา กีฬานันทนาการ ศาสนาศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น (3) การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการบริการสาธารณะขั้นพื้นฐาน (4) การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพภายใต้หลักการบริหารจัดการที่ดี และ (5) ทรพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ตารางที่ 10 ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความต้องการของชุมชน ตำบลกระหวั้น จำแนกตามเพศ

ความต้องการของชุมชน	เพศ				t	Sig.
	ชาย (n=122)		หญิง (n=192)			
	mean	Std.	mean	Std.		
ด้านทักษะการประกอบอาชีพ	3.53	1.02	3.41	.97	1.09	.27
ด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้	3.32	1.08	3.28	.98	.27	.78
ด้านระบบการผลิต	3.46	1.14	3.36	1.07	.78	.43
ด้านการใช้เทคโนโลยี	3.46	1.04	3.25	1.01	1.71	.08
ด้านความช่วยเหลือจากภาคส่วน	3.78	1.04	3.65	1.02	.97	.33
รวม	3.51	.93	3.39	.88	1.10	.26

จากตารางที่ 10 พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อความต้องการของชุมชนตำบลกระหวั้น ไม่แตกต่างกันทั้งโดยรวมและรายด้าน นั่นคือ หัวหน้าครัวเรือนทั้งชายและหญิงมีความคิดเห็นต่อความต้องการของชุมชนไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 10 ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความต้องการของชุมชน ตำบลกระหวั้น จำแนกตามกลุ่มอายุ

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Ntotal1	Between Groups	2.442	2	1.221	1.228	.294
	Within Groups	309.308	311	.995		
	Total	311.751	313			
Ntotal2	Between Groups	.204	2	.102	.096	.908
	Within Groups	328.212	311	1.055		
	Total	328.415	313			
Ntotal3	Between Groups	3.086	2	1.543	1.276	.281
	Within Groups	376.034	311	1.209		
	Total	379.119	313			
Ntotal4	Between Groups	1.096	2	.548	.518	.596
	Within Groups	329.126	311	1.058		
	Total	330.222	313			
Ntotal5	Between Groups	3.138	2	1.569	1.476	.230
	Within Groups	330.556	311	1.063		
	Total	333.694	313			

Ntotalss	Between Groups	.810	2	.405	.496	.610
	Within Groups	254.298	311	.818		
	Total	255.108	313			

จากตารางที่ ผลการเปรียบเทียบความต้องการของชุมชน จำแนกตามกลุ่มอายุ พบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อความต้องการของชุมชนตำบลกระหวั้นไม่แตกต่างกันทั้งโดยรวมและรายด้าน นั่นคือ หัวหน้าครัวเรือนที่อยู่กลุ่มอายุ 49 ปีลงมา กลุ่มอายุ 50-60 ปี และกลุ่มอายุ 61 ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อความต้องการของชุมชนไม่แตกต่างกัน

ลักษณะความต้องการอื่น ๆ

ลักษณะความต้องการอื่น ๆ ในชุมชนตำบลกระหวั้น ที่มีการระบุจากแหล่งข้อมูลในชุมชนบางส่วน พบว่าลักษณะความต้องการโดยรวม ได้แก่ การป้องกันการลักเล็กขโมยน้อย การแก้ปัญหาวัยรุ่นตงงาน การพัฒนาระบบการประกอบอาชีพแบบใหม่ การสร้างอาชีพเสริม การอนุรักษ์ และถ่ายทอดภูมิปัญญาถิ่นภาษาพื้นบ้าน การแก้ไขปัญหาการตากข้าวตามถนนในฤดูเก็บเกี่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน นวัตกรรม การฝึกอาชีพในชุมชนโดยให้มีตลอดรองรับอาชีพ การกำจัดขยะเป็นที่เป็นทาง การยกระดับถนนให้สูงขึ้น การจัดให้บุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ มาให้ความรู้แนะนำให้มีบุคลากรที่มีความรู้ในหมู่บ้าน การแก้ปัญหายาเสพติด การสร้างเยาวชนแกนนำเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง การนำเครื่องออกกำลังกายมาไว้ในหมู่บ้าน การกีฬาชุมชน การปรับปรุงซ่อมแซมถนนในหมู่บ้าน การสร้างแกนนำกลุ่มอายุ 30 ปี เกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ การไถนาด้วยควายจะได้ลดต้นทุน การแก้หนี้สินครัวเรือนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่เหมาะสม และการแก้ปัญหาหนี้เค็ม

อย่างไรก็ตาม แต่ละหมู่บ้านได้กำหนดหรือระบุปัญหาที่แตกต่างกันตามสภาพที่ปรากฏอยู่หรือที่เป็นจริงในหมู่บ้าน²

ศักยภาพของชุมชน

1. แหล่งทุนกู่ยืมเพื่ออาชีพ

ตารางที่ 17 แสดงจำนวน ร้อยละแหล่งทุนกู่ยืมเพื่ออาชีพ

แหล่งทุนกู่ยืม *	จำนวน *	ร้อยละ	หมายเหตุ
------------------	---------	--------	----------

² จำแนกรายหมู่บ้านในภาคผนวก ผผนวก 2

			(% For case)
กลุ่มออมทรัพย์ (การรวมทุนของประชาชน)	63	9.80	21.00
กองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน)	260	40.60	86.70
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	228	35.60	76.00
สหกรณ์ออมทรัพย์	9	1.40	3.00
ธนาคารกสิกรไทย	5	0.80	1.70
ธนาคารออมสิน	68	10.60	22.70
ธนาคารกรุงไทย	6	0.90	2.00
ธนาคารทหารไทย	2	0.30	0.70
รวม	641	100.00	

* ตอบได้หลายข้อ

จากตารางที่ 17 พบว่า แหล่งทุนกู้ยืมเพื่ออาชีพ มากที่สุดได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน) คิดเป็นร้อยละ 40.60 รองลงมาคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร คิดเป็นร้อยละ 35.60 และ ธนาคารออมสิน และ กลุ่มออมทรัพย์ (การรวมทุนของประชาชน) คิดเป็นร้อยละ 10.60 และ 9.80 ตามลำดับ นอกจากนี้มีบ้างเล็กน้อยได้แก่ สหกรณ์ออมทรัพย์ ธนาคารกรุงไทย ธนาคารกสิกรไทย และ ธนาคารทหารไทย คิดเป็นร้อยละระหว่าง 0.30 - 1.40

อาจจัดเป็นกลุ่มแหล่งทุนกู้ยืมที่ชุมชนนิยมใช้บริการได้เป็นสามกลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่หนึ่ง แหล่งทุนกู้ยืมเป็นที่ชุมชนใช้บริการมาก ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน) และ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) คิดเป็นร้อยละ 40.60 และ 35.60 ตามลำดับ

กลุ่มที่สอง แหล่งทุนกู้ยืมเป็นที่ชุมชนใช้บริการบ้าง ได้แก่ ธนาคารออมสิน และ กลุ่มออมทรัพย์ (การรวมทุนของประชาชน) คิดเป็นร้อยละ 10.60 และ 9.80 ตามลำดับ

กลุ่มที่สาม แหล่งทุนกู้ยืมที่ชุมชนไม่ค่อยได้ใช้บริการ ได้แก่ สหกรณ์ออมทรัพย์ ธนาคารกรุงไทย ธนาคารกสิกรไทย และธนาคารทหารไทย คิดเป็นร้อยละระหว่าง 0.30 - 1.40

2. วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ

วัฒนธรรมประเพณีความเชื่อที่แสดงถึงความเข้มแข็งที่มีอยู่อย่างมั่นคงของชุมชนตำบลกระวัน มีลักษณะ เป็นวัฒนธรรมและความเชื่อร่วมของชุมชน เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่คลุ่มพื้นที่ชุมชน หรือ บางอย่างเป็นพิธีที่พิเศษเฉพาะที่โดดเด่นในบางหมู่บ้าน พิธีที่แสดงถึงวัฒนธรรมและความเชื่อเหล่านี้ ได้แก่ พิธีบุญผะเหวด (เทศน์มหาชาติ) พิธีรำมะวง (เขมร) หรือ รำสะเอง (ส่วย) พิธีแซนโฎนตา (สาร์ทเขมร เดือนสิบ) พิธีแห่ต้นดอกไม้โคกระบือในเดือนห้า พิธีเจดีย์ข้าวเปลือกเดือนมาฆะ พิธีเซ่นปู่ตาในเดือนมาฆะ

พิธีกรรมในความเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ซ่อนความเชื่อที่มีอยู่เฉพาะแต่ละหมู่บ้าน จากคำบอกเล่าของชาวบ้านในชุมชน พอยกมาพอสังเขป ดังนี้³

บ้านกระเบาเตือ

บ้านกระเบาเตือ มีพิธีกรรมสำคัญอย่างหนึ่งคือพิธีรำมะมวด หรือ รำสะเอง เป็นการรำแก้บน การจัดงานจะทำรำพิธี มีก้านมะพร้าวเป็นเครื่องมุง มีกล้วย ใบตาล ข้าวสาร ดอกจาน ใต้(กะปอง) มีเครื่องดนตรีประกอบ ซอ ปี่ ข้อง ตะโพน เครื่องเงิน เล่นตลอดคืนถึงเช้า เรียกว่า “เล่นอ้อ” หรือ “เล่นสะเอง” รำสะเองนี้ ผู้รำเป็นผู้หญิงเป็นแม่ครู ส่วนผู้ชายเล่นดนตรี

บ้านเตือ

บ้านเตือมีพิธีที่โดดเด่น คือ พิธีแห่ต้นดอกไม้โคกระปือนิมนต์พระไปทำพิธีที่ทุ่งนาแล้วจูงวัวควายมา (แต่ปัจจุบันใช้รูปภาพแทน) แห่ดอกไม้มา ทำในช่วงเดือนห้า (เดือนเมษา) มีงานเจดีย์ข้าวเปลือก ชาวบ้านทำทุกปีเดือนมาฆะเดือนสาม นอกจากนี้ ยังมีพิธีเช่นปู้ตา ทำเดือนมาฆะ เลือกวั้นอังคารไถ่วันมาฆะ ไปทำที่ทุ่งนา โดยมีข้าว ต้มไข่ ขนมหิน ขนมหี้น เป็นเครื่องเซ่น ในส่วนของความเชื่อมีการทำนาด้วยไข่ต้มเป็นสื่อ หากรูปไข่สวย คนไม่เจ็บป่วย ถ้าหากไข่แห้ว คนครอบครัวจะมีสุขภาพไม่ดี ผู้ทำพิธีเรียกว่า “ส่องเมือง”⁴

บ้านกระหวัน

บ้านกระหวัน มีพิธีแซนโฎนตา (พิธีบูชาและทำบุญให้บรรพบุรุษในวันสารทเดือนสิบของชาวไทยเขมร) มีการทำบุญใหญ่ที่วัด ของเช่นไหว้ในพิธีก่อนนี้เท่าที่ ทุกวันนี้ให้นำมาให้ลูกหลานกินได้ โดยได้รับคำแนะนำจากพระสงฆ์⁵ อาหาร แซน (การกรวดน้ำเช่นไหว้) นำมาใช้ได้อีก เป็นการเซ่นไหว้ที่ไม่เสียของ และจะได้ไม่รบกวนพ่อแม่หรือบรรพบุรุษเกินไป

บ้านจะเนียว

บ้านจะเนียว มีพิธีที่โดดเด่นอย่างหนึ่งคือ บุญพะเหวด (ทำทุกปีช่วงวันที่ 27-28 เดือนมีนาคม) เป็นการจัดงานใหญ่ ตามที่ชาวบ้านเล่าว่า เคยมีผู้ร่วมบุญจากนครศรีธรรมราช ทำบุญใหญ่มาเจ็ดปีแล้ว ปีที่แล้ว 2560 มีช้างสิบเชือกมาแห่ (จ้างตัวละแปดพันบาท แห่พะเหวดร่วมสามกิโลเมตร ห้วยอยู่ขุนหาญ ทางอยู่จะเนียว มีคนจากภาคใต้ ไคราช บุรีรัมย์ มาดูงาน นอกจากนี้ก็มีพิธีรำมะมวด เมื่อมีการเจ็บป่วยไปบนบานกับผีบรรพบุรุษ ผีต้นตระกูล แล้วจัดรำแม่มดถวาย เป็นพิธีใหญ่ พิธีตั้งแต่หัวค่ำถึงสว่าง หรืออาจถึงเที่ยง

บ้านห้วย

บ้านห้วย มีพิธีสำคัญคือ แซนโฎนตา เป็น สารทเขมร เดือนสิบ ทำพิธีที่บ้านไปไหว้บรรพบุรุษพิธีที่วัด ทำพิธีนี้ มีทั้งทำที่บ้านและที่วัด การทำเริ่มจากในครัวเรือนของตนๆ แล้วไปรวมกันที่วัด ในเดือนกันยายน โดยแห่ต้นเทียนดอกไม้เพื่อให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ การทำที่ครัวเรือนจะใช้เวลานาน แต่มาทำหรือประกอบพิธีที่วัดประมาณครึ่งวัน นอกจากนี้ยังมีรำแม่มด สืบสานประเพณีเล่นให้บรรพบุรุษ เลี้ยงบรรพบุรุษแล้วลูกหลานจะได้อยู่สุขสบาย ทำเป็นบางบ้านหรือครัวเรือน เรียกว่า “เล่นแม่มด”

³ เป็นเรื่องราวที่เล่าชาวบ้านในพื้นที่ บางหมู่บ้านก็ไปรวมทำพิธีกับหมู่บ้านใกล้เคียงที่อยู่ติดกันซึ่งจัดพิธีสำคัญนั้นเป็นประจำ เช่น หมู่บ้านโคงจะไปรวมทำพิธีกับบ้านระหาร

⁴ ปัจจุบันมีนายจันทร์ สมปอง อายุเจ็ดสิบกว่าแล้วเป็นส่องเมือง หมอผี เป็นหัวหน้าสัปเหร่อ เขมรเรียกว่า กีย หรือ ก้อย

⁵ พระครูที่วัดบ้านเตือเดิมท่านอยู่บ้านระหาร พระครูเป็นพระยุคใหม่ (พระครูสังฆรักษ์นัฐพล สาธโร เจ้าอาวาสวัดบ้านเตือปัจจุบันเทศน์ภาษาเขมรได้)

บ้านโตง บ้านระหาร⁶

บ้านโตง และบ้านระหาร มีพิธีสำคัญที่ชาวบ้านปฏิบัติสืบทอดกันมา คือ ปังอ็อกเปี้ยะแค พิธีป้อนข้าวพระจันทร์ เป็นพิธีที่มีการเสี่ยงทายฟ้าฝน คล้ายพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ การประกอบพิธีทำวันขึ้นสิบห้าค่ำเดือนสิบสอง เริ่มทำตอนเที่ยงคืน ใช้ข้าวเม่าให้แก่งกันและกันในผู้ร่วมพิธี มีการปักเทียนคบสิบสองเดือน ผู้ทายจันทร์จะหมุนเสี่ยงทาย ใช้สองคน ชายหนึ่งหญิงหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ลักษณะวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ที่ชาวบ้านได้ทำพิธีเป็นประจำในชุมชน มีเอกลักษณ์เฉพาะแต่ละหมู่บ้าน⁷

3. ศักยภาพชุมชน : ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น

ศักยภาพชุมชน มองผ่านผู้คน นับว่าผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็น “ศักยภาพบุคคล” ในชุมชน โดยเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความสำคัญในด้านต่าง ๆ หรือสาขาความรู้ต่าง ๆ จึงอาจเรียกผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน นักวิชาการท้องถิ่น” โดยเป็นที่เคารพนับถือ เป็นที่ศรัทธา หรือเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน ซึ่งมีสาขาต่าง ๆ ได้แก่ ด้านศาสนาวัฒนธรรมประเพณี หอมพิธีกรรม หอมพราหมณ์ หอมธรรม หรือหอมผี หอมดูเสี่ยงทาย พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมรำแม่เมด ด้านสมุนไพร หอมพื้นบ้าน(เช่น จับเส้น เป่าต่อกระดูก) ด้านการจักสาน ด้านอาหารพื้นบ้าน อาหารไทย ด้านภาษา ด้านศิลปะดนตรี ศิลปหัตถกรรมแกะสลัก ด้านบริหารจัดการ ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการเพาะปลูก ด้านการทอผ้า ด้านการก่อสร้าง

โดยลักษณะความเป็นภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ภูมิปัญญากับผู้ทรงภูมิปัญญา ในแต่ละด้านหรือแต่ละคนอาจมีมากกว่าหนึ่ง กล่าวคือในลักษณะภูมิปัญญาด้านหนึ่ง ๆ อาจมีหลายคนเป็นผู้ทรงภูมิปัญญานั้น หรือบุคคลคนเดียวอาจเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาในหลาย ๆ ด้าน นอกจากนี้บางหมู่บ้านยังได้ใช้ประโยชน์จากผู้ทรงภูมิปัญญา ร่วมกับหมู่บ้านอื่นเหมือนดังเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาในหมู่บ้านของตน เป็น “ศักยภาพบุคคลของชุมชนเดียวกัน”

ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมีกระจายตามหมู่บ้านในชุมชนตำบลกระหวั้นครอบคลุมทุกหมู่บ้าน⁸

ลักษณะศักยภาพอื่นๆ

ศักยภาพหรือความเข้มแข็งของชุมชนตามทัศนะของชาวบ้าน (มุมมองของชาวบ้าน) ศักยภาพชุมชนที่เป็นข้อมูลบ่งเฉพาะที่ชุมชนเห็นว่ามีค่าสำคัญ ประกอบด้วย การมีพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางชุมชน ความสามัคคีความร่วมมือของคนในชุมชน การมีกลุ่มอาชีพที่เข้มแข็ง การมีกองทุนหมู่บ้าน การสืบทอดวัฒนธรรมความเชื่อในพิธีเล่นแม่เมด การรักษาวินัยวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นไว้อย่างเหนียวแน่น การบริหารจัดการของทีมผู้นำชุมชน ความเข้มแข็งด้านการดำเนินงานกองทุนขยะ และการมีกลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดจากความร่วมมือของชาวบ้าน

⁶ บ้านโตงจะใช้วัด โรงเรียน ร่วมกับบ้านระหาร มีหลวงพ่อแต้ม อานนโธ วัดระหาร เป็นคนเขมร เจริญท่านดัง ที่วัดมีมณฑปเก่าแก่สำหรับเก็บของเก่าชุมชน (พิพิธภัณฑ์ชุมชน) ปัจจุบัน (2561) วัดมี พระครูขันติธรรมาภิกขุ อายุ 51 ปี เป็นเจ้าอาวาส บวชมาตั้งแต่เป็นเณร

⁷ รายละเอียดวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อที่จำแนกรายหมู่บ้าน ในภาคผนวก (ผนวก 3)

⁸ รายละเอียดศักยภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกรายหมู่บ้าน ในภาคผนวก (ผนวก 4)

อย่างไรก็ตาม ศักยภาพของชุมชนในแต่ละหมู่บ้านมีทั้งศักยภาพที่มีลักษณะร่วมและศักยภาพที่มีความแตกต่างกัน⁹

กลุ่มอาชีพในชุมชน ที่แสดงถึงศักยภาพหรือความมั่นคงด้านอาชีพของชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ลักษณะอาชีพเป็นแบบครัวเรือนหรือเป็นรายบุคคล เคยมีกลุ่มอาชีพที่เกิดจากการจัดตั้งของภาครัฐที่ให้การสนับสนุน แต่ปัจจุบันมีอยู่ไม่มาก ในส่วนของลักษณะอาชีพในครัวเรือนหรือประจำครอบครัว เช่น ร้านแม่มาลัย (พนัสนันท์ ชื่อเรื่องกิตติคุณ) ร้านทำขนมดอกจอก นางเล็ก ทองม้วน กล้วยฉาบ นอกจากนี้ยังมีลักษณะอาชีพประเภทการจักสาน การเย็บหมอนอิง มีการทำในครัวเรือน บางครอบครัวมีการทำปลาจ่อม

ในลักษณะของการรวมกลุ่มของชาวบ้าน เช่น กลุ่มออมทรัพย์สตรี ชาวบ้านตั้งขึ้นเอง มีสมาชิก 70-100 คน มีการกู้ยืมปีละ 1200 บาท ฝาก ธนาคารออมสิน กลุ่มการร่ำसेเองจะผู้ร่ำมีประมาณ 10 คน ในวันทำพิธีถ้าในกลุ่มไม่พอจะไปขอจากกลุ่มอื่นหรือบ้านอื่นมาก็ได้

การส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเป็นส่วนหนึ่งทำให้ชุมชนมีศักยภาพ ในการสำรวจนี้ พบว่า หน่วยงานที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือชุมชนอย่างใกล้ชิด ได้แก่ เทศบาลตำบลกระหวั้น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และหน่วยงานที่เสริมสร้างศักยภาพหรือให้ความช่วยเหลือในโอกาสที่ เช่น เกษตรอำเภอ พัฒนาชุมชน หน่วยงานตำรวจ โดยที่เกษตรมาให้ความรู้ด้านการเกษตรหรือให้ความช่วยเหลือที่เกี่ยวข้องกับผลผลิตด้านการเกษตร และตำรวจมาให้ความรู้ยาเสพติด

⁹ รายละเอียดศักยภาพอื่น ๆ ที่จำแนกรายหมู่บ้าน ในภาคผนวก (ผนวก 5)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพชุมชน ตำบลกระหวั้น อำเภอนาหมื่น จังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อสำรวจสภาพปัญหาของชุมชน (2) เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชน (3) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชน ตำบลกระหวั้น อำเภอนาหมื่น จังหวัดศรีสะเกษ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ในแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือผู้แทนครัวเรือนของหมู่บ้านในเขตตำบลกระหวั้น กลุ่มตัวอย่าง 314 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม สำรวจสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพชุมชน เป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) และคำถามปลายเปิด (opened form) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) และการทดสอบ t-test และ F test

สรุป

1. สภาพปัญหาของชุมชน

สภาพปัญหาของชุมชนโดยรวม อยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.22) เมื่อพิจารณาตามรายด้าน ประเด็นปัญหา พบว่า ทุกด้านมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.09 - 2.41) โดยที่ด้าน ด้านสาธารณสุขมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และด้านการประกอบอาชีพมีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ด้านปัญหาทั่วไป สภาพปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.18) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า การเกี่ยวข้องกับยาเสพติดมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.71) ส่วนข้อ นอกนั้นมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.89 - 2.41) โดยที่ การทะเลาะวิวาท มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และ ปัญหาเกี่ยวกับเยาวชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ด้านการประกอบอาชีพ สภาพปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.41) เมื่อพิจารณาตามรายข้อ พบว่าการใช้แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.78) ส่วนข้อนอกนั้นมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.15 - 2.39) โดยที่ การถือครองที่ดินหรือที่ทำกิน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และความมั่นคงในการประกอบอาชีพ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ด้านแหล่งทุนกู้ยืมเพื่ออาชีพ สภาพปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.15) เมื่อพิจารณาตามรายข้อ พบว่า ทุกข้อมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.12 - 2.18) โดยที่ หลักทรัพย์ค้ำประกันในการยื่นกู้จากภาครัฐ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และการเข้าถึงแหล่งทุนกู้ยืมของภาครัฐ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ด้านสาธารณสุขโรค สภาพปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.09) เมื่อพิจารณาตามรายข้อ พบว่า ทุกข้อมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.95 - 2.18) โดยที่ การใช้ไฟฟ้าใน

ครัวเรือน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ขณะที่การใช้น้ำ(น้ำดื่มน้ำใช้ในครัวเรือน) และการคมนาคม(การใช้น้ำมัน) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ด้านการตลาดและสินค้า สภาพปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.27) เมื่อพิจารณาตามรายชื่อ พบว่าทุกข้อมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.11-2.54) โดยที่ การมีตลาดนัดในชุมชน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และมาตรฐานราคาสินค้าหรือผลผลิตตามกลไกตลาด มีค่าเฉลี่ยสูงสุด การเปรียบเทียบสภาพปัญหาของชุมชน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีเพศแตกต่างกันและที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาของชุมชนไม่แตกต่างกันทั้งโดยรวมและรายด้าน รวมถึงความคิดเห็นต่อความต้องการของชุมชนก็ไม่แตกต่างกันทั้งโดยรวมและรายด้าน

สภาพปัญหาอื่น ๆ ในชุมชนตำบลกระหวั้น ที่มีการระบุจากแหล่งข้อมูลในชุมชนบางส่วน พบว่า สภาพปัญหาโดยภาพรวม ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับวัยรุ่น/เยาวชน การว่างงานของคนในชุมชน การขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคในฤดูแล้ง การส่งเสริมอาชีพไม่ต่อเนื่อง การตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชนไม่ยั่งยืน การเกษตรมีปัญหาเรื่องโรคพืช ปัญหาการกำจัดขยะ/ขยะไม่มีที่ทิ้งหรือไม่เพียงพอ ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด ปัญหาทะเลาะวิวาท สภาพถนนในหมู่บ้านบางแห่งชำรุด ปัญหาน้ำท่วมบ่อย ไร่นาเสียหาย พื้นผิวถนนในหมู่บ้านลูกระนาดสูงเกินไป ปัญหาเกี่ยวกับหนี้สินนอกระบบ การทิ้งถิ่นฐานไปทำงานที่อื่น และปัญหาเอกสารสิทธิ์ที่ดินนอกเขตพื้นที่ อนึ่ง ปัญหาดังกล่าวมีเพียงการการนำเสนอร่องรอยของปัญหาที่ปรากฏในชุมชนโดยไม่ได้ระบุความหนักเบาของปัญหาเหล่านั้น

2. ความต้องการของชุมชน

ความต้องการของชุมชน พบว่าความต้องการโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.44) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านทักษะการประกอบอาชีพและด้านความช่วยเหลือจากภาคส่วน มีความต้องการอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.46 และ 3.70 ตามลำดับ) ขณะที่ ด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ด้านการใช้เทคโนโลยี และด้านระบบการผลิต มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.30 3.33 และ 3.40 ตามลำดับ)

ด้านทักษะการประกอบอาชีพ ความต้องการโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.46) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า การเสริมสร้างทักษะอาชีพในครอบครัว มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.39) ขณะที่ การพัฒนาทักษะอาชีพในมิติหรือรูปแบบใหม่ ๆ การเพิ่มทักษะการประกอบอาชีพหลัก และการจัดตั้งศูนย์ฝึกทักษะอาชีพในชุมชน มีความต้องการในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43 3.45 และ 3.54 ตามลำดับ)

ด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ความต้องการโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.36) เมื่อพิจารณาตามรายชื่อ พบว่าการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาอาชีพ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความต้องการอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.41 และ 3.47 ตามลำดับ) ขณะที่ การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการต่อยอดผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ตลาด มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.94 3.30 และ 3.36 ตามลำดับ)

ด้านระบบการผลิต ความต้องการโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.40) เมื่อพิจารณาตามรายชื่อ พบว่า การพัฒนากระบวนการผลิต (หรือการดำเนินงาน) และเครื่องมือหรืออุปกรณ์การผลิตในอาชีพหลัก มีความต้องการอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.44 และ 3.46 ตามลำดับ) ขณะที่ปัจจัยการผลิตที่ใช้ในอาชีพหลัก การเพิ่มผลผลิตที่มีคุณภาพเพื่อการค้าหรือส่งออก และการปรับปรุงขั้นตอนการผลิตที่มีประสิทธิภาพ มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.34 3.38 และ 3.39)

ด้านการใช้เทคโนโลยี ความต้องการโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.33) เมื่อพิจารณาตามรายชื่อ พบว่า การใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการผลิต และ การสร้างเครือข่าย (Social Network) ในกลุ่มอาชีพ มีความต้องการอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.41 และ 3.45 ตามลำดับ) ขณะที่การพัฒนาเทคโนโลยีชาวบ้าน (เช่น งานแกะสลัก โต๊ะ) และ การใช้สื่อเทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมการตลาด มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.06 และ 3.40 ตามลำดับ)

ด้านความช่วยเหลือจากภาคส่วน ความต้องการโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70) เมื่อพิจารณาตามรายชื่อ พบว่า ทุกข้อมีความต้องการอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.60-3.80) โดยที่การช่วยเหลือด้านการตลาดและราคาสินค้า มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และการสร้างบุคลากรแกนนำทางวิชาการในชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ความต้องการพัฒนาตามประเด็นยุทธศาสตร์ เมื่อพิจารณาตามคำร้อยละสามารถเรียงลำดับความต้องการจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ (1) การเสริมสร้างให้สังคมเข้มแข็งเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี (2) การศึกษากิจการนันทนาการ ศาสนาศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น (3) การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการบริการสาธารณะขั้นพื้นฐาน (4) การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพภายใต้หลักการบริหารจัดการที่ดี และ (5) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ลักษณะความต้องการอื่น ๆ

ลักษณะความต้องการอื่น ๆ ในชุมชนตำบลกระหวั้น ที่มีการระบุจากแหล่งข้อมูลในชุมชนบางส่วน พบว่าลักษณะความต้องการโดยรวม ได้แก่ การป้องกันการลักเล็กขโมยน้อย การแก้ปัญหาภัยรันทกงาน การพัฒนาระบบการประกอบอาชีพแบบใหม่ การสร้างอาชีพเสริม การอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาถิ่นภาษาพื้นบ้าน การแก้ไขปัญหาการตากข้าวตามถนนในฤดูเก็บเกี่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน นวัตกรรม การฝึกอาชีพในชุมชนโดยให้มีตลอดรองรับอาชีพ การกำจัดขยะเป็นที่เป็นทาง การยกระดับถนนให้สูงขึ้น การจัดให้บุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ มาให้ความรู้แนะนำให้มีบุคลากรที่มีความรู้ในหมู่บ้าน การแก้ปัญหายาเสพติด การสร้างเยาวชนแกนนำเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง การนำเครื่องออกกำลังกายมาไว้ในหมู่บ้าน การกีฬาชุมชน การปรับปรุงซ่อมแซมถนนในหมู่บ้าน การสร้างแกนนำกลุ่มอายุ 30 ปี เกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ การไถนาด้วยควายจะได้ลดต้นทุน การแก้หนี้สินครัวเรือนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่เหมาะสม และการแก้ปัญหาหน้าเค็ม

อย่างไรก็ตาม แต่ละหมู่บ้านได้กำหนดหรือระบุปัญหาที่แตกต่างกันตามสภาพที่ปรากฏอยู่หรือที่เป็นจริงในหมู่บ้าน

3. ศักยภาพของชุมชน

ศักยภาพชุมชน : แหล่งทุนกู้ยืมเพื่ออาชีพ

ศักยภาพชุมชนในมิติที่เป็นแหล่งทุนกู้ยืมเพื่ออาชีพ พบว่า มากที่สุดได้แก่ กองทุนหมู่บ้านหรือ กองทุนเงินล้าน (คิดเป็นร้อยละ 40.60) รองลงมาคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (คิดเป็นร้อยละ 35.60) และ ธนาคารออมสิน และ กลุ่มออมทรัพย์ที่เป็นการรวมทุนของประชาชน (คิดเป็นร้อยละ 10.60 และ 9.80 ตามลำดับ) นอกนั้นมีบ้างเล็กน้อยได้แก่ สหกรณ์ออมทรัพย์ ธนาคารกรุงไทย ธนาคารกสิกรไทย และธนาคารทหารไทย (คิดเป็นร้อยละ 0.30 - 1.40)

ศักยภาพชุมชน : วัฒนธรรมประเพณีความเชื่อ

ศักยภาพชุมชนในมิติวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อที่แสดงถึงความเข้มแข็งที่มีอยู่อย่างมั่นคงของ ชุมชนตำบลกระวัน มีลักษณะ เป็นวัฒนธรรมและความเชื่อร่วมของชุมชน เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่คลุม พื้นที่ชุมชน หรือบางอย่างเป็นพิธีที่พิเศษเฉพาะที่โดดเด่นในบางหมู่บ้าน พิธีที่แสดงถึงวัฒนธรรมและความ เชื่อเหล่านี้ ได้แก่ พิธีบุญผะเหวด (เทศน์มหาชาติ) พิธีรำมะมวด (เขมร) หรือ รำสะเอง (ส่วย) พิธีแซนโถน ตา (สาร์ทเขมร เดือนสิบ) พิธีแห่ต้นดอกไม้โคกระบือในเดือนห้า พิธีเจดีย์ข้าวเปลือกเดือนมาฆะ พิธีเซ่นปู่ ตาในเดือนมาฆะ

ศักยภาพชุมชน : ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ศักยภาพชุมชน ในมิติภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นศักยภาพบุคคลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน โดยผู้ ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความสำคัญในด้านต่าง ๆ หรือสาขาความรู้ต่าง ๆ จึงอาจเรียกผู้ ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน นักวิชาการท้องถิ่น” โดยเป็นที่เคารพนับถือ เป็นที่ศรัทธา หรือเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน ซึ่งมีสาขาต่าง ๆ ได้แก่ ด้านศาสนาวัฒนธรรมประเพณี หอมพิธีกรรม หอม พราหมณ์ หอมธรรมหรือหมอผี หอมดูแลสุขภาพ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมรำแม่มด ด้านสมุนไพร หอมพื้นบ้าน(เช่น จับเส้น เป่าต่อกระดูก) ด้านการจักสาน ด้านอาหารพื้นบ้าน อาหารไทย ด้านภาษา ด้านศิลปะดนตรี ศิลปหัตถกรรมแกะสลัก ด้านบริหารจัดการ ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการเพาะปลูก ด้านการทอผ้า ด้านการก่อสร้าง

โดยลักษณะความเป็นภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ภูมิปัญญากับผู้ทรงภูมิปัญญา ในแต่ละด้านหรือแต่ละคนอาจมีมากเกินกว่าหนึ่ง กล่าวคือในลักษณะภูมิปัญญาด้านหนึ่ง ๆ อาจมีหลายคนเป็นผู้ทรงภูมิปัญญา นั้น หรือบุคคลคนเดียวอาจเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาในหลาย ๆ ด้าน นอกจากนี้ บางหมู่บ้านยังได้ใช้ประโยชน์ จากผู้ทรงภูมิปัญญาร่วมกันกับหมู่บ้านอื่นเหมือนดังเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาในหมู่บ้านของตน เป็น “ศักยภาพ บุคคลของชุมชนเดียวกัน”

อภิปรายผล

จากการศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพชุมชน ตำบลกระหวั้น อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ มีประเด็นที่ควรแก่การนำมาอภิปราย ดังนี้

1. สภาพปัญหาของชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับน้อย โดยที่ทุกด้านมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อย ทั้งปัญหาทั่วไป การประกอบอาชีพ แหล่งทุนกู้ยืมเพื่ออาชีพ และสาธารณูปโภค ขณะที่ความต้องการ อยู่ในระดับปานมาก โดยพบว่ามีการประกอบอาชีพและการช่วยเหลือจากภาคส่วนมีความต้องการอยู่ในระดับมาก นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง

ในประเด็นสภาพปัญหากับความต้องการนี้ ดูเหมือนจะไม่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นกล่าวคือเมื่อปัญหามีน้อยแต่ความต้องการมีมาก แต่เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาพบว่าในระดับน้อยนั้น มีส่วนของความรู้สึกต่อสภาพเหล่านั้นด้วยว่าไม่ได้ทำให้เดือดร้อนหรือทนได้ยากถึงกับก่อให้เกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันแต่เป็นสิ่งที่ยอมรับสภาพได้ ส่วนกรณีความต้องการก็มีลักษณะของความรู้สึกต่อประเด็นที่เป็นลักษณะความต้องการที่ชี้ให้เห็นความคิดให้เกิดการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ แสดงออกมาในสภาพแห่งความต้องการ ดังนั้นระดับสภาพปัญหาและระดับความต้องการจึงดูประหนึ่งไม่สอดคล้องกัน ประกอบกับประเด็นปัญหาและประเด็นความต้องการก็ได้เป็นเรื่องเดียวกันเสียทั้งหมด และประเด็นที่เห็นแตกต่างระหว่างสภาพปัญหากับความต้องการก็เป็นอิสระกัน

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพปัญหาของชุมชน จำแนกตามเพศ พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีเพศแตกต่างกันและมีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาของชุมชนไม่แตกต่างกันทั้งโดยรวมและรายด้าน รวมถึงความคิดเห็นต่อความต้องการของชุมชนก็ไม่แตกต่างกันทั้งโดยรวมและรายด้าน

ลักษณะความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันทั้งในประเด็นสภาพปัญหาและความต้องการนี้ โดยรวมแล้วแสดงให้เห็นถึงความไม่แตกแยกทางความคิดในส่วนของการคิดเห็นที่บ่งถึงระดับสภาพปัญหาและระดับความต้องการ ซึ่งค่อนข้างจะสอดคล้องกับผลการศึกษาในครั้งนี้ที่มีส่วนหนึ่งชี้ว่าชุมชนมีความสมัครสมานสามัคคี ทั้งนี้ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะขนาดของชุมชนไม่ใหญ่นักและลักษณะความเป็นเครือญาติหรือมิติชาติพันธุ์สูงจึงมีความผูกพันมีพื้นฐานความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน หรืออาจเป็นเพราะโครงสร้างของชุมชนที่มีความเข้มแข็งจากกระบวนการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม การมีภาวะผู้นำชุมชนเป็นส่วนเสริมสร้างกล่าวคือบทบาทของผู้นำในการตัดสินใจ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่ต่างหากหรือการหาข้อสรุปร่วมกันในการแก้ไขปัญหา บทบาทของผู้นำสัมพันธ์กับสมาชิกในชุมชน¹ เช่น การเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นริเริ่ม การสร้างกระบวนการ กิจกรรมให้สมาชิกมีส่วนร่วม

3. สภาพปัญหาอื่น ๆ กรณีการตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชนไม่ยั่งยืน จากผลการศึกษาประเด็นสภาพปัญหาอื่น ๆ ในกรณีกลุ่มอาชีพพบว่า ในชุมชนเคยมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพสาขาต่าง ๆ มีเพียงบางหมู่บ้านเท่านั้นที่ยังคงสภาพและดำเนินกิจกรรมกลุ่มอาชีพอย่างต่อเนื่องและมั่นคงรวมถึงกลุ่มออมทรัพย์ที่คงความมั่นคงในชุมชน แต่กลุ่มอาชีพในชุมชนหมู่บ้านส่วนใหญ่คงเหลือร่องรอยให้เห็นว่าเคยเป็นกลุ่มอาชีพเท่านั้น

¹ Mathews, D. (1996). Element of strong civil society and healthy public life. (n.p.): Kettering Foundation April.

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว เมื่อพิจารณาถึงการตั้งกลุ่มจะมีหลักการแนวคิดและวิธีดำเนินงานชัดเจนโดยภาคส่วนของรัฐเป็นองค์กรส่งเสริมและสนับสนุนให้จัดตั้งทั้งเป็นการนโยบายสู่การปฏิบัติโดยการจัดสรรงบประมาณให้การสนับสนุน เป็นไปได้ว่าหลายหมู่บ้านยังขาดฐานรากทางความคิดเรื่องกลุ่มแต่ได้ดำเนินการตามข้อกำหนดของภาคส่วนที่ให้การสนับสนุนเป็นปัจจัยให้เกิดกลุ่มอาชีพที่จะให้มีความเข้มแข็งขึ้น² โดยมีการกำหนดผู้นำหรือคณะกรรมการบริหารกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม ระเบียบข้อบังคับหรือกติกา และมีกิจกรรม ซึ่งมีการดำเนินการครบถ้วนกิจกรรมในเบื้องต้นของการจัดตั้งกลุ่ม แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปประกอบกับเทศกาลงานหรือกิจกรรมอาชีพที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มไม่ต่อเนื่องกับอาจรวมถึงขาดการกำกับติดตามและประเมินผลขององค์กรภาคส่วนที่ส่งเสริมสนับสนุนให้จัดตั้งนั้น จึงเป็นผลให้คลายเครียดความเหนียวแน่นกลุ่มอาชีพนั้นได้ อย่างไรก็ตามในส่วนกลุ่มอาชีพในบางหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งอาจมีหลายเหตุปัจจัยที่ทำให้เป็นเช่นนั้นโดยที่กลุ่มมีกระบวนการพัฒนาภายในกลุ่ม³ เช่น การปรับตัวของกลุ่ม การทบทวนเป้าหมายของกลุ่ม การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่ม การสร้างและรักษามาตรฐานกลุ่ม การสร้างบรรยากาศของกลุ่ม และการคำนึงถึงประสิทธิผลของกลุ่ม ในส่วนของกลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็งนั้นเนื่องจากการจัดตั้งโดยการรวมตัวเพื่อจัดตั้งกลุ่มของชาวบ้านเองมีความสมัครใจให้มีความร่วมมือมีความเชื่อถือและศรัทธาร่วมกันเป็นพื้นฐานทำให้กลุ่มมีความพร้อมแต่แรกและมีการพัฒนากลุ่มในมิติต่างๆ ไปพร้อมๆ กัน ซึ่งความเข้มแข็งของกลุ่มไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มกองทุนออมทรัพย์นอกจากปัจจัยที่เสริมสร้างความเข้มแข็งดังกล่าวแล้ว ยังรวมถึงความสามารถของผู้นำและกระบวนการบริหาร⁴ ที่ต้องอาศัยศาสตร์และศิลป์ในการทำงานร่วมกันมาจัดการกลุ่มให้มีประสิทธิภาพด้วย

4. ผลการศึกษาระดับความต้องการของชุมชนอยู่ในระดับมากในหลายประเด็น ได้แก่ การนำใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาอาชีพ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดตั้งศูนย์ฝึกทักษะอาชีพในชุมชน การสร้างเครือข่าย (Social Network) ในกลุ่มอาชีพ และการสร้างบุคลากรแกนนำทางวิชาการในชุมชนซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด

จากผลการศึกษา⁵ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าชุมชนได้เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องภูมิปัญญา อาชีพ เครือข่ายและวิชาการ ที่จะป็นปัจจัยหนึ่งในการเสริมสร้างความเข้มแข็งหรือศักยภาพของชุมชน ซึ่งตามหลักการศักยภาพชุมชน⁵ อย่างหนึ่งก็คือการที่ชุมชนมีคน ความรู้ ทรัพยากร และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มคนตั้งแต่เรื่องของจิตสำนึกการสร้างความรู้ รวมถึงการสื่อสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และ

² ธนิต เลิศพันธุ์พรหม. (2554). ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนให้กับกลุ่มอาชีพในเขตเทศบาลเมืองศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

³ เอกชัย พุ่มดวงและยุสนีย์ โสมทัศน์. (2557). การกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มอาชีพ ในตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

⁴ สมชัย เจียรกุล. (2557). รูปแบบการบริหารจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

⁵ เสรี พงศ์พิศ. (2548). แผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

ระบบข้อมูลข่าวสารของชุมชน⁶ ซึ่งอยู่ในมิติของเครือข่าย ศักยภาพของชุมชนยังรวมถึงเรื่องเหล่านี้คือ⁷ ระบบข้อมูลข่าวสาร วิชาการศึกษาค้นคว้าวิจัย และกระบวนการเรียนรู้ ที่สามารถวิเคราะห์วินิจฉัยปัญหา แสวงหาทางออกในการแก้ปัญหาโดยใช้ภูมิปัญญาหมู่บ้านประสบการณ์และการเรียนรู้

5. ศักยภาพชุมชน: ความสามัคคีความร่วมมือของคนในชุมชน

ผลการศึกษาพบว่าชุมชนมี ความสามัคคีช่วยเหลือ เกื้อกูล มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ซ่อมแซม อาคารสถานที่อันเป็นส่วนของสาธารณะในชุมชน เช่น วัด โรงเรียน ในบางชุมชนเน้นถึงกิจกรรมความร่วมมือทำความสะอาดสภาพแวดล้อมในชุมชนเช่นถนนหนทางที่อาศัยความสามัคคีสามัคคีและมีความช่วยเหลือกันเป็นส่วนสำคัญเป็น “ความกระตือรือร้นหรือวิถียุทธ การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา”⁸ ซึ่งบ่งบอกถึงศักยภาพของชุมชนตำบลกระหว้น ที่มีลักษณะความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นไปตามหลักการแนวคิดที่ว่า⁹ ชุมชนจะเข้มแข็งและมีศักยภาพได้นั้นเพราะคนในชุมชนมีน้ำใจ มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความกระตือรือร้นมีบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันมีเครือข่ายของการทำให้สังคมมาติดต่อสัมพันธ์กันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน มีสถานภาพทางกายภาพของชุมชนที่เหมาะสมและสมาชิกมีส่วนร่วมในงานสาธารณะของชุมชน นอกจากนี้ ศักยภาพของชุมชนในประเด็นชนนี้ยังตรงกับกรอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งหรือศักยภาพของชุมชน¹⁰ ที่ว่าบอกว่าการมีกฎระเบียบและกติการ่วมกันมีความพร้อมเพียง ความสามัคคีในการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นตัวชี้วัดหนึ่งของศักยภาพชุมชน

6. ศักยภาพชุมชน: มิติศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ

จากผลการศึกษา พบว่า มีพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางชุมชนมีการรักษาวัดนธรรม ประเพณีท้องถิ่นไว้อย่างเหนียวแน่นโดยเฉพาะพิธีกรรมความเชื่อที่สืบทอดมา ที่สำคัญได้แก่ พิธีบุญผะเหวด พิธีร่ามะฆด (หรือร่าสะเอง) พิธีแซนโฌนตา (สารทเขมร) ปังอ็อกเปี้ยะแค (พิธีบ่อนข้าวพระจันทร์) ในประเด็นเหล่านี้ จัดได้ว่าชุมชนตำบลกระหว้น มีความเข้มแข็งอย่างมากทางด้านศาสนาวัฒนธรรมและความเชื่อ โดยสืบทอดประเพณีพิธีกรรมในชุมชน อันเป็นเครื่องหมายบ่งบอกถึงศักยภาพชุมชนในอีกมิติหนึ่ง ซึ่งตรงกับความหมายของคำว่าศักยภาพที่หมายถึง “ภาวะแฝง อำนาจหรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ อาจทำให้พัฒนาหรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้”¹¹ นั่นคือพิธีกรรมที่หลากหลายเหล่านี้มีอยู่คู่กับชุมชน

⁶ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2537). สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษาวเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

⁷ บัณฑิต อ่อนดำ และวิริยา น้อยวงศ์. (2533.) ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท: ประสบการณ์ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สาขาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁸ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2537). สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษาวเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

⁹ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2543.) องค์ความรู้ในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน: จากประสบการณ์ที่ทฤษฎีฐานราก. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

¹⁰ สีสวรรณ์ นาคทรัพย์ และคณะ. (2528). ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ประสบการณ์จากนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

¹¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2525.) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ตำบลกระหวั้นที่สืบทอดกันมายาวนานประจักษ์ในสังคมท้องถิ่นอย่างชัดเจน แน่ใจว่ามีอำนาจแฝง
ดังกล่าวซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงพลังศรัทธาของชุมชนที่มีต่อพิธีกรรมเหล่านั้นอันเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมี
ส่วนร่วม¹² ได้แก่ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้
ดังนั้น ภายใต้กระบวนการประกอบพิธีกรรมจึงทำให้คนในชุมชนให้ความสนใจและเห็นความสำคัญมองเห็น
ชุมชนในภาพแห่งศรัทธาและความศักดิ์สิทธิ์เดียวกัน นั่นคือ “พลังแห่งศรัทธาร่วม” ของชุมชน นอกจากนี้ยัง
เป็นไปตามกรอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งหรือศักยภาพของชุมชน¹³ ที่ชี้ให้เห็นถึงการนำมิติเชิงวัฒนธรรมมา
ผสมผสานในการทำกิจกรรม เพราะการมีฐานรากทางวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องยึดโยงให้สามารถสร้างองค์กร
ชุมชนได้ง่ายและมีคุณภาพ โดยวัฒนธรรมเป็นเสาหลักสำคัญในการร่วมเสริมสร้างความเข้มแข็งหรือความมี
ศักยภาพของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพชุมชน ตำบลกระหวั้น อำเภอขุนหาญ
จังหวัดศรีสะเกษ มีประเด็นข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาค้างนี้
 - 1.1 การอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่
 - 1.2 การสนับสนุนเพื่อการเสริมสร้างผู้ทรงภูมิปัญญาชาวบ้านให้เป็น “นักวิชาการท้องถิ่น”
 - 1.3 การพัฒนาชุมชนเน้นประเด็นยุทธศาสตร์ตามลำดับได้แก่ (1) การเสริมสร้างให้สังคม
เข้มแข็งเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี (2) การศึกษา กีฬานันทนาการ ศาสนาศิลปวัฒนธรรม
ประเพณีท้องถิ่น (3) การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการบริการสาธารณะขั้นพื้นฐาน
(4) การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพภายใต้หลักการบริหารจัดการที่ดี และ (5)
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
2. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย
 - 2.1 การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์วิชาการชุมชน (Community Academic Center)
 - 2.2 การส่งเสริมให้ชุมชนหลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพาหรือรอความช่วยเหลือจากรัฐหรือ
ภายนอกอย่างเดียว
3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป
 - 3.1 การสืบค้นต้นกัลยาณภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างเป็นกำลังพัฒนาอาชีพในชุมชน
 - 3.2 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนแบบประชาพิสัยและพัฒนา (People Research
and Development-PR&D)

¹² เทิดศักดิ์ แก้วมกระโทก.(2545). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการเขตกันชนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภู
เขียว จังหวัดชัยภูมิ. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

¹³ สีสารณ นาคทรพร และคณะ. (2528). ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ประสพการณ์จากนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชน
ท้องถิ่นพัฒนา.

บรรณานุกรม

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น. 2545.
หน้า 41.

ภาคผนวก

ผนวก 1 ลักษณะสภาพปัญหาอื่น ๆ

ลักษณะสภาพปัญหาอื่น ๆ ในชุมชนตำบลกระหวัน จำแนกเป็นรายหมู่บ้าน ดังนี้

หมู่บ้าน	ลักษณะสภาพปัญหา	หมายเหตุ
1 บ้านกระเบาเตือ	-ความว่างงานของกลุ่มวัยรุ่นที่ไม่ได้ศึกษาต่อ -เยาวชนไม่มีอาชีพ -แหล่งน้ำ เช่น ฝายกุดหวาย พอนำมาก็จะท่วม ระบายไม่ทัน สร้างความเดือดร้อนให้ภาคเกษตร	
2 บ้านเตือ	-ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค ในฤดูแล้งน้ำในแหล่งน้ำไม่เพียงพอ มีปัญหาน้ำเพื่อการเกษตร -ประปาในฤดูแล้งไม่เพียงพอ	ด้านทิศตะวันออกหมู่บ้านเป็นคลองหัวขาด
3 บ้านระหาร	-การส่งเสริมอาชีพไม่ต่อเนื่อง -วัยรุ่นซึ่งยกล้อเสียงดังในหมู่บ้าน -ขายสินค้าได้ราคาไม่เหมาะสมกับการลงทุน	
4 บ้านกระหวัน	-เกษตรมีปัญหาเรื่องโรคพืช -ถนนน้ำท่วม -วัยรุ่นทะเลาะระหว่างหมู่บ้านเมื่อมีงานบุญ จับกลุ่มซี้รถซึ่งบนถนนหลัก การกำจัดขยะ / ขยะไม่มีที่ทิ้ง	ถนนซอยนายสาวท ปราบเสียง
5 บ้านโพธิ์น้อย	-วัยรุ่น/วัยเรียน ปล่อยเวลาว่างให้เสียประโยชน์ ไม่ใส่ใจการเรียน (ไม่ค่อยไปโรงเรียน) บางครั้งมีการดื่มเหล้า -เคยมีการทำกลุ่มอาชีพ ทอผ้าไหม แต่ไม่มีตลาดรองรับ	
6 บ้านจะเนียว	-ยาเสพติด ทะเลาะวิวาท สินค้าทางเกษตรไม่มีราคา -ท่อระบายน้ำทางหลวง(ทางดำ) ขุนหาญ-ศรีสะเกษ ถูกปิดทางระบายน้ำ เวลานั้นน้ำมากจะท่วมข้าว -สภาพถนนในหมู่บ้านบางแห่งชำรุด -การถือครองที่ดินในพื้นที่อื่นไปทำไร่นาอย่าง ไม่ใช่ที่ดินของตน	พื้นที่ทำกินใน ต.ห้วยจันทร์ ต.บักดอง
7 บ้านกันจต	-ถนนในหมู่บ้านเดินทางลำบาก -ปัญหาน้ำท่วมบ่อย ไร่นาเสียหาย ปีที่แล้วก็ท่วม -กลุ่มวัยรุ่น เยาวชนก่อวุ่นกลางคืน ก่อความวุ่นวายเกิดจากการดื่มสุรา	
8 บ้านห้วย	-พื้นผิวถนนในหมู่บ้านลูกระนาดสูงเกินไปในเขตหมู่บ้าน กระหวันแต่เป็นทางสัญจรของบ้านห้วย เวลาเร่งรีบเกิด	

หมู่บ้าน	ลักษณะสภาพปัญหา	หมายเหตุ
	อุบัติเหตุได้ เช่น รับประทานไป รพ. -หนี้สินนอกระบบ ปัญหาไม่สามารถคืนทุน	
9 บ้านตะลุง	-การเล่นการพนัน -ยาเสพติด เยาวชนเริ่มติดเหล้าและยาเสพติด	
10 บ้านโคง	-น้ำเค็ม -การทิ้งถิ่นฐานไปทำงานที่อื่น เช่น กทม. -ปัญหาพืชผลเกษตรเสียหายข้าวไปไหม้ เป็นโรคพืช (ปี 2561) -น้ำท่วมเก็บเกี่ยวไม่ทันน้ำท่วมหนัก รับน้ำจากห้วยจันทร์ สายตะวันออก (ปี 2560) -การว่างงานของคนในชุมชน	
11 บ้านกันจตใหม่	การตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชนไม่ยั่งยืน. (ความไม่ยั่งยืนของกลุ่มอาชีพ)	
12 บ้านจะเนีย พัฒนา	-ปัญหาเอกสารสิทธิ์ที่ดิน นอกเขตพื้นที่ ทำไร่นา ยางพารา -ทางไปนาซึ่งอยู่นอกพื้นที่คนละตำบล ไปใช้ แหล่งน้ำธรรมชาติ	ห้วยจันทร์ กั้นแยก ตำบลลิ กับเนีย พัฒนา

ผนวก 2 ลักษณะความต้องการอื่น ๆ

ลักษณะความต้องการอื่น ๆ ในชุมชนตำบลกระหวั้น นี้ จำแนกเป็นรายหมู่บ้านได้ดังนี้

หมู่บ้าน	ลักษณะความต้องการ
1 บ้านกระเบาเตือ	-การป้องกันการลักเล็กขโมยน้อย แก้ปัญหาวัยรุ่นนตงาน -การพัฒนากระบวนการประกอบอาชีพแบบใหม่ -การสร้างอาชีพเสริมโดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนมาใช้ -ต้องการอาชีพที่ผลิตแล้วมีตลาดรองรับ เช่น ทำขนม -ต้องการให้กลุ่มเยาวชนเข้มแข็งห่างไกลยาเสพติด
2 บ้านเตือ	-การอนุรักษ์ และถ่ายทอดภูมิปัญญาดั้งเดิม ภาษาพื้นบ้านคือภาษาเขมร ทั้ง การเขียนการอ่าน (ที่มีอยู่เป็นเพียงภาษาพูด) โดยปราชญ์ชาวบ้าน พระครู ที่วัดเขียนได้อ่านได้ -การแก้ไขปัญหา การตากข้าวตามถนนในฤดูเก็บเกี่ยว -การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน นวัตกรรม/แหล่งน้ำทำการเกษตร -การพัฒนาด้านอาชีพ
3 บ้านระหาร	-การพัฒนาอาชีพ สร้างรายได้

หมู่บ้าน	ลักษณะความต้องการ
4 บ้านกระหวั่น	-การฝึกอาชีพในชุมชน มีตลอดรองรับอาชีพ -จัดกลุ่มอาชีพในครัวเรือน เช่น การทำขนม จัดที่หมู่บ้านเหมาะกว่า ให้ไปอบรมที่อื่น -การกำจัดขยะเป็นที่เส้นทาง -ยกระดับถนนให้สูงขึ้น
5 บ้านโพธิ์น้อย	-ให้หน่วยงานรัฐจัดการฝึกอาชีพ เหมาะสมกับวัยในอาชีพนั้น -ให้บุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ มาให้ความรู้แนะนำให้มีบุคลากรที่มีความรู้ในหมู่บ้าน (นักวิชาการชาวบ้าน) ("ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการชุมชน")
6 บ้านจะเนียว	-แก้ปัญหายาเสพติด -อยากให้ทางราชการช่วยสอดส่องดูแลเรื่องยาเสพติดให้ทั่วถึงและเข้มงวด -อยากได้การนำเครื่องออกกำลังกายมาไว้ในหมู่บ้าน -ปรับปรุง ซ่อมแซม ถนนในหมู่บ้าน -ส่งเสริมอาชีพการทอผ้าที่กระตุก -สร้างแกนนำกลุ่มอายุ 30 ปี เกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ
7 บ้านกันจิด	-เกษตรยั่งยืน -อยากให้ชุมชนไกล่ด้วยควาย จะได้ลดต้นทุน
8 บ้านห้วย	-ต้องการให้แก้ไขพื้นผิวถนนทำลูกระนาดให้ต่ำลงอีก ขับรถข้ามไม่กระเด็น -ฝึกอาชีพในชุมชน หมู่บ้าน แต่ไม่ไปอบรมที่อื่นเพราะมีการดูแลลูกที่บ้าน -การป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านยาเสพติด ให้องค์กรรัฐเข้ามาช่วย -การอนุรักษ์ภาษาเขมร ให้เป็นภาษาถิ่นที่คงอยู่สืบไป -การแก้หนี้สินครัวเรือนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่เหมาะสม
9 บ้านตะหลุง	-การปราบปรามยาเสพติด การแก้ปัญหายาเสพติด / -ต้องการให้มีการพัฒนาด้านเกษตรกร เช่น ทำสวนยาง สวนทุเรียน ให้มีประสิทธิภาพ -สร้างเยาวชนแกนนำเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง
10 บ้านโคง	-การกีฬา กีฬาชุมชน -แก้ปัญหาน้ำเค็ม -แก้ปัญหการว่างงาน -ทำถนนจากบ้านโคงไปบ้านไพร ประมาณ ๑ กม. ปัจจุบันเป็นลูกรัง ขาดุดต้องการให้ได้มาตรฐาน
11 บ้านกันจิดใหม่	-ปรับปรุงถนนใหม่
12 บ้านจะเนียวพัฒนา	(ไม่มีระบุ)

ผนวก 3 ลักษณะวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ

ลักษณะวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ที่ชาวบ้านได้ทำพิธีเป็นประจำในชุมชน เมื่อแยกเป็นการเฉพาะแต่ละหมู่บ้าน จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน สรุปได้ดังนี้

หมู่บ้าน	ลักษณะวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ
1 บ้านกระเบาเตือ	-รำแม่มด รำมะมวด พิธีเล่นแม่มด (รำรำเข้าองค์ทรงเจ้า รำแก้ไข้ เจ็บป่วย) -ประเพณีวันเข้าพรรษา -บุญข้าวสาก เดือนสิบ ข้าวสากน้อยข้าวสากใหญ่ (สารทใหญ่)
2 บ้านเตือ	-พิธีแซนโฎนตา -ประเพณีแห่ดอกไม้โค-กระบือ -ประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา -ประเพณีสงกรานต์ (แซ่เจ็ด) -ประเพณีก่อเจดีย์ข้าวเปลือก -พิธีไหว้บรรพบุรุษ เดือนสิบ -พิธีรำแม่มด (รำเข้าองค์ทรงเจ้า รำแก้ไข้ เจ็บป่วย)
3 บ้านระหาร	-พิธีแซนโฎนตา -พิธีปักธูปเปรี๊ยะแค ประเพณีลอยกระทง -บุญผะเหวด (มีโรงทาน ช้างสิบเอ็ดเชือกร่วมพิธีในปีที่ผ่านมา) -บุญข้าวสาก ข้าวประดับดิน -ประเพณีสงกรานต์
4 บ้านกระหวัน	-พิธีแซนโฎนตา -พิธีเล่นอ้อ รำแม่มด -ประเพณีพิธีทำบุญที่วัดในวันสำคัญทางศาสนา
5 บ้านโพธิ์น้อย	-บุญผะเหวด (เทศน์มหาชาติ) -บุญออกพรรษา แห่ต้นดอกไม้ -บุญข้าวสาก ข้าวประดับดิน -บุญสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้เฒ่า -พิธีแซนโฎนตา -พิธีรำแม่มด รำอ้อ
6 บ้านจะเนียว	-บุญผะเหวด เทศน์มหาชาติ -บุญเข้าพรรษา -บุญข้าวสาก -ประเพณีสงกรานต์ -รำแม่มด -ไหว้ผีปู้ตา (เดือนสิบ/ตุลาคม)
7 บ้านกันจต	-พิธีแซนโฎนตา (ข) เป๊ะจวย (ส่วน) เช่น ไหว้บรรพบุรุษ ทำเดือนสาม -บุญข้าวสาก ข้าวประดับดินเดือนสิบ -รำแม่มด หรือ สะเอง (ส่วย)
8 บ้านห้วย	-พิธีแซนโฎนตา (สารทเขมร) -พิธีรำแม่มด -บุญออกพรรษา -แห่ต้นเทียนดอกไม้ -พิธีทำบุญให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว
9 บ้านตะหลุง	-บุญข้าวสาก เดือนสิบ -การรำแม่มด รำสะเอง -บุญเจดีย์ข้าวเปลือก -ประเพณีสงกรานต์ -แซนโฎนตา
10 บ้านโคง	-พิธีแซนโฎนตา ทำบุญวันสารท บุญข้าวสากเดือนสิบ -พิธีปักธูปเปรี๊ยะแค (พิธีบ่อนข้าวพระจันทร์) -เรือมมะมวด (รำแม่มด)
11 บ้านกันจตใหม่	-บุญข้าวสาก
12 บ้านจะเนียวพัฒนา	-แซนโฎนตา (เช่นไหว้บรรพบุรุษ) บุญข้าวสากเดือนสิบ -พิธีเซ่นปู้ตา เดือนสาม -บุญผะเหวด เดือนสี่

ผนวก 4 ศักยภาพชุมชน มองผ่านผู้คน นับว่าผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็น “ศักยภาพบุคคล”

ศักยภาพชุมชน มองผ่านผู้คน นับว่าผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็น “ศักยภาพบุคคล”

1. บ้านกระเบาเตื่อ

ชื่อ - นามสกุล	อายุ	ลักษณะความเป็นภูมิปัญญา (สาขาภูมิปัญญา หรือด้านความรู้ที่เชี่ยวชาญ)
นายวุฒิชัย ผิวอ่อน	49	หมอเป่า มนต์ชาหัก ต่อกระดูก หมดสมุนไพร
นายสาพล กงศรี	65	จักสาน สานด้วยใบมะพร้าว เช่น นก สมุนไพร
นางแต้ม มนต์ทอง	78	รำแม่มด
นายโพธิ์ กงศรี	72	หมอพราหมณ์ ศาสนาวัฒนธรรม ศาสนพิธี
นายศรารุธ ผิวอ่อน	64	ศาสนาพิธี
นางบรรเจิดศรี เสาก่น	64	หมดดู
นางภาพ ผิวอ่อน	86	พิธีรำมะมวด
นางสาวท ปราบภัย	37	พิธีรำมะมวด (เป็นผู้สืบทอดพิธีกรรม)
นายจิต เกิดกล้า	65	หมอสมุนไพร
นายสาย กงศรี	75	การจักสาน
นายมนูญ วรรณทอง	63	อาหารพื้นบ้าน มีงานจะช่วยทำ เช่น น้ำพริกปลาร้า
นางลัดดา วรรณทอง	55	อาหารและขนมไทย ซาลาเปา
นางสำลี ทวนทอง	52	หมอนวดแผนไทย (ผ่านการอบรมหลักสูตร) หมอจับเส้น
นางประนิต กองศรี	65	หมอจับเส้น

2. บ้านเตื่อ

ชื่อ - นามสกุล	อายุ	ลักษณะความเป็นภูมิปัญญา (สาขาภูมิปัญญา หรือด้านความรู้ที่เชี่ยวชาญ)
นายจันทร์ สมปอง	76	ภาษาถิ่น อ่านภาษาเขมรได้ หมอพราหมณ์ ส่องเมือง (กิ) อาจารย์เผาผี (กอย) เช่นปูตา
นางสาวจันทร์หาทิพย์ กงศรี	49	เศรษฐกิจพอเพียง การบริหารจัดการ ความเป็นผู้นำ
พระครูสังฆรักษ์ นัตพล (กันตะสีโล)		ภาษาถิ่น เขียน อ่าน พูด ภาษาเขมรได้ เจ้าอาวาสวัดบ้านเตื่อ รอง จต.กระหว้น
นายวัชรเวสน์ คำโท	58	หมอดิน ปรับปรุงปรับสภาพดิน (อบรมจากที่ดินส่วนราชการ)
นายมะลิน ลาคำ	70	หมอเป่า หมอสมุนไพร หมอผี (หมอธรรม) เป่าไล่ผีออก เป่าหายเจ็บป่วย
นายสัมฤทธิ์ มโนรา	84	หมอสมุนไพร หมอแผนโบราณจับเส้น

		จักสาน เครื่องใช้ในครัวเรือน
นยระพินทร์ พลเมือง	55	การแกะสลักไม้ แกะหิน เช่น พระพุทธรูป รูปสัตว์ต่าง ๆ
นางปิ่น ลาคำ	61	หมอพื้นบ้าน หมอจับเส้น
นายประเสริฐ ศรีภักดิ์	75	หมอพื้นบ้าน หมอจับเส้น
นางศิริ กงศรี	70	เศรษฐกิจพอเพียง
นายเสนอ สะโน	61	ศาสนาวัฒนธรรม ศาสนพิธี หมอดูหมอเสี่ยงทาย
นางสังเวียน เรารอน	48	การปลูกข้าว กรรมวิธีการปลูกข้าว
นายรัตน์ พรบเสียง	71	การปลูกยางพารา กรรมวิธีการปลูกข้าว
นายมั่ง คำโท	48	ศาสนาวัฒนธรรม ศาสนพิธี

3. บ้านระหาร

ชื่อ - นามสกุล	อายุ	ลักษณะความเป็นภูมิปัญญา (สาขาภูมิปัญญา หรือด้านความรู้ที่เชี่ยวชาญ)
นายอืด ทองผิว	83	จักสานผลิตภัณฑ์ไม้กวาดทางมะพร้าว และ สมุนไพร
นายพร ทองผิว	74	จักสานเครื่องใช้ เช่น กระบุง กระต่า และสมุนไพร
นางเทียบ คำใส	80	แม่มดสะเอง รำสะเอง
นายแหวน มีศรี	89	หมอพราหมณ์ ศาสนาพิธี
นายทราชัย ชัยชาติ	45	การก่อสร้าง (ช่างก่อสร้าง)
นายล้น มะปรังค์	65	การสานแห
นายสอน อารมณ	70	จักสาน สานไซดักปลา
นายเขมา คำใส	87	หมอเป่า
นางคำมี ศรีภักดิ์	59	ทอผ้าไหมมัดหมี่
นายเหลื่อม พานจันทร์	78	สานแห
นายฤทธิ์ ทองผิว	65	ช่างก่อสร้าง สร้างบ้าน
นายเล็ม มะโนรม	50	ช่างก่อสร้าง ปูกระเบื้อง
นางลาน ทองผิว	65	ทอผ้าไหม

4. บ้านกระหว้น (มีการใช้ภูมิปัญญาร่วมกับหมู่บ้านอื่นด้วย)

ชื่อ - นามสกุล	อายุ	ลักษณะความเป็นภูมิปัญญา (สาขาภูมิปัญญา หรือด้านความรู้ที่เชี่ยวชาญ)
นายไสว ศรีปราชญ์	70	จักสานไม้ไผ่ เช่น ไซ สุ่ม
นางอินทร์ บุญพรหม	78	แม่มด รำแม่มด เป็นหัวหน้าแม่มด

5. บ้านโพธิ์น้อย

ชื่อ - นามสกุล	อายุ	ลักษณะความเป็นภูมิปัญญา (สาขาภูมิปัญญา หรือด้านความรู้ที่เชี่ยวชาญ)
----------------	------	--

นายจันทร์ อจภักดี	80	จักสานไม้ไผ่ เช่น สานไซ สานช่อง หมอมนต์ รับการถ่ายทอดจากพ่อ สืบทอดจากบรรพบุรุษ
นายวรรณ สุตสังข์	75	ดนตรี ดนตรีอีสาน เป่าแคน
นายมิน ไพธิสาร	65	ดนตรี ดนตรีอีสาน เป่าแคน
นางพันธ์ อินวันนา	73	รำอ้อ แม่อ้อ และพิธีกรรมความเชื่อโบราณ
นายพันธ์ อจภักดี	92	หมอเป่า หมอยาสมุนไพร และด้านศาสนาพิธี
พระครูศรีโพธิ์ลังการ (รจจ.ขุนหาญ)		ด้านศาสนา เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนวิถิพุทธในหมู่บ้าน ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม เช่น หมู่บ้านศีลห้า
นายสวาท เรืองฤทธิ์	59	หมอพราหมณ์ ศาสนาวัฒนธรรม

6. บ้านจะเนียว

ชื่อ - นามสกุล	อายุ	ลักษณะความเป็นภูมิปัญญา (สาขาภูมิปัญญา หรือด้านความรู้ที่เชี่ยวชาญ)
นายเทพ ผิวงาม	64	ศาสนพิธี พิธีกรรมศาสนา
นางมร รัตนพันธ์	63	หมอเสี่ยงทาย คนทรง แม่มด ถ่ายทอดจากการเป็นสละเอง
นายวาริ อุ่นแก้ว	80	หมอพื้นบ้าน หมอเป่าแก้พิษแมงป่อง ตะขาบ งูกัด เป่าหัก จักสานไม้ไผ่
นางสาวแวมณี ปานทอง	28	ศาสนาวัฒนธรรม
นางเพียง โพธิสาร	55	การเกษตร
นางทองดี ไชยสุวรรณ	56	สมุนไพร
นายวร อุ่นแก้ว	65	ศาสนพิธี หมอพราหมณ์ และเกษตรอินทรีย์
นางสมใจ อุ่นแก้ว	47	หมอสมุนไพร หมอสมุนไพร รากไม้ เป่าแก้เคล็ดยก แขนหัก กระดูก ร้าว สืบทอดจากทวด
นายมน มีฤทธิ์	72	หมอสมุนไพร
นางฉวีวรรณ สมปอง	53	เกษตร ปลูกพืชผักไร้สารพิษใช้ปุ๋ยชีวภาพ
นายมา อุ่นแก้ว	70	จักสานไม้ไผ่
นายประยัด ไชยสุวรรณ	59	จัดการในพิธีศพ (สัปเหร่อ สืบทอดจากพ่อ)
นางล้อม อุ่นแก้ว	62	หมอนวดแผนไทย นวดเอ็น เช่น นวดแก้ยกแขนไม่ได้ เจ็บต้นคอ
นายถนอม สิ้นสิริ	56	ศาสนาพิธี เช่น พิธีกรรมงานศพ
นายอนงค์ อุ่นแก้ว	49	เกษตร ปลูกพืชหลายชนิด ยาง มัน ข้าวโพด
นายล้วน มีฤทธิ์	65	หมอสมุนไพร เป่า นวด และ จักสานไม้ไผ่
นางมัย สิ้นสิริ	67	จักสาน สานสะหวี
นางกุหลาบ พันทอง	59	จักสาน สานตระกร้า กะบุง กะตา ไซ พัด
นางเหลือ ชนะมาร	55	รำแม่มด (รำสะเอง)
นางแวน มีฤทธิ์	45	รำแม่มด (รำสะเอง)
นางบุญ บุญเรือง	40	รำแม่มด (รำสะเอง)
นางรจนา ในทอง	50	หมอจับเส้น เรียนมาจากหมอแพทย์แผนไทย

นางริน สมปอง	70	หมอต้าแย (สมัยก่อนนี้คนแถบนี้ใช้บริการแมรีนตลอด) แม้จะไม่ได้ใช้ในปัจจุบัน นี่ก็หนึ่งเดียวที่เหลืออยู่
นางเพชร อุ่นแก้ว	49	

7. บ้านกันจาด

ชื่อ - นามสกุล	อายุ	ลักษณะความเป็นภูมิปัญญา (สาขาภูมิปัญญา หรือด้านความรู้ที่เชี่ยวชาญ)
นายสุพรรณ พลเมือง	70	หมอธรรม และ ดูกว
นางแหวน กองพล	80	หมอธรรม หมอมนต์ และเป็นแม่มด
นายคำ นรินวงศ์	65	หมดจับเส้น
นายถวิล สกุลเอี่ยม	65	หมอสมุนไพร และหมอเป่าต่อกระดูก

8. บ้านห้วย

ชื่อ - นามสกุล	อายุ	ลักษณะความเป็นภูมิปัญญา (สาขาภูมิปัญญา หรือด้านความรู้ที่เชี่ยวชาญ)
นางสวิน เสาวะกุล	63	ทอเสื่อจากใบเตย กก
นางทักษิณา จันทนาภรณ์	47	รำแม่มด
นางยันต์ สองสุข	62	แม่มด
นายเรียม หงษ์ษา	61	การจัดการศพ (สัปเหร่อ)
นายอุ๊ด สายทอง	61	การจัดการศพ (สัปเหร่อ)
นางสร้อย ดอกพวง	75	รำแม่มด
นายเจ็ก นามหวาน	80	จักสานไม้ไผ่ สุ่ม ไซ กระดัง
นายทิด ทองอินทร์	70	หมอสมุนไพร

9. บ้านตะลุง

ชื่อ - นามสกุล	อายุ	ลักษณะความเป็นภูมิปัญญา (สาขาภูมิปัญญา หรือด้านความรู้ที่เชี่ยวชาญ)
นางเงิน เทศราช	81	หมอเป่า รักษาแผลไฟไหม้น้ำร้อนรวก
นางไม มีฤทธิ์	65	รำแม่มด สะเอง
นายจรัส อุ่นแก้ว	81	หมอเป่า รักษากระดูกหัก
นายสาคร อุ่นแก้ว	64	หมอยาสมุนไพร
นายจิตร สายสุวรรณ	65	หมอพราหมณ์ หมอสูตร
นางเวียง สิ้นศิริ	62	รำสะเอง แม่มด
นางสง บุตรพรหม	62	รำสะเอง แม่มด
นางกุหลาบ สายจันทร์	60	รำสะเอง แม่มด
นางเสมียน เทศราช	38	รำสะเอง แม่มด
นางเอี้ยง สิงห์ศิริ	62	รำสะเอง

10. บ้านโคง

ชื่อ - นามสกุล	อายุ	ลักษณะความเป็นภูมิปัญญา (สาขาภูมิปัญญา หรือด้านความรู้ที่เชี่ยวชาญ)
นายพล จันทรเปริยง	66	พิธีศาสนาวัฒนธรรม เป็นหมอเป่ามนต์รักษา เช่น แขนหัก จักษุ
นายสมบัติ กองพล	51	ศาสนาพิธี พิธีกรรมทางศาสนา
นายสี อารมณ	80	จักษุ
นายคล้าย อบอูน	80	จักษุ ตระกร้า กรงใส่ไก่ แห กระดัง
นางสนิพ สะอาด	52	รำมะมวด
นายเลื่อม บุตุตม	73	จักษุ

11. บ้านกันจาดใหม่

ชื่อ - นามสกุล	อายุ	ลักษณะความเป็นภูมิปัญญา (สาขาภูมิปัญญา หรือด้านความรู้ที่เชี่ยวชาญ)
นายสุพรรณ พลเมือง	70	หมอพราหมณ์ หมอธรรม พิธีกรรม และหมอตุ
นายทองดี เกษคำ	65	หมอเป่า เป่าชา เป่ามือ เคียวหมาก
นายคำพล ปรางศรี	64	หมอพราหมณ์ หมอผี
นายวันดี เกตุคำ	70	หมอเป่า เช่น แก้ว กัด แก้ว ด้ก้น้อย ตะขากัด

12. บ้านจะเนียวพัฒนา (ใช้ภูมิปัญญาร่วมกันกับบ้านจะเนียว)

ชื่อ - นามสกุล	อายุ	ลักษณะความเป็นภูมิปัญญา (สาขาภูมิปัญญา หรือด้านความรู้ที่เชี่ยวชาญ)
นายวร อุ่นแก้ว	70	ศาสนาพิธี/หมอพราหมณ์ ดนตรี
นายวิจิตร สิทธิศร	75	การบริหารจัดการ
นายมยุ อุ่นแก้ว	70	การจักษุ
นายเฉลิม ชนะมาร		หมอสมุนไพร

ผนวก 5 ลักษณะศักยภาพอื่นๆ

ศักยภาพหรือความเข้มแข็งของชุมชนตามทัศนะของชาวบ้าน (มุมมองของชาวบ้าน) ศักยภาพชุมชนที่เป็นข้อมูลบ่งเฉพาะที่ชุมชนเห็นว่ามีค่าสำคัญ พอจำแนกเป็นรายหมู่บ้าน ได้ดังนี้

หมู่บ้าน	ลักษณะศักยภาพ
----------	---------------

หมู่บ้าน	ลักษณะศักยภาพ
1 บ้านกระเบาเตื่อ	-การป้องกันยาเสพติดในหมู่บ้าน มีการเฝ้าระวัง -การมีพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางชุมชน -ความสามัคคี ความร่วมมือ ของคนในชุมชน -การมีช่างไม้ช่างปูนและช่างเฟอร์นิเจอร์ที่มีคุณภาพสูง -การมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์สำหรับการเกษตร
2 บ้านเตื่อ	-ความสามัคคีร่วมมือของวัดบ้านโรงเรียน ให้ความร่วมมือในกิจกรรมชุมชน -การมีกลุ่มอาชีพที่เข้มแข็ง ได้แก่ กลุ่มทอผ้า กลุ่มปลาตุกร้า กลุ่มปลาส้ม -วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เข้มแข็ง -การมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชน (พย.-มีค.) ปลุกพืชหมุนเวียน ผักการมั่ง ปลุกพื้นหลากชนิด
3 บ้านระหาร	-ความสามัคคีในชุมชน -การมีกองทุนหมู่บ้าน -การมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นทุนทางวัฒนธรรม
4 บ้านกระหวัน	-การรวมกลุ่มชาวบ้านด้านวัฒนธรรมประเพณี -การเล่นแม่มด (ราคาสูงเกือบหมื่น)
5 บ้านโพธิ์น้อย	-การมีวัดที่เข้มแข็งเป็นศูนย์กลางของชุมชน
6 บานจะเนียว	-ความสามัคคีในการช่วยเหลือพัฒนาในชุมชน -การรักษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นไว้อย่างเหนียวแน่น
7 บ้านกันจด	-ความสามัคคีของคนในชุมชน -การบริหารจัดการของทีมผู้นำชุมชน -การมีกลุ่มงานแกะสลักที่เข้มแข็ง
8 บ้านห้วย	-ความสามัคคีของคนในชุมชน เช่น การทำความสะอาดถนน ตัดหญ้า ปรับปรุงบึงวัดวาอาราม -การรวมกลุ่มของชุมชนในการทำบุญประเพณี
9 บ้านตะหลุง	-ความสามัคคี ในการพัฒนาซ่อมแซมหมู่บ้านช่วยเหลือเกื้อกูลกัน -ความเข้มแข็งด้านกองทุนขยะ -ความร่วมมือกันในการทำสะอาดหมู่บ้าน
10 บ้านโคง	-การรวมกลุ่มทางวัฒนธรรมเป็นความร่วมมือทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
11 บ้านกันจดใหม่	-ความสามัคคี การเสียสละช่วยเหลือกันในชุมชน ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์
12 บ้านจะเนียวพัฒนา	-การมีกองทุนหมู่บ้าน -การรวมกลุ่มช่วยงานสังคมของชุมชน -การมีกลุ่มออมทรัพย์ ที่เกิดจากความร่วมมือของชาวบ้าน

ภาพ พิธีรำสะเอง บ้านก้นจาด ตำบลกระหวั่น อำเภอขุนหาญ

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล (แบบสอบถาม) โครงการวิจัยเรื่อง

การสำรวจสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพชุมชน ตำบลกระหวันอำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ

ระบุหมู่บ้าน ใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง []

[] 1 บ้านกระเบาเตือ	[] 2 บ้านเตือ	[] 3 บ้านระหาร
[] 4 บ้านกระหวัน	[] 5 บ้านโพธิ์น้อย	[] 6 บ้านจะเนียว
[] 7 บ้านกันจด	[] 8 บ้านห้วย	[] 9 บ้านตะลุง
[] 10 บ้านโคง	[] 11 บ้านกันจดใหม่	[] 12 บ้านจะเนียวพัฒนา

แบบสอบถามมี 4 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสภาพทั่วไป

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาของชุมชน

ส่วนที่ ๓ ความต้องการของชุมชน

ส่วนที่ ๔ ศักยภาพของชุมชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสภาพทั่วไป

1.1 ข้อมูลพื้นฐานผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ชัด ✓ ลงในช่อง [] และเติมข้อความ ลงในช่อง ตามเป็นจริงหรือใกล้เคียงที่สุด

(1) อายุ ปี

(2) เพศ [] 1 ชาย [] 2 หญิง

(3) สถานภาพในครอบครัว [] 1 หัวหน้าครอบครัว [] 2 สมาชิกในครอบครัว

(4) สถานภาพหรือตำแหน่งทางสังคม

[] 1 มีตำแหน่ง เช่น นายกเทศมนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่ม กรรมการ

[] 2 ไม่มีตำแหน่งใด ๆ ในชุมชน

1.2 สภาพทั่วไปของชุมชน

(5) ภาษาถิ่นที่ใช้ หรือคนในครอบครัวใช้พูดสื่อสารกันได้ คือ (ตอบได้หลายข้อ)

[] 1 ลาว [] 2 ส่วย [] 3 เขมร [] 4 อื่น ๆ

(6) ความเชื่อทางศาสนา

[] 1 พุทธ [] 2 คริสต์ [] 3 อิสลาม [] 4 อื่น ๆ

(7) สมาชิกในครอบครัวมีกี่คน คน

(8) รายได้ของครอบครัวต่อเดือน บาท

(9) รายจ่ายของครอบครัวต่อเดือน บาท

(10) มีสมาชิกครอบครัวไปทำงานนอกพื้นที่ (ทำงานที่บ้านอื่น) หรือไม่

[] 1 มี [] 2 ไม่มี

(11) อาชีพหลัก ของครอบครัวนี้คืออะไร (ตอบได้หลายข้อ)

[] 1 เกษตรกรรม [] 2 อุตสาหกรรม [] 3 ค้าขาย [] 4 รับจ้างทั่วไป

[] 5 ราชการ/วิสาหกิจ [] 6 บริษัท/เอกชน [] 7 อื่น ๆ

(12) อาชีพรองหรืออาชีพเสริมของครอบครัว มีหรือไม่

[] 1 ไม่มี [] 2 มี (ระบุ)

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาของชุมชน

2.1 ระดับสภาพปัญหา ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง

คำชี้แจง อ่านข้อความเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในชุมชนต่อไปนี้ แล้วพิจารณาว่ามีสภาพปัญหาอยู่ในระดับใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ระดับสภาพปัญหา ตามความหมายดังนี้

- 5 หมายถึง สภาพปัญหา ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง สภาพปัญหา ในระดับมาก
- 3 หมายถึง สภาพปัญหา ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง สภาพปัญหา ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง สภาพปัญหา ในระดับน้อยที่สุด

ท่านเห็นว่า ประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้ มีปัญหาหรือความยุ่งยาก อยู่ในระดับใด

ประเด็นปัญหา	ระดับปัญหา				
	5	4	3	2	1
ด้านปัญหาทั่วไป					
1. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (การลักขโมยจี้ปล้น)					
2. การเกี่ยวข้องกับยาเสพติด					
3. การทะเลาะวิวาท					
4. ปัญหาเกี่ยวกับเยาวชน					
5. ปัญหาเกี่ยวกับสาธารณสุข					
ด้านการประกอบอาชีพ					
6. การถือครองที่ดิน หรือที่ทำกิน					
7. การใช้แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร					
8. การใช้แรงงาน/การจ้างแรงงาน					
9. วัตถุดิบเพื่อใช้ประกอบการ					
10. ความมั่นคงในการประกอบอาชีพ					
ด้านแหล่งทุนกู้ยืมเพื่ออาชีพ					
11. การเข้าถึงแหล่งทุนกู้ยืมของภาครัฐ					
12. กระบวนการกู้ยืมเงินจากแหล่งทุนภาครัฐ					
13. หลักทรัพย์ค้ำประกันในการยื่นกู้จากภาครัฐ					
14. การกู้ยืมเงินนอกระบบ (ที่ไม่ใช่แหล่งทุนของรัฐ)					
ด้านสาธารณูปโภค					
15. การใช้ไฟฟ้าในครัวเรือน					
16. การใช้น้ำ (น้ำดื่ม/น้ำใช้ในครัวเรือน)					
17. การใช้โทรศัพท์					
18. การคมนาคม (การใช้ถนน)					
19. การขนส่งสินค้าหรือพืชผล					
ด้านการตลาดและสินค้า					
20. มาตรฐานราคาสินค้าหรือผลผลิต ตามกลไกตลาด					

ประเด็นปัญหา	ระดับปัญหา				
	5	4	3	2	1
21. การมีพ่อค้าคนกลาง					
22. การมีตลาดกลาง ในชุมชน					
23. การมีตลาดนัด ในชุมชน					
24. คุณภาพของสินค้า/ผลผลิต					

2.1 สภาพปัญหาอื่น ๆ ที่เป็นประเด็นเฉพาะของชุมชนและเห็นว่ามีคามสำคัญในหมู่บ้าน (ระบุ)

.....

.....

ส่วนที่ 3 ความต้องการของชุมชน

3.1 ความต้องการทั่วไป ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง

คำชี้แจง อ่านข้อความเกี่ยวกับลักษณะความต้องการในชุมชน ต่อไปนี้ แล้วพิจารณาว่ามีสภาพปัญหา
อยู่ในระดับใด แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ระดับความต้องการ ตามความหมายดังนี้

5 หมายถึง ความต้องการในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง ความต้องการในระดับมาก

3 หมายถึง ความต้องการในระดับปานกลาง

2 หมายถึง ความต้องการในระดับน้อย

1 หมายถึง ความต้องการในระดับน้อยที่สุด

ท่านเห็นว่า ประเด็นต่อไปนี้ เป็นสิ่งที่หมู่บ้านท่านมีความต้องการ อยู่ในระดับใด

ประเด็นความต้องการ	ระดับความต้องการ				
	5	4	3	2	1
ด้านทักษะการประกอบอาชีพ					
1. การเพิ่มทักษะการประกอบอาชีพหลัก					
2. การพัฒนาทักษะอาชีพในมิติหรือรูปแบบใหม่ ๆ					
3. การจัดตั้งศูนย์ฝึกทักษะอาชีพในชุมชน					
4. การเสริมสร้างทักษะอาชีพในครอบครัว					
ด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้					
5. การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การตีมีด					
6. การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจักสาน					
7. การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทอผ้า การจักสาน					
8. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาอาชีพ					
9. การต่อยอดผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ตลาด					
ด้านระบบการผลิต					
10. ปัจจัยการผลิตที่ใช้ในอาชีพหลัก					
11. การปรับปรุงขั้นตอนการผลิตที่มีประสิทธิภาพ					
12. การพัฒนากระบวนการผลิต (หรือการดำเนินงาน)					
13. เครื่องมือหรืออุปกรณ์การผลิตในอาชีพหลัก					

ประเด็นความต้องการ	ระดับความต้องการ				
	5	4	3	2	1
14. การเพิ่มผลผลิตที่มีคุณภาพเพื่อการค้าหรือส่งออก					
ด้านการใช้เทคโนโลยี					
15. การใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการผลิต					
16. การใช้ สื่อ เทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมการตลาด					
17. การพัฒนาเทคโนโลยีชาวบ้าน เช่น งานแกะสลัก โต๊ะ					
18. การสร้างเครือข่าย (Social Network) ในกลุ่มอาชีพ					
ด้านความช่วยเหลือจากภาคส่วน					
19. การส่งเสริมอาชีพในชุมชนอย่างต่อเนื่อง					
20. การสนับสนุนแหล่งทุนเพื่อการประกอบอาชีพ					
21. การช่วยเหลือด้านการตลาดและราคาสินค้า					
22. การสร้างบุคลากรแกนนำทางวิชาการในชุมชน					
23. การจัดให้มีศูนย์ส่งเสริมวิชาการในชุมชน					

3.2 ความด้านการพัฒนา ตามประเด็นยุทธศาสตร์

ท่านต้องการให้มีการพัฒนามากที่สุด ตามประเด็นยุทธศาสตร์ของเทศบาลตำบลกระหวั้น ในด้านใดบ้าง (ตอบได้หลายข้อ)

- ☐ 1 ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการบริการสาธารณะขั้นพื้นฐาน
- ☐ 2 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
- ☐ 3 ด้านการเสริมสร้างให้สังคมเข้มแข็งเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี
- ☐ 4 ด้านการศึกษา กีฬานันทนาการ ศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น
- ☐ 5 ด้านการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพภายใต้หลักการบริหารจัดการที่ดี

3.3 ความต้องการด้านอื่น ๆ (นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว) ที่เป็นประเด็นเฉพาะของชุมชน
ท่านต้องการให้หมู่บ้านนี้ ได้รับการพัฒนามากที่สุดในเรื่องใด ต้องการอย่างไร (ระบุ)

.....

.....

ส่วนที่ 4 ศักยภาพของชุมชน (ความเข้มแข็งของชุมชน)

4.1 กลุ่มอาชีพ หมู่บ้านนี้มีกลุ่มอาชีพที่สร้างรายได้ให้ชาวบ้าน ได้แก่ (ตอบได้หลายข้อ)

- ☐ 1 กลุ่มทอผ้า ☐ 2 กลุ่มทอเสื่อ ☐ 3 กลุ่มทำดอกไม้จันทน์
- ☐ 4 กลุ่มเย็บผ้า ☐ 8 กลุ่มงานแกะสลัก+โต๊ะ ☐ 5 กลุ่มสานตะกร้าพลาสติก
- ☐ 6 กลุ่มปลาต้ม ☐ 7 กลุ่มปลาตุ๋น ☐ 8 กลุ่มทำขนม
- ☐ 9 กลุ่มอื่น ๆ (ระบุ).....

4.2 แหล่งทุนกู้ยืมเพื่ออาชีพ ที่คนในหมู่บ้านนี้ใช้บริการ ได้แก่ (ตอบได้หลายข้อ)

- [] 1 กลุ่มออมทรัพย์ (การรวมทุนของประชาชนในชุมชน) [] 2 กองทุนหมู่บ้าน
 [] 3 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) [] 4 สหกรณ์ออมทรัพย์
 [] 5 ธนาคารกสิกรไทย [] 6 ธนาคารออมสิน [] 7 ธนาคารกรุงไทย
 [] 8 ธนาคารทหารไทย [] 9 อื่น ๆ ระบุ.....

4.3 องค์การพัฒนา เมืองใดที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง อย่างเห็นเป็นรูปธรรม

- [] 1 ไม่มี.....
 [] 2 มี ได้แก่ (ระบุ).....

4.4 ทรัพยากรธรรมชาติ ที่สำคัญ ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ ได้แก่ (ตอบได้หลายข้อ)

- [] 1 ป่าไม้ (ป่าชุมชน) [] 2 แหล่งน้ำ (แม่น้ำหรือหนองน้ำธรรมชาติ)
 [] 3 ที่สาธารณะประโยชน์ (ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันในชุมชน เช่น พุ่งเลี้ยงสัตว์)
 [] 4 แหล่งท่องเที่ยว [] อื่น ๆ ระบุ).....

4.5 วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นแบบดั้งเดิมของชาวบ้านที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน ได้แก่

.....

4.6 ประชาชนชาวบ้านหรือผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ในหมู่บ้านนี้ที่โดดเด่น ได้แก่ (ระบุไม่เกิน 3 คน)

(สาขา/ความเชี่ยวชาญ เช่น ด้านสมุนไพร ด้านเกษตร ด้านศาสนาวัฒนธรรมฯ)

1. ชื่อ-สกุลอายุ.....ปี บ้าน.....
 สาขา/เชี่ยวชาญ ด้าน.....
2. ชื่อ-สกุลอายุ.....ปี บ้าน.....
 สาขา/เชี่ยวชาญ ด้าน.....
3. ชื่อ-สกุลอายุ.....ปี บ้าน.....
 สาขา/เชี่ยวชาญ ด้าน.....

4.7 ศักยภาพชุมชน อื่น ๆ ที่เป็นความเข้มแข็งหรือทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน.

หมู่บ้านของท่าน มีศักยภาพหรือความเข้มแข็งหรือสิ่งที่สำคัญมาก คือเรื่องใด (ระบุ)

.....

